

www.e-rara.ch

**Petri Andreae Matthioli ... Opera quae extant omnia: hoc est, commentarii
in VI. libros Pedacii Dioscoridis Anazarbei de medica materia ... nunc a
Casparo Bauhino ... post diversarum editionum ...**

Mattioli, Pietro Andrea

[Frankfurt am Main], MDXCVIII [1598]

ETH-Bibliothek Zürich

Persistent Link: <https://doi.org/10.3931/e-rara-41713>

Apologia adversus Amathum Lusitanum, cum censura in eiusdem enarrationes. Et: Epistolarum medicinalium libri V. Item: Dialogus de morbo Gallico.

www.e-rara.ch

Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelinformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [\[Link\]](#)

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [\[Link\]](#)

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [\[Link\]](#)

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [\[Link\]](#)

PETRI ANDREÆ
MATTHIOLI
SENENSIS,
SERENISSIMI PRINCI-
pis Ferdinandi Archiducis Au-
striae, &c. Medici,

APOLOGIA
ADVERSUS AMATHVM
LVSITANVM, CVM CENSURA
in eiusdem enarrationes.

ET:

Epistolarum Medicinalium Libri V.

ITEM:

Dialogus de Morbo Gallico.

Cum Gratia & Privilegio Cæs. Maiest. speciali ad decennium.
FRANCOFVRTI,
Ex officina Typographica Nicolai Bassæi.
M. D. XCVIII.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΕΤΡΟΥ ΜΑΤ.

ΘΙΟΛΟΥ ΑΠΟΛΟΓΙΑΝ

Μαθητὸς Καλλῖνος Βοήμη.

Ἐργα Διοσκορίδων βοτανῶν περὶ καὶ περὶ δένδρων.
Σὺν πολλαῖς μελέταις ἔξεσε Μαθητιολος.
Οὐ πόνον εὐκλεέες τε καὶ εὐφρονέαντες ἱητροὶ
Φανικλέες ἔμεναι ἄξιον ἀθανάτων.
Εἰς τὴν ἀνὴρ ἀχάριστον ἔχον ὄνομα ἔσθ' ὄγ' Ἀμαθης.
Ἀλλ' ἀμαθὴς, τέτρα χροῖσμά ἐρασιψέγει.
Τῶγ' ἰατροφαναίας τῆς χάρις ἐν αὐτῷ βολήσας,
Τῆδε βίβλω τὸ γέρας δάκνει Μαθητιολος.

ΤΡΑΝΣΟΒΡΙΑΝ
Nicolai Palai.

FRANCISCVS
PARTHINVS RO-
BORETANVS

Serenissimi Maximiliani Regis Bo-
hemiae Medicus

PETRO ANDREAE MATTHIOLO
praclarissimo Medico S. P. D.

EMINI hoc vnquam mortalium haecenus cōcessum fui-
se video (praestantissime Matthiole) quantumcunque in
quavis praecelleret facultate, vt in tanta passim iudiciorum,
sententiarumq; varietate, omnium desideria, & omnium
animos aequaliter expleret. Atque in hac communi mor-
talium quidem infelicitate nescio quomodo placatiore,
& longè plus semper moderatos se exhibent boni viri, in
quibus & virtutis, ac singularis probitatis, simul & eximia
eruditionis lux enitescit, quàm prauis, & peruersis, qui quò
maiori implicati sunt inscitia, tantò & difficiliore, & in o-
mnibus se morosiores praebent. Vt quod ignauia, vel mentis hebetudine, siue suo quo-
dam infortunio non valuerint adipisci, id suae imperitiae tenebris in aliis obruere con-
tendant. Quorum quum molesta, & inhumana sit ingratitude, tum non ferenda est
haec in eis arrogans, & effrenata libido, qua non modò ipsi, quibus nihil bonum & eli-
matum placere potest, in optimis fastidiunt, sed & eò prorumpunt, vt etiam caeteris o-
mne tollant emolumentum, & omni doctrinae fructu, & utilitate spolient. Ac quamuis
ea sit in te constantia, ea morum grauitas, vt parum, aut nihil curandam, & omninò ne-
gligendam tibi arbitreris Amathi cuiusdam Lusitani hominis ingratiissimi, & ab omni
humanitate alienissimi, imperitissimam in tuis scriptis temeritatem: tamè postmodum
non nihil vereri mecum coepi, ne haec animi tui magnitudo longius quàm par sit, euadat.
Nam quum iam frequenter ad me delatum foret, te Apologiam, quam contra hunc in-
eptum hominem institueras, pariter & censuras in eius grauissima errata penè ad finem
perduxisse, non minus tua, quàm omnium reliquorum causa, capiebam animo nò me-
diocrem voluptatè, quòd has defensionis partes per neminem commodius subiri, nec
per vllum facilius, & clarius huius insanam vecordiam, quàm per te ipsum reteri posse
existimarem. Nunc autem quo consilio, quae mentis altitudine te aut tædeat, aut pu-
deat publicè facessere aliquid negotij cum isto nugatore, nescio laudem, an (quod mihi
certè potius videtur) tuum hac in re non nihil vituperem propositum. Quòd si tibi per-
suades, vt non tanti aestimes Lusitanum, quem nemo aditu, nemo congressu, nemo con-
spectu aliquo doctorum virorum meritò dignatur, vt indignum planè tibi iudices, vt
istam dissolutam, & praecipitem loquacitatem irretitam retundas, magis tuam erudi-
tionem, quam summam esse nullus dubitat, quàm reliquorum consulis iudicium. An
quo singulari doctrinae lumine facile tu huius falsitatem animaduertis, idem quoque de
omnibus censes? Erras profectò mi eruditissime Matthiole. Quot erunt, qui casu in-
hunc hominem incident, quos istius falsitas à veritatis studio impediatur? Quot ille non-
dum satis instructos, & in hac facultate roboratos suis calumniis à tuis pulcherrimis o-
peribus auertet? Qui quò infirmiores adhuc circa huius scientiae tyrocinia adhærescunt,

aut nec dum tua doctissima scripta expenderint, tantò periculosius ab hoc veteratore inducentur. Qui adeò perfrictæ frontis est homo in aliena reprehendendo, in suas fabulas intrudendo, adeò perfidiosus in alienis scriptis violandis & (qui imperitorum mos esse solet) adeò proclivis est in sua constituenda sententia, ut vel mediocriter doctos non tua molestia comprimere valeas, cum omnium reliquorum detrimento libidinosè gratulari patieris? Dicam id, quod sentio, Matthiole, non tam ut cæteris in hac nostra medica disciplina præstantissimis viris aliquid derogem, qui pro sua humanitate summa, omnia tibi tribuunt, quàm ne tui oblitus esse videaris. Quis hac nostra ætate doctius in hac medica facultate elaboravit? Quis utilius, & luculentius hanc nobis maiori diligentia, & eruditione illustravit? Ut excellentissimi vbique viri, quos maria, terræ, itinerum mensitas diuidunt à tuo còspectu, hi animo, sermonibus, scriptis, literarum missione (vt tu optimè nosti) certatim velut ingentes, & immortales tibi gratias agant. Ego quidem (vt de me priuatim ingenuè fatear) his tuis amplissimis còmunibus beneficiis sic me tibi deuinctum, & adstrictum cognosco, ut nihil tui causa detrectare nec debeam, nec velim. Quis ita sit inhumanus, quæ in quoquam tanta sit immanitas, ut tuis pulcherrimis, & fructuosissimis elucubrationibus adiutus, his fruens, his quotidie se oblectans, non dico ingratitude, vel minimum indicium ostendat, sed hos tuos præclarissimos sudores immortalitatis, si possit (id quod fore non ambigo) gloria non compenset, non omnibus monumentis decorados eos putet? licet nulla gloriæ cupiditas ad hoc te stimularit, quæ maior est tuus animus, nec ea te huc impulit, sed solus communis, & publicæ utilitatis amor, quo incredibiliter flagras, te inflammauit, ut omnes grauissimos susceperes labores. Tantane fuit in Lusitano ingratitude, eâne inhumanitas, ut nihil istorum recorderetur? Non quòd vlli tantum largiar homini, ut tantam ei vindicem excellentiam, quasi nil omnino in eo deprehendi valeat, quod non leuiter aliquem offendat, quod non teneam aliquem apud alios mereatur reprehensionem. Nec tantum tu tibi asseris, vt (si quidem fecisse) emendatum te à Lusitano dolere queas. Vsq; adeò ne hominem esse immoderatum? Ita in aliorum labores impudentem? Sic vbique in alienis repellendis imperitum? Et quod ad te attinet, minus equidem sum sollicitus de ea modestia, pietate, gratitudine, quam ille imperitissimus homo tuæ præstare debuerat humanitati. Non tanti est id incòmodum, vt corrigi, & resarci posse à quam plurimis doctissimis, & grauissimis viris dubitem. Nam vt innumeros hoc nostro prætermittam tempore, eruditissimos, & plenos leporis, venustatis, humanitatisq; viros, qui quo sunt ingenij cultu, quo flagrantissimo literarum amore, in perpetuum obligatos se tibi profitentur, tum vel vnus Cronenburgius Coloniensis, summus & præstantissimus medicus tuo cordi hac in parte abundè satisfaciat. Cuius etsi doctissima, ac clarissima scripta à te versata non ignorem, audi obsecro qua gratitudine, autoritate, quàm doctè, quàm luculentum declarat, compositione medicamentorum libro breuiter suum in te intimum affectum declaret, & Lusitani illius nequitiam, & indoctam improbitatē redarguat, ac perstringat. **MA- THVS, INQVIT, LVSITANVS** frequenter odiosa confidentia, virus inuidentiæ suæ in clarissimum, modestissimumq; virum Matthiolum Senensem eructat, dum passim nimis intempestiuè huius doctrinam super còmentariis in Dioscoridem edicis coarguit, ac insectatur: quibus probatæ fidei hominibus nil aliud, quàm malignum animum, & perniciosam inuidiam ostentat, ipse interim infinitis modis dignus, qui ob magnā stupium imperitiam, atque improbam in se translata operam alienam (quod crimen est longè omnium turpissimum) velut è sublimi doctis veniat deridendus. Ecquid etiam enarrationibus suis inseruit, quod non iustissimo titulo vni Matthiolo acceptum referre debeat? A quo dum æmulandi studio dissentit, in graues, manifestosq; errores impudens homo prolabitur. Cuiusmodi exemplum tum in hac plāta, tum in Acanthio, tum Coronopo, tum Elichryso, ac in plerisque aliis visitur. Multò satius fuerat, quò doctior decet. Hactenus. Quid syncerius? Quid magnificentius huiuscemodi viri grauissimo testimonio? Ut recreare potius te debeant talium, & tot clarissimorum virorum centurix, quàm vt te moueat vnicum inter homines esse portentum, quod omnem comitatem, gratitudinem, benevolentiam, & ipsam humanitatis naturam exuerit. Si monstrum hoc sit simile, talem in lucem esse editum, & in commune humanum consortium fuisse productum huiuscemodi hominem, qui ea rodatur, laceretur, còuellatur, in ea insaniam, & de bacchetur, de quibus humaniter pares agere gratias nunquam poterat, minime tamen reformido, quin parum multi sint futuri, qui sua modestia istius intemperantiam conuincant, qui sua gratitudine, & candore, illius insolentem malignitatem, & insaniam superent.

Apologia aduersus Amathum.

5

superent. Quorum sinceritas, honestas, probitas, non te plus reuocent, ac consolentur, quam istius barbaries te deiciat. Absit, vt non multò plus eruditissimorum virorum iudicia valeant, quam importunitas vnius Lusitani. Hoc porrò magis me affligit, quòd te fieri nolis. An aliorum patrocinia expectas? Quum alios non animus, sed ingenuus pudor ab hac dehortetur molestia cum isto subeunda homine. Alij suis impediti negotiis, alienæ difficulter se subiiciant falci. Cæteris aut nò innotuit Amathus, aut (quod mihi est verisimilimum) tibi hanc reseruant prouinciam. Indignum se arbitrantur de eius disceptare mente, & iudicio cum aliena temeritate, eo incolumi, & adhuc superstiti, cuius labores sint attentati, cui sua eruditio optimè sit cognita, & explorata, qui optimè se ipsum intelligat. Non decere id onus in cæteros reici, quòd ab eo sit accersitum, qui & id facile ferat, & maiora portarit. Neminem aliena cenent tutius, diligentius, fidelius, protecturum, quàm sua ipsius, in quibus suus honor, sua laus, sua gloria versatur. Cur defendam Matthiolum? Viuit ipse, ipse est superstes. Quæ studiosissimè est commentatus, ea nobis seruet integra, hæc custodiat nobis salua, contra peruersorum calumnias hæc nobis tueatur. Quare tuæ sit prudentiæ excellentissime Matthiole, vt quid hic te facere conueniat, sedulo prospicias. Et quid opus est magna hic, & longa consultatione? Quasi sit obscurum, quasi te ipsum id lateat, magis te in isto negotio tuæ obtemperare mentis generositati, quàm nostri omnium expectationi. Vide *μη παλίων ἀγνωσία σεαυτὸν καταιείνη*. Suspecta tibi sit ea securitas, ex qua & tuæ autoritati, & cæterorum studio non leuis fortasse imminet iactura. Ne nimis securè permittas obrepere in gremium tuorum librorum *τὴν ἀμαθίαν τῆ ἀπαυδότης* Lusitani. Excute istum scarabeum è tuis floribus, nec finas, vt suis molestissimis susurris, & fœtore ista contaminet, ex quibus optima, & roscitantia mella reliqui se confecturos sperant. Hic labor (& quis labor?) nisi ad cætera tua præstantissima monumenta, velut cumulus accedat, ea nos à te accepisse cognoscemus beneficicia, quæ fuerint inchoata, non absoluta, splendide adumbrata, non expressa. Quid? Vereor Matthiole, ne qui sint futuri, qui istuc tuum silentium molestè, ac adeò ferant acerbè, qui & priorum amplissimorum beneficiorum pœnituisse te dicant, cum tanti ea non ducas, vt ea nobis ab hac contagione liberet. Propulsa nobis hanc molestiam, declina, obtunde omnem improbitatem, vt tutò nos in tuis luculentissimis operibus sciamus posse versari. Si te mortuo (quod Deus Opt. Max. auertat) Lusitanus ita nequiter tua inuasisset opera, implorandus, & excitandus (credo) nobis eras, vt omni ignominia, macula, omni vel tenuissima aspersa labecula, tua nitidissima nobis restitueres opera. Nunc quid viuus cessas? Quod tunc à mortuo nos obtinere non posse penè iniquè putaremus, quanto id erit deploratius, quanto iniquius à viuo non impetrasse? Quid illud? Nihil ne te hoc mouebit, quòd victus, & tuo iudicio, quod grauissimum est, superatus, manù conserere cū isto imbelli transfuga abnuere censeberis? & ea iam tacitè còdemnare, ob quæ cæteri suæ felicitati cum primis gratulantur? Scimus iam hanc operam à te inceptam, plus increbuit hic rumor, quòd latius, & liberius hunc calcographus dissiparit. Vt hac quoque opera suas bibliothecas doctissimi complures locupletandas expectent. Hanc spem comprehensam, & mentibus nostris infixam, si tua præstantia defraudet, quid cogitabimus, cur ab incepto destiteris? Cur non id perfeceris, quod tu ipse inchoaris? An cedere te posse quisquam credat Lusitani ineptiis? aut iure te reprehensum ab isto imperitissimo calumniatore fateberis? Nulla vel tenuissima irrepat huiuscemodi suspicio. Da quod à te magnifice expectamus. Exhibe quod lectu, & visu iucundissimum erit omnibus. Emitte quod iam penes te habes paratum. Quid abdis, quod non in lucem dare tuæ derogat existimationi, Lusitani inanem auget confidentiam? Quid dicet calumniator profligatissimus? Scripsi contra Matthiolum, rapui, suffuratus, deprædatus sum, quæ volui. Viuit Matthiolus, nil contradicit. Adeò nonnunquam plus iuuat perfricare frontem, quam omnia tribuere doctrinæ. Vici nil repugnantem. Cedit Matthiolus Amatho. Hæc ne pro sua impudentia, si non effutiet, secum uolutabit? Noli tantum locum dare huius amentia. Nobis nihil erit iucundius tua existimatione, nil dignius, nil contra huius furorem vehementius, quam quod ex tuæ eruditionis armario deprometur. Effecit id iam antè tua præstans eruditio Matthiole, vt nihil vulgare, nihil mediocre, nihil non præclarum, & eximium omnes à te sperent. Noli te (rogo) in eam præcipitare opinionem, vt aliquid in tuis bibliothecæ scriniis delitescat, quòd nobis subtrahas, quod nobis inuideas. Non patitur nostræ consuetudinis, & familiaritatis amor, vt hæc parum sollicitè, non satis anxie tecum pertractem. Tametsi de medica sis materia ita benè, & præclare meritis, vt nemo tibi deesse, nemo non omnibus beneficiis te cumulatissimè prosequi valeat, timeo tamen subindè, ne homines ingrati, inuidi, malitiosi tua abutan-

rur humanitate, & summo reipublicæ amore. Qui tunc demum veram se venari putant
 gloriam, si (id, quod nunquam, vt confido, adipiscuntur) suis maleficiis tuos nitantur
 præclarissimos obliterare labores: Vt quod liberali doctrina non potuerunt consequi,
 id imperitia, impudentia, furore nanciscantur. His, quæso, per nostram amicitiam, per
 communem omnium literarum amorem, quibus animum semper habuisti deditissi-
 mum, declara, quam mala cæcitate ruant. Aperi horum vanitatem, concute, dispelle
 istorum inuidentiæ virus. Indica eis quam longè fuerat tutius sana in eis mente vti,
 quam in illis suum furorem patefacere, ex quibus haurire poterant cum sapientissimis
 summam vtilitatem. Infringe nobis hunc Amathum, qui antequam sapere didicerit,
 omnium se agitatore præbet. Quod quum tua postulet sapientia, eruditio, existima-
 tio, tum nihil prius, nihil potius nos à te expectamus, quàm vt ea, quæ antea doctissimi-
 nobis elucubrasti, ea nunc aduersus hunc prædonem, calumniatorem, tuta, salua, illæsa,
 & intacta posteritatis memoriæ tradas, simul & ipsum sua imperitia, & erroribus infini-
 tis ornes. Vale mi eruditissime Matthioli, & quàm celerrimè nostræ satisfacias omni-
 um expectationi. Viennæ Austriæ, Quarto nonas Septembris. 1557.

MAGNI

MAGNIFICO AC CLARISSIMO DOMINO

PETRO CANNIZERO,
Serenissimi Regis Romanorum, &c.
Archiatro,

PETRVS ANDREAS MAT-
thiolus Senensis Medicus S. P. D.

ESCIo quo pacto id ferè semper usu venire animaduertimus (clarissime vir) summos & prastantissimos viros, quo magis excellent, quantoq; ceteris bonis, ac eruditis viris magis satisfaciunt, tanto importunius improborum nequitia, & calumniis impeti, ac laceffi. Quo minus mihi dolendum censeo, si ego quoque (quamuis in me quidem, & in hoc meo amore satis acri publicæ utilitatis, non id prastantie culmen videam, quod eos summoperè offendat) post tot consumptos labores, horum improbitatem, inuidiam, & irritos mortis euadere non potuerim. Quod quidem neutiquam in huiusce aui improbitatem (vt quidam fortasse putant) sed in impiorum hominum impudentiam reiciendum arbitror. Quod tamen si minus sit nouum, minus inusitatum, vt ab honestissimo quenquam impediatur instituto, tamen miserum est, & certè deplorandum, quum vnà cum ipsa virtute nata sit inuidia, liuor cum primordiis emerferit, & hac omni tempore suam exercuerint improbitatem. Inuidia verò virus improbitatis sue nunquam in obscuros, ignaros, abiectosque exercere solet, sed in eos plurimum, qui ceteris vel doctrina, vel sapientia, vel aliis quibuscunque a-nimi, vel fortuna dotibus praeclariores, eminentioresque euaserunt. Vtpotè quæ cum eò loci euehi non possit, quo praeclari viri propria virtute peruenerunt, fraudibus tantum & technis se extollere nituntur. Nec idcirco mirum videri debet, si quò magis quis inclarescat, eò vehementius in illum hac se-taculetur uiperæ, & sauiat tigris. Adhac autem quum quandoque animaduertissem, & labores, con-natusque nostros ab inuidis dilacerari comperissem, gaudebam sanè, & mea propè cuiusdam felicitatis esse ducebam (licet nunquam mihi tantum tribuerim) à clarissimorum hominum communi fortu-pna me non segregari. Ob idq; decreueram potius inuidorum rabiem silentio extinguere, quam scri-phis respondendo palàm facere eorum latratus mihi negotium faceffere: præsertim cum in omni vita præcipuos comites meorum actionum, consiliorum, voluntatum, pudorem, modestiam, humanitatem esse uoluerim. Verum quum uidiissem, legissemque uanisimas quasdam calumnias in nostros in Dio-scوريدem Commentarios editas ab Amatho Lusitano homine sanè non solum, vt eius fert nomen-clatio, apprimè indocto, sed etiam, quantum ex eius scriptis colligi potest, omnium arrogantissimo: quumque præter id comperissem hunc quamplurima ex commentariis nostris furtim in suas transtu-lisse enarrationes, & in illis innumeros commisisse errores, qui rei herbarie studiosis magno fuissent detrimento (hoc enim præ ceteris me maximè angebat) nisi y à nobis palàm refellerentur, pietate po-tius, quam cupiditate aliqua contendendi, à qua maximè sum alienus, excitatus, pati sanè non potui (et si aliter mecum prius statueram) quin scriptis in publicum editis eius calumnias contunderem, er-rata reprehenderem, imposturas concuterem, furti patefacerem. Quod quum tandem fecissem, du-bius subindò distrahebat ur animus, an quam confeceram Apologiam, vnà cum Censuris in eius deli-ramenta in lucem proferrem, an verò diutius domi nostræ premerem. Siquidem tamen si non verebar hinc aliquam me reportaturum uictoriã, non tamen ducebam eam mihi fore gloriosam, eò quòd cum homine nullius ferè frugis, & pauca admodum existimationis in certamen descenderem. Ob idque

consultius videbatur scripta illa iam adornata in aliquem tenebricosum angulum abdere, quam in
 lucem euulgare. Ad hoc accedebat, quod audirem, & iam etiam viderem, quamplurimos doctissi-
 mos & honestissimos viros (quos nunquam nouimus) non tam nostra, quam veritatis causa patri-
 cium suscepisse, ac iam tandem pro me tulisse sententiam, Amathum vero causa cecidisse. Verum di-
 uersum sua debeat genius meus, subinde velut insurrens indignum fore si meos partus tanta iniuria
 affectos hac tantum ratione destituissem. Idq. eo magis mihi faciendum suadebat, quod iam in prom-
 ptu essent, qui suis scriptis ad hoc muneris exequendum me plurimum compellerent. Dum itaque an-
 te in his versor opinionibus, & in altera mihi animus repugnat, in altera vero conscientia, & ipsius
 hominis damnosa imperitia me admonet, & ubi potius negotium hoc honeste subterfugere cupiebam,
 quam exequi, tot accesserunt doctorum virorum suasiones, tot amicorum litera, tot calcographi nostri
 preces, tot quorundam allatae rationes, ut tandem (quanquam ferè inuitus) decreuerim eorum potius
 sequi sententiam, quam meam. At qui inter tot suosores, amicos & studiosos nullus mihi sese obtulit,
 qui animum magis vinceret meum, quam Franciscus Parthinus Serenissimi Maximiliani Regis Bo-
 hemia medicus apprime eruditus, & in omni studiorum genere optime versatus, cuius litera omnium
 postrema adeo me à priori instituto reuocarunt, ut eius opinioni & consilio, quod semper plurimi feci,
 assentiri decreuerim. Caterum quum iam diu nouerim (vir clarissime) quantum doctrina, erudicio-
 ne, ac sinceritate praestes, quin etiam quantum iudicio summo, ingenio, equitate, & autoritate va-
 leas, quumque te habeam praecipuum inter eos, quos mihi eximie obseruandos proposui, hos vltimos
 labores nostros non tantum tibi legendos, videndosque mittere decreui, sed etiam nuncupare volui.
 Nec (mihi crede) eo animo, ut hac re tua in me collata beneficia rependere velim ac putem, sed quod
 eximia virtus tua id merito à me exposcat. Doctrina enim tua, ac singulari eruditione imperitissimi
 huiusce hominis nequissimas in me calumnias, & errata quamplurima facile noscere poteris, animi
 sinceritate discurrere, iudicio & ingenio ponderare, equitate iudicare, & postremo autoritate corri-
 pere. Hoc si (ut spero) eo feceris animo, quo in omnium amicorum, honorumq. virorum negotiis sem-
 per esse soles, verendum mihi non est, quin tuis etiam praconiis nostra augeantur praesidia. Nam ubi
 videris haec omnia partim in me falso esse collata, partim in rei medica nostra, & studiosorum, tyrun-
 culorumq. discrimen esse deprompta, tu, qui omni pietate ducis, neququam te continere poteris, quin
 omnibus modis labores nostros tuearis. Vale. Praga, Quarto Calend. Septembris.

Vvmitaque nō sine magno labore, magnaq; industria Commentarios in Dioscoridem edidissē, quemadmodum doctū quā plurimū, praclarūq; materiae medicae studio sic hosce labores nostros non ingratos fore sperabam: sic neminem tam peruersum, invidum, improbumq; fore iudicavi, qui non potius optimi consuleret (ut ingenue fatear) candidos nostros, & sinceros conatus, quam iniquius quidpiam de his existimaret. Etenim quum semper me admodum delectauerit medica materia, & temporis & studij illi tantum impenderim, ut aliquid quoque nostrum in hac facultate valere iudicium crediderim, ingenui honestiq; viri munus esse putavi, sua industria, & labore parta, ne Republica invidere videretur, in commune omnium studiosorum usum in publicum promere. Hanc itaque ob causam hoc mihi ingenium, honestumq; videbatur, ut id quod unusquisque in quolibet scientiae genere, vel ingenio, vel doctrina, vel longa diuturnaq; lucubratione, observantiaq; sibi privatim, & nō quasi priuatum & sibi proprium fuerit assequutus, contineat, sed in commune totius reipublicae emolumentum pro viribus libenter effundat. Hoc cum iam pridem a me esset factum, non sine fructu fortasse, nec (ut audio) absque magna multorum praclarissimorum virorum laude, quibus meae elucubrationes placuerunt, tamen si nec me nouerint nec viderint unquam, non leuiter sum excutatus, ut libentius, & alacrius nouum susciperem laborem, ut ea auergerentur, plantarum imaginibus decorarentur, & Latino sermone cuderentur. At dum acriori, intentioriq; quam haecenus, in hac versor opinione, & iam opus praeclarissimum Erasmi subisset, frequentibus amicorum literis ad aures meas peruenit incredibilis Amathi cuiusdam Lusitani intemperantia. Id quod nō parum fortassis ab hoc meo me diuertisset instituto, nisi ab hoc uno contemni, & arrodi audissem, quae tot praestantissimorum autorum iudicia comprobarent. Veruntamen nō adeo hominum iudicio stare volui, quin & ille Lusitanus, quem immodestissimè in meos inuehi commentarios audieram, non nihil me commoueret. Non enim arbitrabar hominem illum tanta posse duci temeritate, ut ea, quae passim ab omnibus penè probarentur, sine magnaratione, & consilio conuelleret, & lacerare auderet. Quamobrem curavi sedulo, ut eius libri ad me deferrentur, non alio profecto animo, quam quod philosophi munus, & meae modestiae semper duxi, non ea pernicacia propriis affigi, ut eorum improbaretur opinio, qui melius & sanius aliquid sentirent. Equidem putabam, quod cum Lusitanus ille omnium ultimus Dioscoridis codicem expendisset, adeo omnia cribraisset, & excussisset, ut nullus reliquus fuerit ambigendi locus. Mouebat quoque istius Centurionis nomen, quem centuriam quādam digessisse aiebant. Sed ubi primum eius enarrationes intueri ceperam, longè aliter quam putararum, euenisse cognoui. Quandoquidem praeter calumnias mihi falso ascriptas, nihil aliud quam inuidensimum animū, ac loquacem, & ineptum hominem observare potui. Nescio profecto magis me offendere rit hominis imperitia, qui nullo iudicio, nulla ratione aliena praecepta & insanissime damnat, an improbitas, & insignis nequitia, quod tam impudenter ex his ipsis, quae in alios calumniatur, suas agit praedas, & ita quam sua quasi vindicat. Verum ut suam agnoscat inscitiam, nec suis calumniis quicquam nostra detrahat auctoritati, aut publica utilitati, quin & ne in posterum forte honestissimum nostrum, vel aliorum impediatur cursum, cogor sanè eius ineptiam aperire, ne videar id mali ad posterum relegare, si praesentibus culpis ignoscerem. Licebit itaque nobis nostra pro virili defendere, & ex omni parte tueri, ne si hac silentio dissimularem, aliquis tandem modestiam nostram in conscientiam duceret. Et primum ne aliqua iniuria, aut fraude hic, qui tam improbè nos lacecessit, secum agi putet, ac etiam ut candidus lector facilius deprehendat & acerrimè discernat utriusque controuerisiam, antea eius verba ob oculos ponam, ad quae singulatim mihi respondendum meminerō. At videte obsecro, quam grauius, ac vehementer me primum adoriatur Lusitanus, non quasi de herba sibi sit certa, sed quasi quasi mecum de regione contēdat, quā homo inconstans, ita pridè turpissimè ac impudentissime deseruit. Nec enim (inquit) veritas ipsa occultanda est hac de causa, quia Plinius scriptum reliquerit, suo tempore Meū in Italia non nisi a paucissimis medicis feri, quem sequutus postea Marcellus Virgilius vir alioqui doctissimus, rei tamen herbaria non admodum peritus, dixit: Nunc, quod sciam, nullum Italia Meum est. Ob qua verba Matthiolus Senensis in Italia quoque Meum non reperiri clamat, imò contra Patres, Mesues interpretatores, acriter agit, qui in Calabria, & Nursiae montibus Meum nasci affirmant. Quod ita esse crediderim, Caspar de Bononiā quoque nascatur, ut testes sunt Nicolaus Nicolucci pharmacopola Ferrariensis, & est potius, cum magis negligens in inquirenda hac herba fuerit, quam diligentissimi Patres, qui desudantes Nursiae montes, ut eam inde eradicarent, ascenderunt. Sed frustra me tanta acerbitate persequitur Lusitanus. Attendant ipse, quanta usus sim modestia in huiusce rei assertionem. Non enim clamo Meum in Italia non reperiri, sed plura sanè esse scribo, quae me ancipitem reddiderunt, an Meum, quod nunc pro genuino sumitur, legitimum fuerit. A Lusitano iam pridem non didici in Italia quoddam circumferri Meum, cum ante ipsum hoc sciuerim. In hanc tamen inclinari me dixi opinionem, illud a genuino ac vero Meo mihi videri longè dissimile. Hoc etsi simpliciter a me esset dictum, ut meam hac in parte solū exponerem sententiam: nescio tamen cur accusandus magis illi videar, quam leniter admonendus. At quod in hanc venerim opinionem, illud in causa fuit, quod plures huius rei mihi constarent rationes. Etenim est, in primis, quod viderim nestratis Mei radices longè crassiores, vegetioresque quam genuini expetatur historia: quippe longas & tennes radices Meo reddidit Dioscorides. Est deinde, quod eadem grauius potius, quam suauiter oleant, quum tamen Dioscoridi Meo radices requirantur odorata non graueolentes. Est praeterea, quod mansae parum omnino acrimoniae respiciant. At quum Galeno auctore, Meum tertio excessu excalfaciatur, cur non illud genuinum acriori vi pollere existimauerim, quam quod nunquam in usum medicum concessit? Est etiā, quod extent manu scripti Dioscoridis codices, qui Meū non Anethi, sed Anisi folijs cōferant. Quod & idē refert Plinius, quē licet reiiciat Amathus, non tamē sine ratione est adductus, ut scriberet nō nasci in Italia Meū. Nam cum nō nisi a medicis, uisq; admodū paucis ipsum seratur, magnum & euidentem est argumentū non ibidem sua sponte progigni. Quorsum velut peregrinū a medicis excolebatur, si ubiq; in Italia nunc illud excrescere videmus? His itaq; palam est, ut nō ab re in censendo Meo mihi plurimum fuerit ambigendū. Etenim mihi perpetuò decretum volui, non ita facile de rebus dubiis affirmare, ne id arrogantiā potius, temeritatēq;, quam doctrinā, & diligentia nobis ascriberetur. Veruntamen nolui ob id pretermittere, quin huiusce Mei imaginē appingerē, non tamē, ut hoc tantum argumentū satiri viderer illā genuinum referre Meū, sed ut illud nobis ante a nō ignoratū (ut opinari videtur L. s.) ostēderē.

Commentarij in Dioscoridē magno labore sunt editi.

Ingenui viri munus.

Quā ob causam commentarij in Dioscot. Latine sunt editi, & plātorū imaginibus illustrati.

Cur edita hęc sūt Apologia.

Calumnia de Meo.

Calumnia refellit.

Mei cōsideratio.

Meum, quod circumfertur a genuino pluribus disidet notis.

Quam

Quam ob causam non modo illos mihi semper detestandos proposui, qui tam facile de incertis sententia serunt, sed & eos longe magis, qui, ubi fatear, hanc illam me non vidisse, nec nonuisse stirpem, mox clamitant, & erroru me arguunt. Equidem semper optimi viri munus esse credidi, ignota, vel dubia, potius silentio inuolueri, & nihil de illis determinare, quam in posteritatis discrimen, falsa pro veris describere, & dubia pro certis asserere. Quod quandoque fecisse monachos illos, quos, vulpina quadam religione, patres Lusitanus appellat, non ambigimus. Sed sane mirum videtur, quum nostram, & suam religionem omni flagitio polluerit, dedecore maculauerit, scelere obligauerit, & eam tantum ob causam e sua exulauerit Lusitania, quod hic tam acriter pro Monachis illis depugnet, qui Iudaorum omne genus maxime persequuntur. Sed & illud etiam mirandum nobis sese offert, quod hic me tantoperè lacefferit, quod in eos hac scripserim, quum tamen ipse pluries Monachos illos alias damnet. Id quod etiam cum Plinio fecisse constat. At iam hominis videte inconstantem severitatem, qui & si paulo ante (puto enim me aliter inuadere non potuisse) Plinium ipsum, & alios grauissimos aures explodere, ac damnare non est veritus, me tamen quasi rigidus patruus seuerè increpat, quod a Plinio nihil in Iridis mentione discesserim, earatione adductus, quod is prater Dioscoridis sententiam, candidam Iridem rufa praterulerit his verbis: Illyrica quoque duorum generum est. Raphanitis a similitudine, que & melior: Rhizotomos subrusa. Nouam hic quandam excogitat Lusitanus artem, qua me adoriri posse putat. Nam quum idem Plinius alibi scripserit Iridis radicem ceteris praeferre, qua rufa fuerit eglore, ne vlla in tanta vno obseruari possit dissensio, eam inuenit defensionem fidus patronus, qua haud scio an defendi se velit ipse Plinius. Atqui Lusitanus priorem clausulam dissoluens, ita legit: Illyrica quoque duorum generum est, Raphanitis a similitudine: reliqua qua sequuntur in vnum coerces cum relatiuo, Que & melior Rhizotomos subrusa. Omnes signem Palemonem. Non equidem rogo Amathe, ut dicas, in quo codice tales videris interpunctiones, cum incerto sciam in nullo inueniri. At asseratur iam in medium Frobeniana editio, quam tibi patrocinari putat. Asferatur (inquam) ut statim confusus silcas. At non te pudet editionem hanc vocare in iudicium, ut illico palam fit, Grammaticorum omnium iudicio, ET particulam, pro ETIAM ibi sumi? Qua ista connexio? Quae etiam melior Rhizotomos subrusa. Nimis sane multa nobis affers de verbo, cuius sensus cuiuslibet legenti Sole lucidius apparet. Istus grammatica confusus legibus nolit (me hercule) defendi Plinius. Malit is communi obliuionis quodam errore (quod & doctissimis & summis viris inter multa quandoque contingit) sibi non satis videri, quam huic grammatico sua subiici opera. Id ne nouum tibi est in Plinio, ut aliquoties legenti negat, capite 30. Castores affirmat dentibus sibi testes abscondere, quum venatu vrgentur, ob hoc se peti gnaros, id quod postea libro 33. capite 3. apertissime negauit, & tanquam fabulosum explodit. De Populo autem agens libro 16. capite 23. nullum hanc florem, nullumq; fructum edere ait, quorum oblitus lib. 33. capite 8. eandem Populum dixit, & vnas, & semen gignere, hoc comitibus, illas ad vnguentum a praeferens. Quid igitur mirum, quod seculus id erit, si & in iride, & sibi, & Dioscoridi Plinius repugnasse dicetur? Equidem id flagitium non dico in Plinio summo utique autore, si in tanto opere, & tam varia lectione aliquando memoria fragilitate sit prolapsus, praesertim cum is potius alienam recitet historiam, quam propriam. Te potius miror Amathe, qui quod tibi lubet, idem ceteris, quum tamen iusta id ratio suadet, non licere censens. Nos veritatem ubique sequimur, eam nulla hominum auctoritate, quoad possumus, patimur obfuscare. Non tanti (mihi crede) est estimandum in Plinio aliquis memoria lapsus, quanti eam, quam de laboribus nostris agis, rapina estimandam censimur. Quid enim turpius, impudentius, detestabiliusque, quam furtiuam frugem ex aliena messe in suum transmutare horreum? Quid deinde inhumanius, quam quem expoliaueris, gladio & conuitiis adoriri? Optimorum iudicium haec sunt hominum? Grassatorum, predonumque potius mihi videtur, quos tu maxime sequitur videris, iam inde etiam fit ut mirum non sit, si primum e Lusitania pulsus, ac deinde e Germania in Italiam exiit, iam inde etiam profugus aberras, adeo ut solum sere non inuenias, ubi iam tutus esse possis. Porro hac mihi de Lusitano illo dicuisse liceat, non ut videar cum homine pugnare, quem non est ut timeam, neque etiam ut odio prosequar aliquo. praesertim cum nihil sui possideat, ubi possim postea refici, adepta victoria: sed tantum medica materia, feruolanda, & honoris nostri sustinendi causa. Potuissim quidem Amathum hunc acriori, vehementiori, firmiter mone reprehendere, primum quod tam temere labores nostros depraedatus sit, deinde quod falsissimos, frequentissimiq; calumnias in me excogitauerit. Postremo quod ubi aliquid suo Marte cudit, in grauissimis, sed propria vtilitate labatur errores. Atqui quum probi, ac candidi hominis non sit munus, conuitiis ac maledictis exposcere vnde acertute pugnare, ea utar in dicendo modestia, quam animi nostri sinceritas, & eius insolentia exposcere vnde acertur. Quod si quandoque pietate summa adductus, vel calumniarum iniquitate sauciatus pauca quaedam in rebus fortasse in hunc deprompsero, rogo atque etiam obsecro, ne quis id mihi vitio vertat, quin prius non respondendo me magnam non habere expectationem, quod nemo iam sit, qui eius legerit libros, qui in me confert. At rit non modo hominis imperitiam, sed etiam temeritatem. A meo Lusitanus de Amomo haec in me confert. At Matthiolus Senensis cum nos vero carere Amomo sciret, ut illum tamen habeamus in Lusitania nos vnum in tit ubi ex India nunc delatum contendit: mea tamen sententia fallitur, cum hucusque Amomum vnum in compertum sit. Haec ille. Sed plane falso, cum plura me dixisse scribat, quam rei veritas exposcat. Quandoquidem cum nunquam meis scriptis affirmarim Amomum ex India in Lusitania conuicti, nunquam eodem quemquam remiserim, ut ille somniasse videtur, dum meas metitur lucubraciones. & eas (qua illius est primum & lita) suis verbis amplificat. Scripsi quidem me a quibusdam non spernenda fidei medicis accepisse sententiam nec ex India in Lusitania afferrim Amomum, nec sane plura, quam haec. Ceterum cum eorum sententiam non probauerim, nec damnauerim, cur hac in re me adeo vellicet conuictum quidem non possim, id argumento eius maleuolum animum haec reuiciat. Quod autem ille perperam meam accepit mentem, ad calumnia se potest, quod in commentariis nostris Latino sermone editis, nihil huiusce fabulae meminere. Ad calumnia odoratum veniamus, ubi ille grauiores, sicut ipse putat, in me admoet machinas, quas idcirco non magno serone negotio a nobis amoliamur, quod non aliquo consilio, non aliqua prudentia, aut ratione, sed suo more (prope dixerim moria) id in nos moliri contendat. Arguit me, quod nixus Theophrasti, & Plinij testimonio certo affirmauerim radicem, qua passim odorati calami vice vtiuntur Soplasia, legitimum genuinumque esse Acorum: quin & quod scripserim Calamum odoratum harundinem esse, non radicem, quibus refragatur his verbis: At

Vulpina Lusitani religio.

Calumnia secunda.

Plinium quandoque non satis sibi constare.

Animaduersione in Lusitanum,

Calumnia III. de Amomo.

Calumnia de-pulsio.

Calumnia III. de calamo odorato.

mea sententia decipitur Matthiolus, cum licet Theophrastus & Plinius, in Calamo odorato calammum, & non radicem laudare videantur, alibi tamen Calami odorati radicem desiderant, & eam ceteris calami partibus anteferunt, ut apud Plinium est legere libr. 24. cap. 2. in quo cum Calami odorati iuuamenta enumerat, sic inquit: Efficacissima autem in omni harundine, qua proxima radici: efficacissima & genicula. Per qua verba manifeste percipitur, quod in omni calamo, siue harundine, radix efficacior est pars. Qua de causa Calami odorati radix potius, quam calammus in opus trahenda est, ut merito haecenus pharmacopola hac preciosa & exotica radix, pro vero, ac genuino Calamo odorato usi sunt. Quantum vero ad Dioscoridem attinet, si quis introspicens eum accuratius expendere, inueniet illum de radice potius loqui quam de calamo, cum radix geniculata dicitur, calammus vero potius nodis cinctus. His ne tam stolidè me putat concludi Lusitanus? Sed audiat ipse non quam Matthiolus, qui accuratius priusquam scripserit, pensitauit, sed quam turpiter ipse potius decipiat: quippe qui temerè Plinij, & Dioscoridis grauisimorum auctorum abutitur testimonio. In primis enim ut eius argumenta dissoluam, & tanquam inania & irrita monstrem, non vereor, ne Plinius, aut Theophrastus Calami odorati radices adeo desiderarint, ut nusquam earum fecerint mentionem. Nam quod Plinius ait, efficacissimam in omni harundine eam, esse partem, qua radici proxima, quis fuerit Pliniana lectionis, Latineque sermonis adeo imperitus, ut non videat de harundine non de radicibus intellexisse Plinium? Namque examinaturus, quanam partes in vniuerso calamo ceteris praestent, na non radices, ut Lusitanus sua quadam malitia, vel fortasse imperitia in me distortet, sed partes radicibus proximas ceteris prestare inquit: quod facile prudens animaduertet. Nec enim aliam ob causam, putat Plinius maiori vi pollere calami partes, quam eadem ibi crassiores, vegetiores, robustioresque in omni harundinum genere reperiantur, quam in ceteris earundem locis: quo fit, ut etiam calami ipsius genicula efficaciora pariter ipse existimauerit Plinius, quippe & genicula robustiora sunt, & crassiora. Quam ob causam Calammum illum praeulit Dioscorides, qui dense fuerit geniculatus. Sed iam ipsum quaso inueamur locum, quem ille quasi violentum quoddam telum in me vibrat. At si vlla in eo sit prudentia, si motus & consideratius verba Dioscoridis mecum perpenderit, non solum deponet hanc iracundiam, sed fortasse etiam noscet, quam magno ducatur errore. Nam quod Calammum, non radices describat Dioscorides, aperte loquor constat, cum ait: Calamus odoratus in India nascitur, melior est fuluus dense geniculatus, & qui assidue frangitur, plena araneorum fistula. Hac ille. Qua tamen perperam Lusitanus intelligit: quippe calammus in primis harundinem designat, non radicem. Praeterea proprium harundinis est pluribus constare geniculis, & assidue frangi. Deinde fistula, in qua quoddam aranea tela simile concluditur, calamo tantum debetur, non calamo sane debetur, non radici: quippe quod radix in harundine perpetuo albicet. Ad id autem quod proprium sit radicis (ut ille contendit) ut ipsa geniculata dicatur, calammus vero potius nodis cinctus, Dioscorides ipse respondet. Quandoquidem is non modo quarundam plantarum radices geniculatas facit, sed etiam canculos, & calamos nonnullarum stirpium reddidit geniculatos, ut facile quis certior fieri poterit, qui eius codicem legerit in Hydropipere, in altera Cyclamino, in Gentiana, in Panace Aesclepio, in Ligustico, in Elaphobolico, in Cratogeomone, in Gramine, in Equiseto, in Cicuta, in Pityusa, in Ebulo, aliisque nonnullis. Sed relinquamus haec (inquam) qua legere non vacauit Lusitano, & alios consulamus auctores. Plinius tritici culmis genicula quaterna farris sena, hordei octona tribuit. Hinc libro de senectute, Culmo geniculato, inquit Cicero. Haec si animaduertisset Amathus, aut si non tam negligenter & oscitauerit Dioscoridis codicem legisset, tam non fuisset insulsus. Illud tamen maxime in hoc homine ridiculum videri debet, quod quum tam excellentem se habere velit medicum, reiq; herbarie peritissimum, eius sententia, quam damnat, nullam soluat rationem, & omnia relinquat intacta argumenta. Porro ego in illum tam vecors non ero, ut hominem potius, quam opinionem palei fert sententiam, damnat nostram. Tantum sibi temporis superesse non putat, ut vel aliquid probabilius asserat, vel rationes nostras dissoluat, ut non veritatem, cui a quouis prolata semper fui addictissimus: sed solam suam sequi malevolentiam se monstret. Nos (quod praecipuum sane nobis est studium) ne calumniatores potius, quam nusquam visa sit radix inter valde admodum innumeras, quas ille falso genuini Calami esse censet, qua secum vel minimum harundinis trunculum cacumini adnexum deserat: sicuti quam plurime visuntur, qua ab ipso cacumine folia emittunt trididit, ut quisq; facile certior fieri poterit, qui diligenter haec radices explorauerit. Constat praeterea haec radices ex Lituania, & Tartaria finibus, quinetiam ex Ponto, ubi passim ferè proueniunt, ad nos conuehi. Quod maximo cuiusq; argumento esse potest, eos prorsus hallucinari, qui eas ipsas radices Calami odorati esse contendunt, quod nullus extet autor (quod viderim) qui scripserit odoratum calammum alibi prouenire, quam in India & Syria. Quin & illud in nostram concedere sententiam Lusitanum fortasse mouebit, quod a Galeno dictum est, quippe qui scripserit calami odorati partium essentiam esse in caliditate frigida, & coniugatione temperatam, & minimum habere acrimoniam, cum tamen gustantibus palam sit, radicem hanc non obscure esse acrem, pariter & amaram, id quod odorato Calamo minime tribuit Galenus. Hisce defendenda causa: in sequentibus tamen & rationibus, ostendemus, radices has legitimi esse recentiores Graci confirmant) lignum, quod a Rhodiorum Insula affertur, & illud lignum, Aloes Rhodiola humilis, crebris spinis aculeata, audiendus est, quum reuera lignum hoc, ex quo corona parantur, ex arbuscula huiusce ligni frustum brachialis crassitudinis, solidum, multum interceptum nodis, quod a Gracis hominibus sub nomine Aspalathi acceperat. Erat enim lignum coloris subrufi, cui simile in Hispania apud Taraconenfes & Valentinos magna in copia reperitur. Haecenus ille. O felicem discipulum, qui ubiq; magistrus habet pharmacopolas, a quibus sic institutus discedit, quasi ab Apollinis, aut Aesculapij reueratur oculis. Sed

Calamus Odoratus communis vsus, vnde afferatur.

Calumnia V. de Aspalatho.

Calumnia retulitur.

venit

ea, que nullis argumentis probari possunt, falso probare contendat, & qua pluribus sanè modis probata sunt nullis in contrarium allatis rationibus, inani quadam arrogantia, improbare nitatur, sic inquit: Etsi apud Theophrastum, vel Plinium, nonnullosq; alios celebres viros Sampsuchus eadem cum Amaraco, siue Maiorana herba sit, apud Dioscoridem tamen, & Galenum, ac Paulum Aeginetam multum inter se differunt, cum Sampsuchus Maiorana herba hodie in fœtilibus & vasculis reposita ad fenestras pro deliciis habita sit: Amara- racus verò Parthenium est, qua an Matricaria officinarum sit, tertio dicemus libro. Hanc verò animaduer- tentes inter utranque differentiam Galenus, & Paulus, diuersa capita tanquam de rebus diuersis fecerunt, videlicet de Sampsucho, & Amaraco, quam prius noscens Dioscorides vigilantissimus, oleum Sampsuchinum ab oleo Amaracino, tanquam rem diuersam distinxit. Nam Amaracus Galeni & Pauli, proculdubio apud Dioscoridem, Parthenium est, ut tertio libro facile quis comprehendere poterit, cum ibi Parthenium Ama- racum esse dicat. Qui verò Amaracum Galeni & Pauli, Marum Dioscoridis esse opinantur, miro modo ce- dunt, nam etsi verum sit, quod Galenus, & Paulus in libris de facultatibus medicamentorum simplicium de Maro nullam faciant mentionem, non proinde Amaracum illorum, Dioscoridis Marum, ob nominis vici- nitatem esse, dicere debent: & eò magis quia Galenus in libris de Antidotis, & Amaraci & Mari, tanquam rerum diuersarum, meminit. Quare Matthiolus Senensis si hæc animaduertisset, non sic facile cespitasset, nec hæc sic confusa reliquisset. Hactenus ille. Sed cur hæc Amathe? Tu id mihi turpe ducis homo præcept, quod in rebus dubiis meam suspenderis sententiam? an velis tu potius, ut præcipiti quadam arrogantia in istam tuam incurram vecordiam? nisi incredibili arderes libidine nostros oppugnandi labores, tu tam esses inter hos scotti- los præcepti ad eò temerè de his decerneres? Nos sanè longè aliter sentimus. Etenim malo ceteris veritatis inda- gande, apertam relinquere viam, quam non a temeritate eos hinc auertere, præsertim cum non desint clarissi- mi viri, qui hæc Galeni lectione plurimum hæsitauerunt. Siquidem non desunt rationes, que ostendant Amara- cum Galeno & Paulo tam Parthenium, quam Marum posse designare. Quam ob rem nec hanc, nec illam opi- nionem probare, vel improbare libuit. At si aliquid in re difficili & suspecta asserere liceat, quod neuiquam in tanta antiquitate nouum esse debet, magis in hoc inclinor, ut librariorum negligentia hunc Galeni locum cor- ruptum putem, ac hoc errore Mari titulum in Amaracum esse translutum. In qua re tametsi authorum certia desint testimonia, non tamen huius rei absunt indicia, que Amaracum Galeno, & Paulo Marum designare præferant. Siquidem cum sit Galeni proprium institutum simplicium medicamentorum vires ex Dioscoride describere, idq; præsertim seruare in his, qua viribus nõ vulgaribus præstant, neuiquam crediderim si Ama- racum Galeno Parthenium designasset, quin scripisset ex Dioscoride id Epithymi modo bilem atram, & pi- tum reddere, quin & eius decocto insidentibus fœminis vteri duritias emollire, & inflammationes arcere, illi- haudquaquam putarem silentio inuoluisse Galenum, si de Parthenio eo capite egisset. Verum cum Maro nil aliud virum tribuerit Dioscorides, quam quod illitu serpentina ulcera sistat, & quod in unguentis addatur, mirum sanè non est, si de Maro tractaturus Galenus libro sexto de simplicium medicamentorum facultatibus, ubi fortasse deprauata lectione de Amaraco legitur, de eius viribus sobriè admodum tractauerit, paucisq; per- strinxerit, nec plura dixerit, quam quod sua vi excalfaceret, & siccaret. Id quod etiam egit fortasse libens, quod latius de eo scribere statuisset libr. i. de antidotis in Hedichroi compositione. Hec nobis dicta velim, non affirmant tantum huiusce opinionis causa, sed tua refellenda temeritatis, ac impudentia. Quam ob rem eos mihi impugnare non libuit, quorum tu opinionem sequeris. Nimirum quod in obscuris, incertisq; nusquam so- leam in aliquem verba facere, nec quicquam agere, cuius nequiuicim causam probabilem reddere, eòq; præ- sertim, quod sciuicim iis esse etiam rationes, quibus se tueri possint, nempe Serapionis testimonium, quod tan- tum, quod Galenus de Amaraco scripsit, Matricaria tribuit. Sed hæc etiam posset destrui autoritas. Hæc itaq; si rectè, sincereq; perpendisses, non modo te ipsum nouisses, sed & fortasse puduisset ita te iniuriè in me conspira- se. Reliquum nunc est, ut iam tibi tua detegam errata, ne alios in posterum ducas in errores. Inquis tu Lusita- ne, apud Dioscoridem, Galenũ & Paulum, Sampsuchum & Amaracum admodum inter se differre. Id quod esse falsum, & a veritate alienum, illico probari potest ex ipso Dioscoride, quippe qui libro tertio de Sampsucho agens, scriptum reliquerit: Sampsuchum à Siculis, & Cyzicenis, apud quos laudatissimum prouenit, Amara- cum vocari. Hoc idem facile videtur probare etiam Galenus. Ipse enim libro primo de antidotis, Amaraci plu- rum in Cyzico nasci scribit, & Amaracinum unguentum in Cyzico parari ait libro secundo capite primo de compositione medicamentorum secundũ locos. Id quod omnibus palam facit, nil aliud Galeno designare Ama- racum, quam Sampsuchum. Etenim cum Cyziceni Sampsuchum, Amaracum appellent, quisnam fuerit ille tam amens, excors, obtusiq; ingenij homo, qui non noverit Amaracinum unguentum in Cyzico paratum è Sã- psucho fieri? Hu subscribit etiam Plinius libro vigesimo primo capite undecimo sic inquit: Amaracum Dio- cles medicus, & Sicula gens appellauere, quod Aegyptus, & Syria Sampsuchum. Et capite vigesimo secundo eiusdem libri: Sampsuchum (inquit) siue Amaracinũ ad excalfaciendos, emolliendosq; nervos, & vulnas. Qui- oleum, quod Sampsuchinũ vocant siue Amaracinũ ad excalfaciendos, emolliendosq; nervos, & vulnas. Qui- bus palam est, quam imprudenter hæc asserat Lusitanus. Nec obstat quod in quibusdam Dioscoridis codicibus legatur Parthenium etiam aliquibus Amaracum vocari. Siquidem hoc non tnetur huius vniuersalem ne- gatione. Adde quod illa verba Dioscoridi spuria à quã plurimis rei plantaria studiosis, non ab re iudicantur. Nimirum extant Graci codices antiquissimi manu scripti, in quibus non legitur in Parthenij capite particula illa oĩ ðĩ ùã ð̃ òv, quemadmodum nec apud Serapionem, qui Parthenium ex Dioscoride transcribit. His ac- cedit aliud solidum Lusitanum errorem, quod facile quis intueri poterit, quum asserat is Amaracinum ungue- tum odore iucundissimo redolens parasse antiquos non è Sampsucho, quod Cyzicenis, qui illud olim præstantis- simum parabant, Amaracum dicitur, sed ex Parthenio, quod etiam falso eam esse plantam existimat, quam ob odoris virum Seplasia merito Cotulam fœtidã vocant. Sed quantum in Amaracino unguento, quod odoris fragrantia plurimũ præstitisse scribit antiquitas hæc fœtens planta conueniat, ij certò iudicare poterunt, qui- bus longè magis, quam illi res medica cordi fuerit. Et quidem faretur Galenus libro primo de Antidotis, ac aliis etiam locis in Cyzico, quem admodum in vniuersa minori Asia, Mari & Amaraci oriri plurimum, parum

Calumniæ com- futatio.

Sampsuchum & Amaracũ idem esse.

Cotula fœtida.

Calumnia V III.
de Iasmeno.

De pulsis calum-
niæ.

Calumnia IX. de
Pino.

Lusitani figmē-
ta exploduntur.

Calumnia X. in
Hippocampo.

Lusitani opitio
nec refellitur,
nec probatur.

Calumnia XI.
de sativo Cucu-
mere.

vero in aliis regionibus, præsertimque in Italia. Id quod Lusitanum hic maxime hallucinatum palam facit. Quandoquidem nullo magis herbarum genere ubiq; abundet Italia, quam Cotula fatida dicta. Ea enim ubiq; scænt campi, horti, arca, plateæ, semitæ, ac colles, adeo ut nullus in Italia sit locus, ubi hæc herba non proveniat. Adde quod cum dicat Galenus in Cyzico Amaraci nasci plurimum, ubi Amaracinum unguentum omnium odoratissimum parabatur, & nobis iam comprobatum sit Sampsuchum à Cyzicenis Amaraci nomine appellari, satis etiam comprobatum esse putamus, Lusitanum medicæ materia ignarum, & tam Dioscoridis, quæ Galeno idem esse Sampsuchum, quod Amaracum. Demum an Dioscoridis Parthenium Cotula fatida sit ita vulgo vocata (ut Lusitanus certo sibi persuadet) is postea audiet. De Iasmeno unguento multum quoq; mecum contendit & ex his floribus vult parare Iasmenum, quos Itali vulgo appellant Gelsimini, cum tamen id nullis rationibus comprobet, sed tantum suis nitatur verbis, non est cur multis cum illo agam. Satis enim mihi esse existimo, cum scribat Dioscorides parari Iasmenum (id est violaceum unguentum) & floribus alba violæ, nullo pacto fieri posse, ut ex aliis paretur floribus, & ex his præsertim, quorum apud Dioscoridem, & antiquos nulla præsertim habetur historia. Quinetiam superuacaneam hic omnem verborum fatidiam esse censeo, eo quod in commentariis nostris satis superq; comprobatum sit, eos proculdubio decipi, quos Lusitanus sibi imitandus proposuit. Præsertim cum is rationibus argumentisq; nostris, nullis prorsus obstet verbis, nec vlla dicendi facultate (si phisosophum medicumque ut audio se putat) non vereor, quin facile scire possit, me ad suas non teneri obiectioes, nisi primum ad nostra responderit argumenta. Quibus nulla alia de causa illum nihil in contrarium adduxisse putamus, quam quod is longe magis defendenda pertinacia, quam veritati fuerit addictus. In pino autem ut Theophrastum defendere videatur, sic mecum agit Lusitanus. Longum profecto, nec minus difficile esset, omnes Pinus species percurrere: illius tamen (Theophrasto auctore libro tertio de historia plantarum, 10.) dua sunt speciei, altera urbana, altera vero sylvestris. Sylvestrem vero in Ideam, & Maritimam partitur. Nam Ideam, id est, montana, rectior, celsior, materieque crassior est, sed maritima folio ornatur tenuiori, imbecilliori & cortice laniori, ad coria utili, in qua nux conspicitur rotunda, breuique dehiscens. In Ideam vero tanquam nux sylvestrior, oblongior est, viridis minusque hæsens. Hæc ad Theophrasti mentem, qua vera esse nullus evertit, in dubium traxit, præter unum Matthiolum Senensem, qui omnino hac suo tantum iudicio fultus evertit, naturam, dicens se in sylvestri Maritima Pino obseruasse nuces non quidem rotundas, sed oblongas, potius solidas, difficulter dehiscentes: in montana vero non oblongas, sed breues, & ad aperendum faciles. Apprehendens uera Theophrastum verum uniuersaliter dixisse obseruauimus, ac Matthiolum aut non recte apprehendisse, aut potius, ut noui aliquid aliis dixisse videretur, in medium hæc afferre voluisse. Hæc illius sunt legeris commentariorum an vera, vel falsa, sincere, vel subdole prolata, candidissimus quisque lector, qui nostros legerit, commentarios, facile conijcere poterit. Explodenda enim detestandaq; sunt Lusitani figmenta, qua hic adulterantur. Siquidem ego recitata Theophrasti historia, nec eum hallucinatum nec delusum asserui, sed id tantum Theophrasto repugnare dixi, quod utriusque Pinastri strobilus in nostro climate testatur. Quod autem vera, non ficta, nec fabulosa scripserim (ut ex se ipso fortasse me iudicat Lusitanus) is proculdubio scire poterit, qui in agro Tridentino Ideam, in Senensi, ac Pisano Maritimam obseruauerit Pinastriam. Quippe in maritimis hæc locis duo habentur Pinastri genera, quorum alterum strobilos profert strobilata longiores, alterum vero breuiora, compacti duritie conclusos, nec per se facile dehiscentes. In Tridentino vero montibus, quemadmodum & in Bohemia, qua Pinus ubicunque syluestit, Pinastri nuces in uniuersum videntur longiores, maritimis breuiora, in firmioribusq; que cum primum inaruerint, illico dehiscunt, & ab arbore decidunt. At si quis ad viuas, virentesq; huiusce Pinorum plantas se conferre nequiverit, nouas Pinorum imagines postre- ma commentariorum nostrorum editioni appetas intueri poterit. Quod si sincero animi affectu fecerit, non veremur, quin facile coniciat, nostram in plantarum historia fidem falso a Lusitano improbatam, ac cognoscit subinde etiam magnam illius imperitiam, & apertam in nos inuidiam. Ego quidem nunquam putauim hæc in Theophrastum reicere, sed nostro climati causam assignaui. Quamobrem non possum negauerim Lusitanum, quippe qui non sit veritus tam euidentes in me afferre calumnias. Equidem nunquam edidit commentarios, qua in Ida monte proveniunt, quin & eas, qua in Græcia maritimis crescunt, in nubibus edidit commentario modo forsitan se habere, cæli, soli, illius immutata natura. Venio ad Hippocampum, cuius historia affirmare quod nemine descriptam hæctenus reperi. Quo sit, ut difficile admodum sit, absque vlla dubitatione affirmare, quod Latini nobis sit piscium genus, quod Hippocampus appellauerit antiquitas. Nec displiceret Hippocampus, quod Latine ante a Lucio Gbino medico clarissimo, quod Græcis recte idem sonet Hippocampi historia, adminis flexuosus equus si quo probari possit, esset ad manus. Verum tamē cum nulla esset cur refellam, Plinius lib. 36. cap. 5. dum Præxites administranda percurrit marmora, videri scribit in maxima dignatione, Gn. Domitij delubro in curio Flaminiæ Hippocampus equorum effigiem præ se ferre, non tamen hac Plinij auctoritate quis vniquam recte affirmare poterit, Hippocampus quorum ille meminit, esse pisciculos equi vel dracunculi formam habentes, quos quidam veros esse Hippocampus non ambigunt. Quandoquidem Plinij verba luce clarius demonstrant, nisi hæc potius fabulosa censuerim, quæ vera. Nos autē cū iam diu non ignorauerimus non deesse rei medicæ studiosos, qui equi- cules illos, vel marinos dracunculos veros esse Hippocampus putarent, non abs re esse duximus horum equiculorum imagines commentariis nostris adungere, non ea tantum causa, ut horum placitum subscriberem sed ut unum quædam præsertimq; Zoilos admonerem, me hæc prius non ignorasse. Verum non ob id absurda vocari expedit (ut Lusitanus putat) qua de Hippocampo ante scripsimus, doctissimos Dioscoridis interpretes & Græci sermonis peritissimos secuti, quorum non desunt qui asserant in Locustarum genere haberi Hippocampus. Quibus subscribere vitetur Plinius lib. 32. cap. 11. At cum inter Locustas nulla spectetur, qua magis flexuoso dorso eructans ore asfirmare, vocant referat quæ ea, qua ibi pariter picta spectari potest, nefas sane fuerit tā perulanti ore asfirmare, vultuq; facile cernat. Multa etiā contra nos de sativo Cucumere effundit Lusitanus procacius magis, quæ vultu sic inquit, Cucumer non ubiq; satiuus reperitur, qua de causa mali non sine ingenti errore Curiosum Paponem

Peponem esse certo scimus, Cucumerem appellant, vulgarium forsitan voce seducti, qui in Italia fere vniuersa
 & Flandria, ac Germania Cucurulum Cucumerem vocant sed, ut dixi, non sine magno, ne dicam pudendo, er-
 rore, inter quos nouissimus extat Matthiolus Senensis in suo Dioscoride Hetrusca lingua confecto. Est igitur
 Gracorum Cucumer, siue Cucumis, dictus sic (ut Varroni placet) quia facile curuatur baculi crassitudine,
 colore viridi, longitudine cubitali, & maiori, praesertim si in flore existens in fistulam mittatur. Tunc enim (ut
 tradit Plinius libr. 19. cap. 5. mira longitudine, & ad fistula complementum crescit, & hac de causa Columella
 Anguinum Cucumerem eum appellat, quia oblongus, crassus, atq; instar anguis flexuosus sit. Nascitur enim in
 simili planta, qua Cucumis syluestris oritur. Raro in Lusitania Cucumer videtur, secus autem in altera parte
 Hispanie, praecipue apud Salmaticenses, ubi in magna cernitur copia, hirsutus, colore omnino viridi, longitu-
 dine cubitali, & curua. At Pepo is est, quem Officina ob colorem Citri in maturitate acquisitum, Citrulum ap-
 pellant, Graci vero illum πέραρον, id est maturum Graia voce dixerunt. Quam vocem Hispani vel hodie seruan-
 tes nulla mutata litera, aut syllaba illum quoque Pepanum vocant: & eius supremam partem concisam fronti
 fieri Dioscorides innuere videtur. Vescimur enim Pepone Hispani, dum viret, nam postquam maturuit, & co-
 lorem luteum Citri maturi contraxit, tanquam cibo inutilem reiecit. Si quid tamen illius comedendum sit,
 eius suprema, & cartilaginea pars tantum pro victu, reiecta eius medullari parte, accipienda est, ut apud inse-
 riores Germanos plerumq; sit, qui Peponibus iis non nisi maturis, contra Hispanorum consuetudinem, in victu
 utuntur: quorum medullarem, & interiorum partem, in qua semen continetur, tanquam improbam & malam
 reiciunt. Suprema & cartilaginea illa, crebris verrucis ornata parte contenti. Qui mos apud Gracos quoque
 fuit, ut ex Galeno deprehenditur lib. 2. de Alimentorum facultatibus, ubi inquit: Huc accedit quod in Pepo-
 nibus homines a carne intima, in quo semen habetur, abstinent. Sed haec ignorans Matthiolus, nil in hoc capite
 facit, quam vellicare alios. Sed audias Amathe. Solum ne inter tot eruditissimos viros, quibus eadem placuit opi-
 nio, a te reprehendor? Solum inter innumeros alios Matthiolum insectaris? Quapropter non alia opinor causa,
 nisi ut tuam malitiosam inuidiam in eius tantum videaris monumenta effudisse, ex quibus tu opima spolia
 congelessi. Egregiam certe hominis in furando prudentiam, ut tacite iis secum gaudeat: qua publice crimina-
 ri putetur. Iocirco, homo vaserrime, tot haec contra me construuntur hic verba? Sed audiat ipse Lusitanus quam
 hic toto aberrauerit caelo. Etenim sententia nostra haudquaquam obstat, sed plurimum astipulari censemus,
 quod dixerit Varro Cucumem a curua esse dictum. Quippe quod Cucumeres, qui passim in Italia proueni-
 unt, & quos falso Lusitanus Pepones esse contendit, plerumq; incurui spectantur, ut astate tota videre quis potest
 in clarissimaru urbium plateis, ubi innumeri venduntur. Porro si haec ignorat Lusitanus, medicos non consulat,
 sed olitores. Nam si ostensis incuruorum cucuminu millenariis, facile crassam hanc caliginem ab ipsis oculis de-
 tergent. Praeterea vulgarem Cucumem, quo passim vitimur, verum & genuinum esse manifesto comprobat
 Plinius libr. 19. cap. 5. his verbis: Particulatim Cucumis floret, sibi ipsi superflorescens, candida lanugine obdu-
 ctus, magisq; cum crescit. Hac ille. Quibus palam est Cucumeris nostri usus legitimos esse: quippe si Lusitanus
 ut (praediximus) olitores adibit, & ad eorum hortos saepe se contulerit, vniuersos videbit cucumeres, illos scilicet
 qui nuper emerferunt, & iam primum ad inglandium quantitatem intumuerunt, sibi ipsis in cucumine
 superflorescere, & alba quadam contegi lanugine. Ad haec sententiam nostram, ac quam plurimorum clarissi-
 morum scriptorum a Lusitano falso improbatam illud sane luce clarius ostendit, quod satiuus, ac vulgaris Cu-
 cumis fructu tantum ab erratico differat. Viriq; enim eadem sunt folia, iidem flores, eadem viticula, & eade
 in vniuersum deniq; facies, ut lib. 4. testatur Dioscorides, & lib. 7. cap. 6. de historia plantarum posteritatis me-
 morie pauidi Theophrastus. Tata enim inter hasce plantas intercedit similitudo cognatioq; ut si simul serantur,
 vel altera alteri conferatur, nulla fere differetia dignoscatur. Nec propterea negauerim, quod Cucumis ille, qui
 sua longitudine serpentis speciem refert, & que Hetruria falso Melonem vocat, inter Cucuminum genera non
 fuerit recipiendus, cum & ipse olitorum mangonio, e vulgaribus nostris in eam formam fuerit redactus: id quod
 Hippocrati primum, dein Plinio, & Palladio referunt acceptum, quippe qui scripserint flore in fistula, vel ha-
 rundine demisso, Cucumem inde mira longitudine crescere, & omnia alia, qua coguntur formae: id quod & de
 Cucurbitis tradidit Columella. Hinc itaq; suam traxit originem illud Cucuminum genus, quod ita pralongu
 se diffundit, & anguinum modo contorquetur. Quippe satis subinde semine, quod exemptum sit ex hisce pralon-
 gu mangonio illo paratis, in posterum per sese eadem forma proueniunt, ut & nos experimento comprobatum
 scimus, non solum in Cucumeribus, sed etiam in Cucurbitis, praesertimq; in iis, quas Indicas vocant: id quod et-
 iam Plinius affirmat loco prius citato. Nam cum maxime compertum haberet in Campania oriri Cucumeres
 mali Cotonis effigie (ij autem ut Lusitani fert spinio) pralongi non erant, & huiusce forma causam reddere
 vellet forte (inquit) primo natum ita audio vnum, mox semine ex illo genus factu. His itaq; palam sit (ut Lu-
 sitanus) vniuersum Cucuminum genus sponte sua ita pralonga proueniret, stolidum sane esset id arte vel man-
 u quippe qui scribat Cucumeres sui natura non esse adeo in longitudinem protensos manifesto demonstrat Plinius,
 ea essent forma (ut Lusitanus somniasse videtur) scripisset quidem nasci Cucumeres in Italia quam breuissi-
 mos, in Prouinciis quam longissimos. Adde quod etiam experimento constat (ut ego mihi testis esse possum) quod
 Cucumeres sic Italis vocati in suppositam aquam descendere nitantur appensi, & contra refugiant, & vincti
 modo recuruentur, ubi vas oleo plenum supponatur apertum. Id quod proprium esse Cucumeris, affirmat pra-
 clarissimi rei rusticae plantariaq; scriptores, praeter id, si gustum consulas, nulla penitus saporis vel odoris differetia
 inter pralongos Cucumeres illos, & vulgares nostros cognosci potest. Ad haec cum tria Theophrasto, & Pl-
 nio sint Cucumerum genera, Laconicum, Scytalum, Bæoticumq;, hoc maxime etiam Lusitano aduersatur, quod
 vnum tantum Cucumerum genus statuerit, praesertim cum etiam Auicenna lib. 3. de trissis curatione scribens tria
 statuat Cucumeru genera, sicut inquit: Et medulla Cucumeris longi arcuati, & Cucumeris rotundi, & Cucu-
 meris communis. Ad id autem, quod Columella testimonio asserit Lusitanus satiuu Cucumim anguinu vocari, quod
 quod forma anguinu referat speciem, nil aliud nobis respondendu sese offert, praeterquam quod falso id Columella
 accepit referat. Constat enim anguinu Cucumim nil aliud fuisse Latinis, quam Cucumim syluestris, quem ad-
 modum

Amathus suas ei
 narrationes in
 Diosco. ex Mat-
 thiolio transcri-
 psit.
 Columella refelo-
 litur.

Cucumis vulga-
 ris.

Cucumis sati-
 uus ab erratico
 ut differat.

Cucurbita, &
 Cucumeres oli-
 torum mango-
 nio variis indu-
 unt formas.

Cucumeru tria
 genera.

Anguinus cucu-
 mis quis.

Lusitanus suo
pius laqueo ca
ptus.
Lusitanus men
dax.

modum sylvestre Allium Dioscoridi Anguinum vocatur, non quod forma referat angues, sed quod in sylve
stribus nascatur locus, ubi facile stabulantur angues. Caterum quod anguinus Cucumis sylvestris sit, nos satum
testatur in primis Lucius Apuleius suo de simplicium medicamentorum libro capite proprio de sylvestri Cu
cumere, quin & quidam Dioscoridis codices, ut Hermolaus & Marcellus legunt quibus etiam substituit Plin
nius lib. 20. cap. 11. Sed cur hoc nitantur virorum testimonis coprobare, cum Lusitanus ipse capite de A
gresti Cucumere sui ipsius oblitus, id aperte fateatur, & suo ipse se ingulet gladio? Sed quod falso Columella te
stimonio fuerit usus, praeter id quod nusquam ab ipso hoc scriptum esse scimus, testem habeo Hermolaum viri
sane praclarissimum, qui in suo Corolario Lusitanum mendacio redarguit his verbis: Cucumeres in sistrula apud
Hippocratem demisso flore mira longitudine quasi anguina specie proveniunt, quanquam Anguinus cucum
dem videtur esse, qui Sylvestris, multo infra magnitudine sativi, Erraticus & Anguicus Columella appellat
a sativo penitus differens: haec Hermolaus.

Cucumis vulga
tis non est Pe-po.

At si ita demum huic bono viro a sua forma longiores illos Cucumeres ab aliquibus Anguinos vocari: at non
intelligi quam non coherentia, qua in se ipsum repugnantia dicat? nunquid non videt homo miser, quod non
alia ob causam haec differentie plaris addi solent, qua quod a reliquis earunde generibus distinguantur? Nonne
statim ob hoc sequitur esse etiam alia cucumerum genera? Respiat miser, & sua iam recognoscat errata, respiciat
inquam, cum signis omni luce clarioribus vincatur a testibus, & propria confessione urgeatur. Coprobatur etiam cu
cumerem nostrate non esse Peponem, cum in primis sapor tum deinde facultas. Sapor quidem, quod cum feriat
Simeon Sethi Graecus auctor, Pepones sapore esse dulces, nulla sane ratione fieri potest, ut Cucumeres nostri
fuerint Pepones, quippe qui eo magis amarescunt, quo maturiores evadunt, ut Theophrastus sententia, quod de
de plantarum causis. Praeterea si Peponum facultas expendatur, constabit sane ex Galeni sententia, quod de
norati biliosos excitant morbos, quin & vomitiones, & id quidem (ut Simeon ille asserit) sua dulcedine effici
unt, praesertim cum in biliosum inciderint ventriculū. Ad haec confucata Peponum caro (ut Galenus ait) vitia
cutis in facie, nempe alphas lēgines, epheleidasq; abstergit dulci, quo imbuitur succo. Id quod ex nostrate Cu
cumeris affrictu nunquam consequeris. Nec obstat quod Hispani Cucumerem nostrum (ut Lusitanus inquit)
Peponum vocent: quippe cum Italia Latinis originem ducant, omnino credendum videtur Latinas remitti
menclaturas rectius asseruisse eos, quam ceteras nationes. Demum fabulosum esse scimus, & Lusitanum inquit
quod Flandri vulgares Cucumeres edant, cum penitus consenserint: sunt enim domi nostra Latinas remitti
ferunt, & qui Flandriam, & Germaniam fere totā peragraverunt, id penitus detestantes. Nec obstat quod
Galeni a Peponum carne intima, qua semen continet, abstinere homines, quum id fiat potius in Cucumeribus
quorum seminibus una cum carne vescimur. His itaq; poterit Lusitanus fortasse noscere quam in confenda Cu
cumeris historia fuerit hallucinatus, & subinde palinodiam meditari. Nam si secus fecerit, cumq; Lusitanorum
regio, qua se oriundum facit, ad ultimas Europae oras habeatur, & ob id ceteris fortasse magis ab Italia distet,
verendum sane est, ne rei medicae studiosi qui hac perlegent, Cucumerem Lusitano maiorem nunquam se vult
se affirmant. Sed nimis fortasse prolixo Cucumeris causam egi. Equidem haec nimia esse fateor in re minime ob
scura: verum tamen ut huius calumnie & maledicta aliquando cessent, omnis eius est obrutenda verborum im
portunitas, ne si forte brevior sim, iure sibi cedi putet, minusq; sibi a nobis satisfactum clamitet, & quia est inani
arrogantia, non silentio, vel dissimulatione vane se victorem gloriatur. Iam de Carpesio pauca et respondere, de
quo agens Lusitanus capite de Piperi, postquam ibi de Caryophyllis egit, nostrum ibi ordinem & doctrinam quom
admodum in ceteris sequutus, ita aduersus nos scribens comminiscitur. Caryophyllis Carpesium proximum est,
quod Cubeba officinis dicitur, ut lib. 1. meminimus, & Aluarius confirmat. Non enim Carpesium Cubeba sit. Haec sal
tine Zurumbet Arabum est, ut Matthioli augurat, quum potius, ut dicimus, Carpesium Zurumbet, esse Carpesium.
Lusitanus. Falso, inquam, quod a nobis nusquam scriptum sit Zedoariam sine Zurumbet, esse Carpesium.
Quis ergo non miretur hominis impudentiam, infidelitatem, mendacemque locutionem? Quis non detestetur
huiusmodi hominum genus, qui iam evidentibus calumniis, ac imposturis candidissimae, quaeque lacerantur hui
adhibenda fides? huius credendum? huius assentiendum? Nequaquam. In confesso enim est omnibus hominibus hu
iusce scripta sui ipsius esse figmenta, mendacia, vanitates, adeo ut iam omnibus stomachum commoverint. Sed qua
tum hallucinetur miser, dum sibi persuadet Zedoariam, & Zurumbetum Mauritania nihil inter se differre,
postea audiet, cum innumeros illius errores promulgauero. Sequitur, ut quid de Artemisia dicar, videamus.

Calumnia XII.
de Carpesio.
Carpesium sunt
Cubeba.

Lusitanus impu
dentia & mēda
cio notatur.

Artemisia duplex est, altera latifolia hortensis, odore acuto, sapore vero amaro; altera vero Matricaria haec Parie
tenuifolia, a Graecis Leptophyllos appellata. Nec enim in eam imus sententiam, quod Matricaria haec Parie
nium sit, ut Matthioli contra omnes grauissimos medicos contendit, quum reuera tenuifolia Artemisia vul
garis Matricaria sit. Nam Parthenium, Brusaculum, Herba foetida Chumomille similis est, ut suo dicemus
loco. Haec illius ad unguem sunt verba inania tamen, nihilq; ponderis referentia. Quum enim Lusitanus vulgo
mentis rationibus, & auctorum testimonis, quibus satis superq; nobis comprobatum est, Matricariam contra senten
tiam nostram scripserit, sed sua tantum falsa opinione ductus, non est sane cur cum pluribus detegam, & procacitatem
in se ipsum latrantem relinquam. Verum ut huiusce hominis imperitiam pluribus detegam, & procacitatem
compescam, libebit sane nobis nonnulla in contrarium asserre. Scribit itaq; Lusitanus Artemisiam duorum esse
generum, alteram latifoliam hortensemque, alteram Matricariam tenuifoliam dictam, quibus illico depre
henditur quam oscitanter Dioscoridem legerit. Qui etsi scripserit alterum Artemisia genus quidam Dio
scoridi adulterinam putant, cuius capituli titulus sic habet, αειρενιοις λευκοις. Ad haec duo sunt argumenta, quibus
non tamen ob id eam proprie appellavit αειρενιοις, quum ea proprie λευκοις dicatur, quam quidam Dio
scoridi adulterinam putant, cuius capituli titulus sic habet, αειρενιοις λευκοις. Ad haec duo sunt argumenta, quibus
scripsisse Dioscoridem quum nec etiam Plinium primi generis Artemisiam hortensem esse plantam, sed quod in
maritimis sponte & per se proveniat ut ille, ut sibi aliquid arroget, fateatur. Ad haec duo sunt argumenta, quibus
refragari nemo potest, quae maxime obstant Matricariam non esse secundi generis Artemisiam, alterum quod haec
flore sit paruo tenui, in uniuersum candido: id quod sane in Matricaria non videtur, quum flos illi in Artemi
sia maioris decuplo maior firmus non tenuis, non in uniuersum candidus, sed umbilico tenui aureo, candido
leolis circūscriptus, ut in Anthemide. Alterum quod plura sit ad manus pumila, ac tenuior, quae adeo maiore
tenuis

Calumnia XIII.
in Artemisia.

Amathum in
se ipsum latrare.
Calumnia dilui
tur.

Matricaria nul
lam esse Artemi
siae speciem aperte
probat.

Artemisia duplex est, altera latifolia hortensis, odore acuto, sapore vero amaro; altera vero Matricaria haec Parie
tenuifolia, a Graecis Leptophyllos appellata. Nec enim in eam imus sententiam, quod Matricaria haec Parie
nium sit, ut Matthioli contra omnes grauissimos medicos contendit, quum reuera tenuifolia Artemisia vul
garis Matricaria sit. Nam Parthenium, Brusaculum, Herba foetida Chumomille similis est, ut suo dicemus
loco. Haec illius ad unguem sunt verba inania tamen, nihilq; ponderis referentia. Quum enim Lusitanus vulgo
mentis rationibus, & auctorum testimonis, quibus satis superq; nobis comprobatum est, Matricariam contra senten
tiam nostram scripserit, sed sua tantum falsa opinione ductus, non est sane cur cum pluribus detegam, & procacitatem
in se ipsum latrantem relinquam. Verum ut huiusce hominis imperitiam pluribus detegam, & procacitatem
compescam, libebit sane nobis nonnulla in contrarium asserre. Scribit itaq; Lusitanus Artemisiam duorum esse
generum, alteram latifoliam hortensemque, alteram Matricariam tenuifoliam dictam, quibus illico depre
henditur quam oscitanter Dioscoridem legerit. Qui etsi scripserit alterum Artemisia genus quidam Dio
scoridi adulterinam putant, cuius capituli titulus sic habet, αειρενιοις λευκοις. Ad haec duo sunt argumenta, quibus
non tamen ob id eam proprie appellavit αειρενιοις, quum ea proprie λευκοις dicatur, quam quidam Dio
scoridi adulterinam putant, cuius capituli titulus sic habet, αειρενιοις λευκοις. Ad haec duo sunt argumenta, quibus
scripsisse Dioscoridem quum nec etiam Plinium primi generis Artemisiam hortensem esse plantam, sed quod in
maritimis sponte & per se proveniat ut ille, ut sibi aliquid arroget, fateatur. Ad haec duo sunt argumenta, quibus
refragari nemo potest, quae maxime obstant Matricariam non esse secundi generis Artemisiam, alterum quod haec
flore sit paruo tenui, in uniuersum candido: id quod sane in Matricaria non videtur, quum flos illi in Artemi
sia maioris decuplo maior firmus non tenuis, non in uniuersum candidus, sed umbilico tenui aureo, candido
leolis circūscriptus, ut in Anthemide. Alterum quod plura sit ad manus pumila, ac tenuior, quae adeo maiore
tenuis

temisia emulatur, adeoq; illi congenere est (ut fatetur etiã Brasauolus) ut ambigendū nō sit, quin ipsa sit altera Artemisia. Adde quod, cum Matricaria foliis, caule, floribus, sapore, odoreq; plurimū a prima Artemisia differat, non est sane censendum, quin eius differentias, ac notas silentio inuoluisset Dioscorides, sed cum inter primū & alterum Artemisia genus nulla intercedat differentia, praterquam magnitudinis crassitudinisq;, ut ipsemet aperiissime fatetur Dioscorides, non fuit illi opus alterius Artemisia notas pluribus explicare. Demum & illud vnicuiq; cōtra Lusitani sententiam verū potest esse argumentū, quod antiquorū nullus scriptū reliquerit, Artemisiam alteram nec etiam primā esse amarā, quemadmodum reperitur vulgaris Matricaria, quā amaritate hanc longe magis excedere, quam ipsa, Galeni testimonio, excedat Artemisia. Hac itaq; si quis recte penderit, nobis quidem minime verendū fuerit, quin Lusitani insciam, & iudicij vanitatē facile deprehenderit. Quod autē Matricaria non sit, quam vulgari appellatione Cotulam foetidam dicunt, nos penitus detestamur, quippe si Cotula foetida Dioscoridi Partheniū esset, quū hac omni ex parte Anthemidem adeo referat, ut tantum sere odoris diuersitate altera ab altera dignoscatur, quisnam dubitauerit, quin Dioscorides Partheniō Anthemidis folia reddidisset, non Coriandri? Coriandri folia Cotula foetida profecto non habet, sed Anthemidū: Matricaria vero contra. At si obiecerit Lusitanus cū adsummū vlt. Coriandrum adoleuerit, & suū iā ediderit semen, quā in summitatibus sunt folia, adeo paruatenuiari, spectari, ut Anthemidis folia quadātēnus referant, quūq; dicat Dioscorides, Parthenium foliis esse Coriandri tenuibus, is ad minora tantū folia respexit, non ad maiora. Vide quā hoc ego argumentū propulsabo facile. Siquidē cū neq; Oribasius ex Dioscoride, a quo verbum ex verbo transcribitur, neq; Serapio, qui eandem seruat regulam, legat particulā illā λεπτὰ, arbitrandum sane est particulā illā λεπτὰ Dioscoridi imperinenter accessisse scriptorū incuria, vel potius temeritate praeferat, hoc tēpore foliorū, ac caulium nota apertissime conspici possunt, non autē cum primū oriuntur, vel cū consueverint, quo tēpore genuina foliorū forma videri non potest. Quin & illud contra Lusitanū maxime pugnat, quod cū Cotula foetida longe acrior sit, quā amara, adeo ut ea sedem abstergentibus ardorē nō obscurū inferat, ob idq; vulgo Ferrariensibus (ut Brasauolus inquit) dicatur Brusciaculo, Partheniū esse non potest. Quandoquidem Dioscoridi Partheniū nulla saporis acredine commendatur, sed tantū amaritudine, quā in Matricaria manifeste percipitur sine acredine tantillo. Postremo cū sexcenties iā expertū sit Matricariā ea omnia prestare, quae Parthenio ascribuntur, palā sanē est, maxime deludi eos, qui cōtra sententiā nostrā frivolis quibusdā argumentis, ac captiuiculis, machinātur: sed utinā tā facile vera inueniri possent, quā falsa conuincit. Ceterū quū antea scripserim in meis cōmentariis Italico sermone primū in lucē editis, Symphytū Petraū a me hactenus nō visum, quāsi me negligētia inertiāq; accusare velit Lusitanus, hac suo more aduersum me scribit. Ex herbis, quas Ioannes Falconerius Anglus secū afferebat. Symphytū Petraū erat, quod Consolidā nonnulli appellat, quā (ut testatur Ruellius) familiaris Gallis admodū est, & eā sua lingua Buglā vocant. In Italia quoq; nasci cū Paulo Castilione medico affirmamus, quāquā Matthiolus eā nunquā se vidisse tradat. Hic Lusitanus non tantū in medicina peritiorē ostendere ambierit. Verū si (ut solertes decet scriptores) Italica eadē cōmentaria secundo edita, anno a Christo nato M. D. L. perlegisset, cōperisset quidē Symphytū Petraum me per memet adinuenisse. Id quod is nunquā per sese, vel per alios fortasse fecisset, nisi Falconerius ille (si tamen vera refert) id illi ostendisset. Non enim vna die vniversa seges in horreū congregari potest. Quo sit, ut accusari iure nō possim, vbi quandoq; assu fuerim, me hanc vel illam non nouisse stirpē. Prestabat quidē tunc mihi Symphytū Petraum nunquam me vidisse fateri, quam mentiri, ut doctior, diligentiorq; viderer: quo nihil detestabilius, execrabiliusq; dici potest. Ad Sparganiū veniamus, in quo ita met iurat. Sparganiū, siue Xiphodion Officinariū. Spatula foetida est, cū inter se maxime cōueniant. Vnde Matthiolū Senensem hic errare certū est, qui Sparganium nō esse Spatulā foetidā contendit, & eo magis, quia in Spatula foetida pilulas non cōperiri, in quibus semen claudatur, dicat quod falsissimū esse, qui Spatula foetida mediocrē habent noticiā, norunt. Proinde Sparganiū Spatulā foetidam esse certum est: Hactenus ille. Demiror sane tam perfrictā hominis frontē, qui quasi omnium rerū naturam, plantarum omnium intimā noticiam perdidicerit, ac imbiberit, adeo audacter hos graues mihi imponit errores, cōfestim me errore accusat. Cognoscitis ut opinor, hominis eruditionē, & vita consuetudinē. Porro non modo omnibus rei herbariae studiosis (vnum tantū Ruellium excipio) sed & ceteris omnibus, quibus aliqua sit stirpium cognitio, in confesso est nil aliud esse Spatulā foetidam vulgo appellatam, quam Xyridem. Xyris enim prater id, quod omnibus notis, Spatulā foetidam referat, foliorū odore facile indicat nomenclationis occasionem, quippe quoniam si digitis cōfricentur, foetidum admodū odorū fundunt, vnde illi nomē, adeo ut Tiresia, vel talpa caecior sit, qui non viderit, Spatulā foetidā vocatā omnibus sane notis Xyridē referre. Hanc a nemine descriptam reperio, praterquam a Mattheo Syluatico Pandectarū auihore, qui eā Iridi similem reddidit, id quod Lusitani perulantiā palā facit. Siquidem nulla extat planta, quā magis Iridē referat quā Xyris, adeo ut scripserit Oribasius appellari aliquibus Syluestre Iridē, a quo quantum distet Sparganium, eos iudices velim, qui in materia medica indaganda plus operis, ac laboris, quā Lusitanus impenderunt, Nec pluribus verbis ea refellā, quā de Siderite obucis, in qua magis ac magis tuā detegis rei plantariae inscitia, cū ita memoras. Cōspicitur Sideritis hac in nonnullis vallibus, folio aspero, Salviae magnitudine, tanquam Marrubij albicāte, & per circuitū tanquam quercus dentato, quod fricatū ex se odore, qualē ex Cydoniis optime maturis oriri videmus, emittit, quē Dioscorides subintelligit, cū dicit gustu non iniucundo, cū adstrictione aliqua. Hanc vero Fuchsius in suo herbario non nisse videtur, quāquā Matthiolus oppositū contendat. Sed re vera Matthiolus eā nunquā vidit, quia si eam cognouisset, illius odore suauissimū nunquā pratermisisset. Hac eius sunt verba: sed quam omni succo inania, ipsē videat. Quod enim de Siderite prima, quā se in doctissimi viri Fuchsi herbario narrat inuenisse, suas profecerat cōmentitias nugas, hic facile demonstrat, quod eius folia non modo non spectētur quercus instar sinuata, sed nec per ambitū vlla parte laciniata: tamen si Lusitanus, ut potius suā tueretur opinionē, quam veritatē id non sit veritus affirmare. Ipsa enim Fuchsi pictura de Lusitani fide maxime testatur: in primis enim flores ostēdit spicatos in caulium summitatibus erūpentes, non autē in ipsis caulibus orbiculata vertebra instar, ut in Marrubio, per interstitia dispositos. Prater ea folia nulla ex parte correspondent, nec pomorū Cydoniorū odor, quē solus Lu-

Cotula foetida non est Parthenium.

Brusciaculo

Calonia XIII. de Symphyto Petrao.

Cofolida Buglā

Confutatio

Calumnia XV. de Sparganio.

Calumnia cōfutunditur.

Spatula foetida est Xyris, non Sparganium.

Iridi similis Xyris.

Itis syluestre dicitur Xytis.

Calumnia XVI. de Siderite.

Sui ipsius nugas confunditur Lusitanus.

Sideritis Fuchsi.

Calumnia XVII.
de Trago.

Tragus, Iunci
species.

Kali & Alkali A-
rabum.
Kali historia.
Alkali.

Lusitani incon-
stantia.

Tragus genui-
nus.

Autor Tragum
primus inuenit.

Jitanus illi tribuit. Dioscorides enim nec Cydoniorum odore, nec quouis alio Siderite hanc commendauit, sed gustu non iniucundo, multa enim habentur, qua odore maxime placeant, & sapore displiceant. Sed mihi satis uerendum est, an Lusitanus Cydoniorum odorem huic planta tribuerit, ut uera fateretur, an fortasse sua iustitiam opinionis causa. Quippe Fuchsius huiusce odoris non meminit, nec nobis periculum facientibus percipi potuit. Non enim hanc stirpem ignoramus, ut sua potius temeritate, quam scientia existimat Lusitanus. Sed non fortasse a scopo aberraret, qui diceret Lusitanum Fuchsij Sideritem nusquam uidisse, nisi appictam, quod falsum scribit. Sideritem hanc in uallis nasci, ubi plerumq; solum uiliginosum esse solet, Fuchsius uero perinde, ac Dioscorida in asperis, petrosis ac incultis locis. Minus acerbe aliquanto patior, cum de Trago nostram studet emendare opinionem, ubi Lusitanus ita suam exorditur calumniam. Non pretermittendus quoq; est Ruellius, qui proculdubio in dignoscenda herba ista multum hallucinatus est, qui Tragum Iunci speciem esse crediderit, cui quoque Matthiolus Senensis subscribit nulla fultus ratione, cum e directo Tragus herba sit, ex qua vitrum conficitur. Atqui inter omnia, qua habentur nobis obiecta sunt a Lusitano, & satis delucide, ut arborum, refutata nihil iustius, nihil equius fateor, unquam in nobis est calumniatus quam qua de Trago hic recitat: hoc modo si cauere potuisset, dum nimis se sollicitum exhibet circa exiguam in nobis labeculam, non ipse pluribus maculis contaminaret. Equidem fateor, olim in Tragi historia ancipitem me habuisse opinionem, quamquam inclinaret quandoque animus ad credendum, nil aliud Tragum esse quam quoddam humilis Iunci genus in maritimis proueniens, cui semen acinosum in cacumine nascitur rubrum, astringenti sapore. Eram enim fretus hoc argumento, quod scilicet scripisset Dioscorides, nasci Tragum sine folijs, pusillis circumramos acinis, rufis, multis, magnitudine tritici, acuto cacumine, qua omnia potius ad iuncos spectare quam aliam quamuis plantam uidebantur. Opinioni indicia subinde augebat, quod sequenti statim capite idem Dioscorides de Iunci vulgaribus egerit. Verum quod & summis & praeclarissimis contingit ingenijs, ut temporum processu plura quae inuenerint, & diligentius examinauerint, id mihi accidisse fateor. Renanque in posterum ex actum agitata, ac perpensa melioribus adiuuentis, minime puduit priorem deponere opinionem. Etenim cum animaduerterem apud Theophrastum, & Plinium, quorum etiam iudicium in nostris Latinis commentariis secutus sumus, Tragum uirique Scorpionem appellatum, quemadmodum & Dioscorida aculeatam in uiribus esse plantam priorem, qua in animo versabatur, opinionem diutius sequi non libuit. De hac enim planta scribens Theophrastus lib. 6. cap. 3. de Plantarum historia, Aculeatarum inquit, alia ex toto aculei sunt, ut Cornuda & Scorpius: hac enim nullum prater aculeum, folium generant. Id quod postea repetit tertio eiusdem libri capite his uerbis. Inter ea uero distincta genera plurimum qua aculeato folio constant, nimirum dixerim, quod ex toto spinosum inspiciatur exiguo est numero quemadmodum diximus. & difficile quicquam serme inueniatur, praeter Corrudam, & Scorpium, qua post Aequinoctium Autumni florescunt. Scorpius enim florem in carne exuberante sub extremo aculei profert, initio candidum, postea leuiter accedentem ad purpuram & singularem radice, eademque breui adhaeret. Hac ille: cui subscribit Plinius lib. 21. cap. 15 sic inquit. Spinosarum multa species: in totum spina est Asparagus, Scorpio: nullum enim folium habet. Quibus palam uidetur factis Dioscorides etiam Scorpionem uocat, nullis prouenire folijs, sed scaterere tantum aculeis. Id quod etiam uideretur factis adnatis granis. Quamobrem libenter hac in re postea meam correxi sententiam, quam Lusitano dissiuulsum moperere gauderem, si quid hac mea dubitatione melius, ac certius aliquid deprompsisset, sed quod uis uenire nimis temeritati plerumque solet, dum nimis in me excaecatus maius aliquid assenerare nititur. Longe turpissime labitur, quod eam uelit plantam legitimam esse Tragum, qua Mauritanis Soda, cuiusque imaginem ultima huic editioni addidimus, uinum expressam. Quandoquidem planta hac, ex qua alumen conficiunt, quo vitrum multa pellatum, quin & sal, quod a planta Alkali uocant, folijs non vacat, quem admodum si foliosa, nec uilis prae drantialifere longitudine augentur geniculatimq; protrahuntur. Cum uero iam adoleuerint, prodeunt i geniculis folia pingua, crassaq; incurua, ex lata origine in acutum desinentia. Vbi uero ad summum constitierint, in caulium cacuminibus longe minora, exilioraque spectantur rufo colore, a quorum exortu parua, rotundaq; prodeunt pilulae, in quibus minutum semen concluditur, ut uidere est extra Tergestina, in praesertim locis, quibus salinarum mea circundantur. Quae Tragi notis prorsus repugnant. Adde quod Kali sapore sit admodum salso, Tragus uero non salso, sed adstringente. Quae omnia citra controuersiam attestantur, quod legitimum Tragus nunquam uiderit, nec nouerit Lusitanus: qui tam excoors, obliuiosusq; deprehenditur, ut eandem herbam legitimam Tragum esse affirmet, quam prius asseruit esse Anthyllidem, ut postea disseram. Ceterum eam constat plantam genuinum esse Tragum, quem nos suo loco appinximus. Quippe ea sola, Corruada excepta, tota spinosa uisitur, nullis circundatur folijs. & in maritimis tantum nascitur, fruticosa, humilis, humi accumbens, innumeris triangulis, quadrangulisue, tritici magnitudine ubiq; scatens, in quorum medio (ut Theophrastus inquit) post Autumnii Aequinoctium flos emicat albus, qui paruo temporis tractu purpureum euadit, adstringenti sapore, perinde ac tota planta, adeo ut nihil repugnet, quin hac genuinum Tragum dici queat. Hanc inueni ego primum in Tergestino solo in Hadriatici litoris, ubi frequentissima, copiosaque uisitur. Nec immerito Scorpium eam appellauerunt antiqui, quippe quod auelli non possit, nisi ictis ab ea manibus, ut ego mihi testis esse possum. Tantum igitur abest, ut celari uelim mea scibi sunt, errata, ut ea etiam ipse non uereat emendare, gaudeoque hac a caeteris aperiri, modo ista semper adhibeatur moderatio, ut potius uerum exquiri uideatur, quam improba calumnia, qua in optima quaque inuehuntur, instrui sentiantur. Etenim id longe honestius arbitramur, ubi quis se lapsus nouerit (quum proprium sit hominum labi) se hallucinatum aliquando agnoscere, quam quod extrema est pertinacia, ac uecordia, quod semel arripueris mordicus adeo tenere, ut illuc a uelli non consentias. Ac sane in iis commentariis, qua antea Italico euulgantur sermone, nonnulla postmodum deprehendi, qua minus quam decreueram a nobis enucleate, exacteque essent scripta, quorum & eo ipso tempore non eram nescius. Verebat quidem saepe ne tanti operis festinatio inter tot alia, quibus in dies distinebar, in diuissimae te extremam maturitatem in aliquibus praereteret. Quod sane peccatum leue (ut credo) & in paucissimis re- periturum, quannuis reliquorum uilitate, tum facile copensari, tum recte obscurari posse censerem, sciebatur tamen

pranos, ac maleuolos homines minime defuturos, qui etiam rectissime a nobis dicta lacerare, & caninis dentibus arrodere non cessarent, & qui citius reliquorum omnium fructu se expoliari mallent, quam ut leuissimum alicui condonarent erratum. Sed quid: Tot amicorum erant interpellationes, qui hoc opus a me quotidie flagitarent, & prope suo iure postularent, ne hoc meorum studiorum partu eos diutius defraudarem, & suspensos testere uoluntati. Emisit tandem opus non tam maturum, quam amicorum precibus, & obsecrationibus efflagitatum, quorum desiderii satifactum a nobis plurimum gaudeo. Si qua uero erant nimis accelerata, ea sane longe accuratius in Latinis nostris commentariis agitata sunt, & discussa, id quod tunc me maxime solabatur: quae si ante me ita deprehendisset Lusitanus, ut nullam in me ostentasset acerbiteriam, nullas in optime munera, firmitate suas ingessisset calumnias, & non sua infidelitate in alienas possessiones irrumperet, gratias ei profecto agerem, quod suo studio, & sinceritate hisce nos subleuasset laboribus. Ita uero optima quaeq; sedissime lecessit, conuellit, diripit, & in quibus aliquam ueniam mereri poterat eius calumnia, haec maiori offuscat falsitate. Dixi paulo ante in Trago, quam sua reprehensione tarpiter aberrauerit, nunc quoq; in Amarantho nihilo cautius & peritius se gerit. Scio in Italica editione Aetium de Amaranthi uiribus differentem me citasse in uulgari Amarantho, quum Aetio nil sit aliud Amaranthum, quam Dioscoridi Helichrysum. Nec tamen a Lusitano admonitus facile, & non inuisus quadam reuocare, & omnia prorsus trutinare decreueram in Latinis postea commentariis: quod & iam pridem est factum. At ne Lusitanus uane contra nos exultet, ac nulli incogitantie indulgendum uociferetur, uideat ipse quam falso sibi persuadeat uulgari usus Amaranthum esse Chrysocome. Nam si (ut audio) Graeci sermonis peritum se ipsum facit, maximo illi uitio adscribendum fuerit, quod Graecorum uerborum uires tam negligenter expenderit. Quod enim Graecis, aurum Latinis designat, uerum uero comae. Adeo ut id sit Graecis χρυσόκωμον, quod Latinis aurea coma: quo manifeste deprehenditur Lusitani inscitia. Quandoquidem cum uulgari Amarantho spicatus flos insit, non aureus, sed in purpura ardens, quo pacto fieri possit ut recte is χρυσόκωμον Graecis dicatur, ij diuidicent, qui Graeci sermonis peritiores habentur interpretes, quique hac diligentius explorauerunt. Quod autem Chrysocome flore sit aureo, ut ipsa fert nomenclatio, testis est Plin. lib. 21. cap. 8. ubi sic inquit: Chrysocome, siue Chrysis non habet Latinam appellationem, palmi altitudine est, comantibus fulgore auri corymbis. Quamobrem non solum constabit, quam lubrice lapsus sit Lusitanus, sed quam falso, ac inique accusauerit Ruellium, & Fuchsum. Quippe cum Chrysocome, & Amaranthum longe inter se differant, ut clarissimi illi uiri recte norunt, non ab re illis dictum est, Amarantho purpureo uiri esse adstrin-gentem siquidem mansa coma, folia, ac etiam radix adstringentem facultatem non obscuram praeseferunt. His accedunt, quae in minori Sedo Lusitanus enumerat, ita exordiens. At minus Sedum (ut ego opinor) faba crassa, siue faba inuersa herba dicta est, natura frigida, non autem Vermicularis, ut Matthiolus, & alij putant, quia Vermicularis herba sapore acris est, natura uero calida, quae duo minime Sedo minori conueniunt, cum, ut dixi, Sedum minus, sicut & maius, natura frigidum est. Caterum & planta ipsa descriptioni in toto respon-det, ut iure concludendum sit, ut Faba inuersa siue crassa dicta minus hoc Semperuium sit. Haec illius sunt de-herbida, sed sane uereor, ne haec tam crassa, tamq; frigida herba cerebrum ei totum perfrigerarit, inuenterit, infatuaueritq; ac Amathum nostrum penitus amentem fecerit. Inquit Dioscorides: Semperuium minus in petris parietinis, & maceris, nec non scrobibus opacis nascitur, cauliculis ab una radice multis, tenuibus, crebro foliatis, exilibus foliis, rotundis, pinguibus, mucronatis, caule a medio emicante, palmum alto, umbellam, herbidosq; flores, & tenues gerente. Dioscoridi subscribit Plin. lib. 25. cap. 13. his uerbis: Minus Semperuium in muris, parietinisq; nascitur, & tegulis, fruticosum a radice sursumq; ad cacumen, foliis angustis, mucronatis, succolis palmo alto caule, radix inutilis, quibus maxime omni ex parte resagatur omnes fabariae illius no-ta. Quandoquidem Faba inuersa uocata cauliculi non insunt tenues, sed crassi, ac pingues, bicubitales, & quaedam maiores, nec folia quidem exilia, rotundaq; sed magna, lata ac prolonga, flores in umbella non herbidi sed plerumq; melini, uel in purpuram candicantes. Radice quoq; non est inutili, nec superuacua, sed bulbosa, pleribus adnatis tuberculis Asphodeli fere modo, colore cinereo, cortice laui, & succo plena, ad multa expetita. Quae in uniuersum nota, si cum minoris Sedi historia comparentur, clarissime demonstrabunt tantum ab illo differ-re Fabariam, quantum a Luscinia coruus. Non enim aliam ob causam Semperuium tam maius, quam minus id sibi nominis ascribit, quam quod perpetuo anno toto uirescat, ac uinat. Id quod testatur Theophrastus libr. 7. cap. 14. de historia Plantarum, quin & Plinius loco nuper citato. Idem praeterea affirmat planta ipsius nomen-clatio Graeca. Nec uero enim Graecis sempiternum designat. Sed hoc natura donum Fabariae minime largitum uideatur, quum autumno percat tota, & in uniuersum areseat, nec inde celerius repullulet, quam Vere medio. Quod autem Vermicularis dicta, quae Semperuium minus nulla reclamante nota representat, sapore sit acris, deest ta-tur uniuersi materiae medicae studiosi, cum nullo alio sit sapore, quam acido. Sed cum fortasse Lusitanus sincere care-tio gustu, perinde ac iudicio, mirandum sane non est, si inter acidum, & acre nullam fecerit differentiam. De Calumnia XIX. de Cirso, esse Buglossum. Adeo Cirsiion nostrae uulgatae Buglossae responderet, ut omnino fatendum sit, eandem esse herbam, cui sententia Ruellius quoq; patrocinatur, & meruo, quia uidemus Buglossam aliquando triquetrum habere cau-ter se respondent, ut spectanti nulla dubitandi maneat occasio. Proinde Matthiolus in hac re minus bene dixis-se crediderim, cum Cirsiion alteram herbam a Buglossa esse contendat. Sic Lusitanus ille. Caterum cum vul-gari Buglossa caulis sit rotundus, non triangulus, ut fortasse per somnium uidit Lusitanus, nec foliola ab imo cernantur, quae uillam roseae speciem praeseferant, sed spithama longiora, quin & quod caulis cacumen orbicula-tum non sit, nec ibi capitula purpurea, quae in pappos exanescant, uideantur, uulgari usus Buglossum Cirsiion esse non potest, cui caulem reddidit Dioscorides perpetuo triquetrum non aliquando tantum, & angulos ipsos solu-aculeatos uoluit. Et per interualla molles, quibus profecto notis uulgare Buglossum prorsus destituitur. Caule enim est, ut diximus, tereti, qui ubiq; tenuissimis aculeis rigeat. Adhuc Cirsiio capitula requiruntur purpurea, ut etiam praeter Dioscoridē fateatur Plin. lib. 27. cap. 7. quae in lanuginem debiscant. At cum uulgare Buglossum nul-la unquam capitula proferat, quae tandem lanuginem uillam contrahant, sed flores tantum purpureos, nullam praeseferentes capitula formam, nec unquam lanuginem contrahentem, non uideo cur ita stolide crediderim uulgare Buglossum legimum esse Cirsiion, in quo censendo decepti sunt Ruellius, & eum sequens Lusitanus, qui cum scripserit e uulgari Buglossi floribus nescio quid exanescere, suam, ipsius uanitatem declarat. Cirsi-

Lusitani obie-
tio in Amaran-
tho.
Turpis ac tidentis
Lusitani et
ror.
Chrysocome.
Chrysis.
Ruellius & Fuch-
sius a Lusita-
ni calumnia uin-
dicantur.
Calumnia XVIII.
de minori Sedo,
esse fabam cras-
sam.
Vermicularis a-
cris est.
Lusitanus repre-
henditur.
Calumnia refel-
litur & Amathum
hallucinatū esse
ostenditur.
Faba inuersa.
Vermicularis.
Calumnia XIX.
de Cirso, esse Bug-
lossum.
Calumnia dilui-
tur, Buglossum
non esse Cirsiū.

Calumnia XX.
de Elleboro.

Exploditur Lu-
sitani calumnia.

Lusitani inuidē-
tia detegitur.
Animaduersione
in Amathi deli-
tamenta insecti-
amque.

Lusitanus Semi-
Iudæus.
Hispani tales
Maranos vocant
quos maxime
detestantur.
Cur Amathus
tanta labore
cæcitate.
Cur author hæc
confecerit Apo-
logiam.

(ut opinamur) genuini imaginem quis videre poterit in commentariis nostris, quæ vinum legitimum referat, Bzoglissum enim quod passim concessit in usum, vel Echis species est, vel potius fortassis ipsa Lycopsis, ut alias la-
rius explicabimus. Reliquum est, ut ad ea respondeam, quibus me falso in Elleboro accusat Lusitanus his verbis.
Ex iunioribus quoque Matthiolus Senensis nigrum Elleborum albo periculosiorem facit, quia ita experientia de-
prehendit, quum tamen hodie boni practici nigro correcto tanquam Diagredio utantur: hæc in nos ille. Sed an in-
re, vel iniuria, eos iudices velim, qui accuratius, quam ille ea perlegerunt, quæ in commentariis nostris de viri-
usque Ellebori viribus scripsimus, quibusque in animo semper est non mentiri. Siquidem ij, ubi nusquam a me scri-
ptum repererint, nigrum Veratrum albo esse validius, perniciosiusque (ut Lusitanus somniasse videtur) minime
mihi verendum est, quin illum temeritate, ac mendacio accusaturi sint. Scripsi quidem, scriptis commendasse
Plin. lib. 25. cap. 5. Nigrum boues, equos, suesque, necare, cum tamen albo nullo incommodo depascantur. Quo si,
ut iniuriam in me reiecerit Lusitanus, quæ non nostra, sed Pliniana sunt lectio: at quum is ad nostros perda-
dos labores inuidencia, ac liuore se totum accinxerit, eo cæcitate, insolentiaque processit, ut etiam aliorum errata
in nos remiserit, ut pote, qui mentiri nunquam erubuerit, non alia opinor causa, quam quod voluerit monimentum
sceleris, atque audacia sua esse in conspectu omnium. Hactenus Amathe tuis ineptissimis calumniis satis superque
puto à nobis esse responsum. atque ita clare, tantaque luce eas me diluisse nunc arbitror, ut si vlla in te fuerit ratio, si
qua probitas, si quod etiam scientia vestigium, facile seu in me, seu in alios istam sis post hæc depositurus temeri-
tatem. Est quidem, ut discas, quid docti sentiant, priusquam tam arroganter, tam temere in eorum labores in-
solescas. Quinetiam quo pacto eorum sudoribus potius candidè et grate suavis, quam ut eos imperite lace-
sas, et tuis calumniis obruas. Etenim non iccirco has vigilias libentissimo animo suscepimus, ut tu eas obsecra-
tua inuidencia, ac etiã imperitia: etenim si nostras has lucubrationes tibi visum esse nolis, cur talè clandestinum
furem te exhibes, ut solum tua furta commendata aliis esse velis, cetera vero, quæ tua libido sibi non viderit,
ea malitiosa studeas opprimere inuidencia? Patet faciam in aliis tuum infidelem in meis scriniis, vehementer tua
satis mihi est, si tuas contulerim calumnias, quibus si tuo quoque iudicio à me est satisfactum, candor, ac a-
causa gaudeo, si in is maneat, ac perseueres, qualem te esse prædicant, certe non omnium iudicium, candor, ac a-
quabitur, et una tua indocta et præcipiti pendebit malevolentia. Narrat vetusta gentilitas, quæ se intulisse
sent magna Dea sacrificiis, confestim excecari, quam quidem cæcitate illi non tam ad oculos, quam ad men-
tem referebant. At ego Amathe non te ideo cæcum dico ductus hac gentilitas superstitione quod Cybelos alicuius
mortali perfidissime desciscas. Etenim cum (ut audio) nunc nostræ religionis te ipsum facias, nunc Iudæicis le-
gibus, superstitionibusque te totum addicas, et ita non solum in homines, sed in ipsum Deum Optimum Mexi-
mum insolescas, minime id est mirum, si à te ipso quoque deficias. Et omni statu mentis dimoueas. Et non modo in-
te nulla vigeat pietas, nulla religio, verum et in ipsa medica facultate quam immerito proferis plurimum ca-
cutias. Hinc ego fieri arbitror, ut non solum tibi, et ceteris omnibus molestissimum, ac infestissimum te exhibe-
as, et tumultuosissimis mentis furis impulsus modo huc modo illuc agiteris: quin etiam ut tu, qui tam diu in im-
pietate in diuina cæcitate veritate, nunc nec alios, nec te ipsum in ipsa medica facultate intelligas. Quare nulla
monebor admiratione, si tuam obstinatam detrectes exuere vesaniam. Non id iam animo mecum proponebam,
non iccirco tuam reprimere sum conatus insanabilem (ut timeo) libidinem, ut te tua aliquando in tanta veri-
tatis luce pœniteat insaniam, sed id magis elaboravi, ne tyrones et huiusce medica materia studiosos, tuæ sorte im-
pedirent calumnia. Nihil tuam Amathe moror censuram. ludicabunt sincerius docti, ac præclari homines, et
Quapropter aut cessa Amathe post hæc calumniari, aut tam quæso non sis inutilis, et inanis, ut quum reliquo-
rum labores et scripta explodas, tu nihil melius afferas: aut quod ultimum est, caue, ne apud eruditos, et aequi-
simos lectores, ac iudices, qui nunquam deerunt, tua inuidia et calumnia nostrum augeant et amplificent honorem.

PETRI ANDRÆ MATTHIOLI IN

Amathi Lusitani enarrationes
Censura.

Præfatio in Cē-
suras.

Iam minus vereri debeo, ne quis potius gloria captanda cupiditate me putet adductum, ut homini impudē-
tius in hominem petulantem adeo importune laceffit inueherer, quis probus non id mihi iure concedat. In A-
mathum, inquam qui suis iniquissimis calumniis, non modo honestissimos labores nostros opprimere nititur,
sed et, quantum in ipso est, sua imperitia et impudentissima confidentia rem medicam obscurare conatur
niuersam. Nec sane aliud sibi quis de eo persuadere potest, qui aliorum scripta a quam plurimis improbis per-
ta, satisque communita, sua temeritate incessit, et violare molitur. Hoc si impune, et tacite sit improbis per-
mittendum, ut suo tantum iudicio audacter reprehendant ac cõtaminent omnia, quoniam omnium præstan-
tissimarum facultatum cultus deuenerit? Quis post hæc istorum se obiecit ingrati dimit? Verum et ipsum
si qua adhuc in eo vigeat ratio, pœniteat istius calumniandi insanissima licentia, et non solum ex alio verum
ex se ipso suam cognoscat omnium rerum inscitiam, infringenda est hæc nimis arrogans, et effræna audacia.
Non arbitrabar quæquam tam prescriptæ frontis esse posse, qui ibi tam seueram in alios consortia negotiorum
ubi ipse tot ubique scateat erratis. Molestum friuolumque pene credidissimam grauioribus impeditus audiuiss-
sem. Nunc autem eadem molestia, qua istius impetum, et vanam incurSIONEM a me prohibui, ne quis i-
stius seueri censoris impellatur iudicio, ut statim approbet, quæ ab isto viderit proferrî: audiat bonus et egre-
gius vir, quanto tutius fortasse fuerat honeste tacere, quam eo pacto contra ceteros insane oblatrare. At
qui hac in re ea neutiquam vitar vanitate, quæ ille contra nos, et ne hominem potius persequi quam ve-
ritatis studiosi videamur, nihil nobis erit negotij cum Amatho. Etenim eius errata sic in lucem proditam,
ut si vel ipsemet aliquid habeat, quo is, quæ a nobis afferuntur, contradicere valeat, doctiorum iudicio longe
libentius acquiescam, quam ut aliqua pertinacia reliquorum studia retardem. Idem qui hoc promitto, hoc quod
est æquissimè, si non ab Amatho, quæ rediit vix ad mentem spero, saltem ab erudito lectore peto, ne qua
nequa

ne qua mora, ne quod impedimentum rerum & medicina fiat candidatis, ut tum demum de utroque nostrum suam ferat sententiam, ubi nostras rationes diligenter expendit ac pensarit. Amathus non nisi quada[m] precipiti dementia nostros inuasit labores, conuulsit, distraxit, nulla huiusce facti afferens rationem, nisi quod sua auctoritate, hoc est stultissima libidine, tantum putauerit ubique concessum. Ego sane, qua in isto reprehendo, nisi apertissimis, & ipsa luce clarioribus argumentis inductus videar, cupio me eiusdem argui temeritatis stultitie, ignorantia, quam de se prodidit ille. Atq[ue] sicut candidus lector, qui hac in manus sumpserit facile discernet, ita fore arbitror, ut minime eum p[re]niteat eius lectio[n]is, ubi non tantum istius teterrimos lapsus, sed & non sine nostro labore, rerum plurimarum cernit explanatas naturas. Ideoq[ue] hac, quo maiori cum facilitate, & emolumento distinetius ab omnibus legentur, in certa digestissimis capita, ac iam tandem aliis innumeris silentio inuolutis ad ea, qua sunt praecipua, in quibus ille turpissime offendit, veniamus.

ACORVM.

DE Acoro suum ipsius, quod olim tenuit, reprehendit iudicium, sed quanto praestiterat a priori non discedere sententia, ipse videat, qui vegetiorem Galangam nihil ab Acoro discrepare putat, cuius error multis patet rationibus, & indicibus. Nimirum quod neutrum Galanga genus folia proferat Iridis (ut qui viderant restantur) sed Cyperi, quo fit (Lusitano etiam ita testante) ut non desint, qui Galangam ipsam Cyperum Babylonicum vocent. Tum quod vegetioris Galanga radix cum Iride nihil habeat cognationis, nec illius faciem vlla ex parte referat: adde quod radix hac rufescat potius, qua subalbicet. Praeterea Galanga nusquam reperitur, qui inter Arabas in enarranda simplicium medicamentorum historia primas tenet, aliud est Galanga, aliud vero Acorum. Ob eandem quoq[ue] causam inter Gracos, Actuarius & Nicolaus Myrepsicus in paranda Aurea Alexandri antidoto, & Acorum & Galangam imponunt, tanquam medicamenta inter se diuersa. Quibus luce clarius quis intueri poterit, Galangam, & Acorum pluribus sane notis differre. Acoro enim folia non debentur Cyperi, sed Iridis, quin & radices Iridi proxima, geniculis intercepta, subalbianes, non subrufescentes, & (ut Plinius inquit: cui & Lusitanus subscribit) ruptu faciles, non ut in Galanga, utraq[ue] fractu contumaces, quibus perspicuum satisq[ue] comprobatum censemus, neutrum Galanga genus esse Acorum. Nec pro se illo intellexerim unquam (ut alius meminimus) quo pacto, quae metamorphosi factum sit, ut Galanga illi adhaerita est, in Acorum se commutauerit, nisi quis fortasse dixerit, euenisse hoc magicis praestigis, quo suam rueretur opinionem. Ac cum ad nostra penitus obmutescat argumenta, quibus in hac re sumus vsi, illud sane suspicari libet, hoc potius retractasse Lusitanum, ut Brasauolum a nobis reprehensum (illi enim vbiq[ue] plurimum videtur addictus) sui immemor defenderet, quam ut veritatem, quam prius fatebatur, sustineret. At Fuchsius vir profecto clarissimus, & qui potius philosophum se existimat, quam ut pertinax sit author, etsi iam pridem in Brasauoli concesserit sententiam, visis fortasse commentariis nostris, ac pariter argumentis, quibus eorum detestatur opiniones, qui existimant, maiorem Galangam esse Acorum, honesta quadam dicendi serie, qua suam tuetur existimationem, postremo quem edidit, de compositione medicamentorum libro, a priori opinione non parum videtur abesse: quod fortasse fecisset etiam Brasauolus, nisi immatura morte fuisset praeventus. Porro Acorum non mea tantum sed plurimorum sententia, qui in re medica multum praestiterunt, ea sane erit radix, quam perperam Calamum Aromaticum appellant. Ipsa enim si primum recto oculorum intuitu expendatur, ac deinde sincero ruminetur gustu, nulli dubium esse opinamur, quin adeo singulis Acori notas sit representamentum, quo dicitur, ut credat Galangam eam ob facultatem, qua ad venerea praestare fatentur Mauritanii, genuinum esse Acorum: quoniam Apuleius Acorum Veneream herbam quibusdam vocari scribat. Quandoquidem cum nullam explicauerit ille rationem, qua illi venerea herba nomen accesserit, non tanti nobis fuerit Apuleii auctoritas: praesertim cum plurima alia praeter Galangam habeantur radices, qua hac polleant facultate. Cum enim antiquorum nullus scriptis commendauerit Acorum ad Venerea praestare facile quis opinari poterit Latinis (ut audio) Veneream herbam vocari, quod fortasse ob plantae pulchritudinem, amoenitatem, & odoris fragrantiam Veneream illam dicauerit antiquitas, quemadmodum & Myrtum. Plures enim habentur plantae, quae Venerea appellantur nomenclatione, nempe Venereum labrum, Venereum pecten, Venereum capillum, Venereus umbilicus: quin etiam Thyrium, & Syrax, quod suauiter spirant, Venerea dicuntur plantae. Adhuc in Acori historia parum quidem Apuleio ad stipulandum videtur, quippe qui non satis constanter de Acoro scripserit. Primum enim nasci Acorum scribit in locis cultis, hortis ac pratis, contra omnium penitus sententiam, deinde vero illico asserit idem inueniri rarum, nec inueniri, nec sciri posse, nisi cum sterculum emisserit. Quae omnia sicut iis conferantur, quae a grauissimis scriptoribus de Acoro scripta sunt, facile fabulosa deprehendi poterunt. Nec minus inspidam videtur aliud Lusitani argumentum, quod eam ob causam veli Galangam esse Acorum, quoniam a Plinio dictum sit lib. 25. cap. 13. Acorum nigras habere radices, quandoquidem crassior Galanga radice nigra nusquam reperita sunt, sed subrufescentes. Atqui illi venia danda est: quippe quod (ut aiunt) de coloribus caci non iudicant. Caterum extant apud nos Pliniani codices mendis vltimo loco expurgati ac restituti, qui non nigras sed subnigras legant Acoro esse radices. Quam quidem lectionem magis probamus, quod scripserit in paulo infra, Creticas Acori radices esse Ponticis candidiores: quin etiam quod haec lectio Dioscoridi ad stipuletur, qui Acoro radices tribuit subalbicanes. Subalbus enim color is (mea sententia) fuerit, qui ex nigro albicat, subniger vero qui ex albo nigricat, adeo ut subalbus & subniger color parum inter se differant. Talis autem visitur color is in radicibus, quibus passim utimur Calami odorati vice.

CARDAMOMVM.

Nec sane minus in Cardamomo cecit Lusitanus, vipote qui putauerit Cardamomum, quo vsi sunt antiqui, lignum fuisse, non semen. Patet non leuis error, quod, esse plenum, si argenti contumax, & oclatum, sicut etiamque, potius seminis sui proprium, quam ligni. Sed Cardamomum, antiquis fuisse semen non lignum, testatur apertissime grauissimus author Galenus lib. primo de Antidotis capit. quinto ubi sic habet: Fructus autem, qui una cum virgultis foliis, calicibus ac floribus in Theriacam mittuntur, vsunt, Scorodolus, Nepita, Marrubii, Stachadis, Dielamni, Polii, Chamadryos, Chamapityos, Hyperici, Centaurii, Radices

De Acoro Censura I. Galanga & Acorus idem Amatho. Galanga Cyperi folia.

Lusitanus Brasauolo addictus. Fuchsius laudatus.

Acorus Calamus est aromaticus.

Ridiculum argumentum. Venerea herba & planta quae

Apuleio in Acori historia non ad stipulandum.

De Cardamomo Censura I.

Radices autē ha Zinziberis, Iridis, Rhei, Quinquifolii, Costi, Nardi Indica, Nardi Celtica, Gēiana, Mel Athamāticī, Phu, Aristolochia tenuis. Semina vero hac: Napi, Petroselinī, Thlaspis, Amcos. Anethi, Fenculi, Dauici, Cardamomi. Hac ille. Recensuit etiam inter semina Cardamomum senior ille Andromachus, ubi carmine de Theriaca scripsit his versibus.

Καὶ μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς καὶ ἰδὸν καὶ δὲ μωμον.
Καὶ φαρμακῶν τῶν παρθεμένων οὐρα.

Hac Andromachus & Galenus, aduersus Lusitanum ante tot secula scripta reliquerunt.

NIGELLA CITRINA.

Censura III. de Nigella Citrina non esse Cardamomum.

ERrat Lusitanus, quod recentiores quosdam forte sequutus, sibi persuaferit Nigellam Citrinam (licet mihi nunc pharmacopœorum uti vocabulis) maius Mauritanorum esse Cardamomum: minus vero id, quod Meleghetam vocant. Quandoquidem Serapioni maius Cardamomū semen est, quod oblongis quibusdam concluditur capitibus, iis fere similibus, quæ à Rosis prodeunt, granis subnigris, rotundis, in quibus minuta continentur semina angulosa, sarcta, & odorata. Id quod manifesto arguit Nigellam hanc, quæ Melanthii est speciei (ut nobis alias satis superq, ostensum arbitramur) Maius Mauritanorum Cardamomum esse nequaquam. Adde quod Nigella calix nullum intra se habeat granum, quod ipsum semen excipiat, sed parua semina tantū, intercurfantibus membranis papaueris modo. Præter id, cū sui Cardamomi colore subnigrū fecerint Arabes, non video cur Nigella Citrina vocata, quæ colore spectatur Citrei mali, à quo illi nomen, maius illorum Cardamomum appellari possit.

MELĒGHETA.

Censura IIII. de Meleghetis, non esse Cardamomū minus.

Quod præterea Melegheta, minus Mauritanorum Cardamomū non sit, quis facile conicere poterit, quippe cum hoc semen calice quodam, Melanthii instar, concludatur: Cardamomum vero minus ut Serapio inquit) suum ferat semen nullis oclusum capitibus, colore maiori emulo. Qui tamen color subniger Meleghetis minime est assimilis, eo quod hæ colore sint subrufo Indici Milii instar, quod Thufci Saginā vocant. Insubra vero Melegam, unde fortasse accessit his seminibus Melegheta nomen. Adhæc cum Melegheta semen longe maius habeatur, quam Nigella Citrina, non video sane cur consentaneū fuerit id minus vocari Cardamomū.

CVBEBÆ, CARPESIVM.

Censura V. de Cubebis & Carpesio non esse idem.

IN Cubebis, & Carpesio censendis quantum aberrat? quod Cubebas velit, quibus passim vtuntur Officina, tum veras Arabum esse Cubebas, tum etiam legitimum Galeni Carpesium. Verum, ut apud Arabes nullum habetur, qui scripserit vsquam Cubebas esse baccas, vel semen: ita nec apud Græcos ullus extat auctor, qui Carpesium fateatur esse semen. Galeno enim Carpesium tenues sunt festuca siue sarmenta parua, Cinnamomi virgultis similia. Quare quum Mauritanis idem sit Cubeba, quod Græcis Carpesium, nullo pacto fieri posse putamus, ut vulgaris Cubeba, quæ baccarum generibus ascribenda est, inter festucas, & tenuia virgulta, Carpesium esse possit, ac debeat: quin etiam nec genuina Mauritanorum Cubeba, ut pluribus rem hanc in commentariis nostris explicatam habemus.

SALIUNCA.

Censura VI. de Saliunca, nō esse Pseudonardum.

Multo vero apertius suam declarat inscitiam in Saliunca, quam eandem arbitratur esse plantam, quæ in Itali Spico, recentiores quidam Pseudonardum appellant, ad quod quoq, genus refertur, quæ passim vulgo vocatur Lauendula: in quo certe miror maximam hominis nescio imperitam, an stuporē dixero. Etenim quid alienius? quum manifeste Plinius Saliuncam foliosam asserat esse plantam, adeo breuem, ut nec ei non possit: quin & herba verius quam flos, densa, veluti manu pressa, radice numerosa coherens. Quantum ab hoc differat Pseudonardus? quum planta sit fruticosa lignosaq, Roris marini Coronariis instar, non breuis sed bicubitalis, & flos verius quam herba, & quæ in corollis facile nec ei possit. Florum enim longiores pediculi in uiceo sero lentore præstant. Præterea Pseudonardus numerosis radicibus non coheret, nec adeo dense fruticat, ut folia tam pertinaciter sibi ipsis inhereant, ut tanquam manu pressa cernantur. Adde quod in Pannonia, & in Noricorū Alpium apricis locis, usquā Pseudonardus proueniat, ubi Plinio ipso teste, numerosa prouenit Saliunca. Humilis autem & breuis Saliunca herbula est, non bicubitalis & Pseudonardi modo fruticosa: ac lignosa, quam obrem in Bucolicis pœta cecinit:

Puniceis humilis cedit Saliunca rosetis.

Tantum discrimen inter Saliuncā & Pseudonardū non cernit Lusitanus, ut humillimā herbam à bicubitali nō distinguat frutice. Timendū, nisi hæc oculorū curet caliginē, ne culicē p canē, vel fortasse etiā equo, accipiat.

CINNAMOMVM.

Censura VI. de Cinnamomo, non esse tantum corticem.

Redibo in gratiā aliquando cum hoc homine, qui alienis (utinam vere) nos locupletet diuitiis, & optimo Cinnamomo capsis (ut ille inquit) cannellare fertis, quæ ab India deferuntur Antuerpiā, nos abundare iactat, & contra omniū præclarissimorū auctorū sententiā sibi persuaferit, Cinnamomū esse corticē tantū suæ arboris non lignū. Nouitat is auideus nouū credo aliquid asserre, studuit: fidem idcirco suæ auctoritati adhibendā minus dubitauit, quod iā fama increbuerit apud omnes Lusitanos, peragratis Africa & India regionibus, Arabum multæ genera esse aduecta. Miror cur nō se in his quoq, partibus fuisse fingat, ut maiore rei asserat testimoniū. Sed cū nec ipse id asserat, nec Lusitani, qui nauigis istas terras petierunt, ullā huius rei asserat testimoniū, nos Lusitano in istis cōmētiis inuentis astipulemur? Præsertim cū nō desint pbatissimorū scriptorū testimonia, qui repellentes has nugæ apertissime fateantur Cinnamomū virgultū esse pumila arboris non corticē tantum. Id enim in primis testatur Dioscorides, sic inquit: In Cinnamomi Mosylitici vocati genere præstat recētum. Id enim in primis testatur Dioscorides, sic inquit: In Cinnamomi Mosylitici vocati genere præstat recētum. Id enim in primis testatur Dioscorides, sic inquit: In Cinnamomi Mosylitici vocati genere præstat recētum.

Cinnamomum est virgultū pumilæ arboris.

Quibus palam sit Cinnamomum virgultum esse tenne nodis pluribus constans. Huic subscribit Galenus lib. 1. de Antidotis his verbis: Quæuis autem Cinnamomi species ab una radice, ceu si ut ex quidam paruū consurgit, emittitq, hæc sex, illa septem virgulta, vel paulo plura pauciorave, nō equali tamē omnia longitudine sunt. Verū quod maximum est, pedis Romani dimidiū nō excedit? Hæc ille. Adhæc liber de simplicib. medicamentis ad Paternianū Galeno adscriptus, qui etiā de Cinnamomo sic habet: Cinnamomū sunt rami fere, ac virgulta, quæ ab una radice plura excrefcunt, recta & minuta, breuiasq, colore subrufo, & cortice extenso nō rigofo, qui

qui cortex non ita facile ungue à ligno abraditur: nodulos plures & interualla habent, & in medio laues habentur. Si vero frangantur, quasi puluerem emittunt, odore omnia vincentem, Fere enim hac maxima probatio Cinnamomi est, quod sit omnium rerum odoratissimū. Quibus grauissimus accedens author Aristoteles, Cinnamomum surculum esse testatur lib. 9. cap. 13. de historia Animalium sic inquit: In Arabia & Auis Cinnamomus appellata, quam surculos Cinnamomi portare, & nidum ex his conficere aiunt. Nidificat excelis arboribus & ramis, sed incolae sagittis plumbatis nidum petunt, atq; ita discusso in terram, Cinnamomū legunt. Ad hoc Cinnamomum surculaceum esse virgultum fatetur Galenus loco superius citato, ubi ait plura apud Imperatores extare Cinnamomi genera, quorum nullum veluti truncus in ramos plures diuisum multum attollebat, sed Hellebori figuram praeseferbat, vel potius Damasonij. Quibus palam est Cinnamomi virgulta adeo tenuia haberi, ut Hellebori vel Damasonij radices non excedant. Adde quod quum ipse dicat Galenus ramulos accepisse Cinnamomi, non corticos ex eo quod à Traiano & Hadriano Imperatoribus repositum fuerat, vel eos quidem ramulos apud se seruasse, facile constabit omnibus Cinnamomi virgultum esse tenue, & non solum in ipso cortice, sed in ligno odoratam reperiri facultatem. Quandoquidem si Cinnamomum cortice tantum praestitisset, cur praetulerit Dioscorides ramulos, quemadmodum & Galenus, sane nō video. Quamobrem Lusitano fabulam hanc ego tantum acceptam referam, praesertim cum praeter assignata testimonia nemo sit, quam viderit repereritq; Cinnamomi virgultum, quod genuinum representauerit. Nimis quoque vana est opinio, qua credit Galeni tempore non eam fuisse Cinnamomi penuriam, qualem recentiores quidam existimant: id quod Galeni ipsius testimonio falsum esse conuincitur. Ipse enim libro primo de Antidotis, ubi Caditiorum praeceptum, qui pro Cinnamomo duplum Casia imponendum censent, quanquam ego semper Cinnamomum imposuerim. Nam quibus ego Roma antidotos composui, cum vel Imperatorum amici vel diuues essent, facile fuit illis Cinnamomum à Regibus petere, iis vero Cinnamomum emere. Hac itaque Galeni sunt verba, quibus facile quis certior fieri poterit, an Galeni tempore tanta fuerit Cinnamomi copia, quantam Lusitanus describit, ut suam teneatur fabulam. Non enim fuisset opus medicis aliis pluribus, qui Romae Galeni aetate florebant, suis in theriacis modo Casia duplum, modo Carpesium (ut Quintus) Cinnamomi loco substituere, si genuini consequendi Cinnamomi illis iam ampla fuisset facultas.

Cinnamomi virgulta tenuia Hellebori radicunt modo.

Lusitani opinio vana.

Cinnamomum Galeni tempore etiam rarum.

LACCA ARABVM.

30 Consultum longe melius (mea quidem sententia) fuisset Lusitano, si poetica potius quam medica facultate se totū addixisset: nā qui eo in effingendis fabulis aptior promptiorq; se praestiterit, video profecto neminem. Id enim omnibus palā fiet diu in re medica versatis, qui diligenter istius intuebuntur Centurias, in quibus innumera sese offerunt signa, adeo rē seriā praeseferentia, ut ea quis difficillime fabulas esse noscat, nisi medica facultatis fuerit recte peritus. Verū cum ad hoc illū natura pepererit, mirandum sane nō est, si a fabulandis facultate discedere nequeat, sed potius illi venia danda: quippe qui id propria agat natura, qua in praesentia ductus de Mauritanorum Lacca scripturus euadere non potuit, quin fabulosi aliquid admisceret his verbis: Qui hucusq; Cancamum Laccam esse putarent, miro errore deprehenduntur, cum Cancamum gummi odoris offerunt rubram, translucentam, siue suffimentis explorata inodora percipiunt, quam hodie Lusitani ex India praeparant Dialaccam appellatam, quae (ut certo scimus) non gummi, aut arboris plantae alicuius gutta est, sed potius formicarum alatarum stercus sanagoque, velut cera apum. In regno igitur Pegu dicto apud Indos cum terra, vel pluvia, vel arte plus iusto irrigatur, formica praedicta ligna quaedam subtilia ab incolis sic disposita in alium ascendunt, in quibus Laccam generant, & hac de causa in Lacca ligna ipsa percipiuntur. Atqui illi maxime refragatur Ludouicus ille Romanus lib. 6. sua navigationis, ubi de his agit aromatis ac mercimoniis, quae Sumatra Insula, siue Taprobana mittit, sic inquit: Mittit etiam ea regio Laccam, unde conficiunt rutulum colorem. Gignitur haec in arbore iuglandibus nostris haud absimili. Hac ille. Cui subscribitur Ioseph Indus cap. 141. ubi fatetur in Cambaia Laccam vberius nasci, quam alibi gentium, non autem fieri gignere formicis aut scarabais, ut lepidius Venetias comportatur, altera lignis quibusdam inherens Sumatra, a Sumatra fortasse Insula nuncupata: altera Cambaia a Cambaia denominata, in glebas Myrrhe instar concreta, nulli inherens ligno, non est cur Lusitani fabulam historiam putem. Siquidem gleba illa Sole clariorum stercus quibus est ubiq; scaeat tota Europa regio, nusquam tamen vise sunt alatae formicae quae Laccam, aut simile aliud excernerent. Ceterum cum satis superque nobis comprobatum sit in commentariis in Dioscoridem editis Mauritanorum Laccam, & Graecorum Cancamum esse eadem, adeo ut pluribus id comprobare testimonio non sit opus, cadit peritq; Lusitani sententia, quam sequi nemo debet.

Censura VIII. de Lacca Arabū, non esse formicarum stercus. Lusitani centuriae fabulosa.

Lusitani Lacca historia fabulosa.

Lusitani fabula exploditur. Lacca ubi gignatur.

Lacca duplex.

ELAEOMELI.

60 Triplici se pariter implicat errore in Elaomele: tum quod ipsum defluere suo more fingat è Palmarum candidibus: tum quod hinc duo liquorum genera putet apud Dioscoridem defluere, non vnum tantum. Mel rē ex Indica nuce credat distillare. Deprehenditur in primis error ex ipsiusmet Dioscoridis verbis, qui in Elaomeli historia ita praefatur. In Palmyris Syria, quod Elaomeli vocant, ex quodam caudice manat oleū melle crassius sapore dulci. Quibus palā est de vno tantū liquore scripsisse Dioscoridē, nē e de Oleo, quod ob melleā dulcedine uno verbotantū Graecis Elaoméλι vocatur, nā & capituli titulus πειε Elaoméλιτος habet, nō autē πειε Elaoméλιτος. Praeterea ex Dioscoridis historia nāquā probari poterit, Elaomelē palmarū candidicū fluere, quū is nusquam descriperit caudicis istius nomen, a quo in Syria funditur. Sed esse falsum palmarū liquorē hunc sēdere manifesto fatetur Plin. l. 23. c. 4. ubi ex Olearū quarūdā truncis, non ex Palmis fluere Elaomel affirmat.

Censura IX. de Elaomele, non ex Indica nuce florere.

Quod

Quod autem ex Indica nucce Elaomel manare non crediderim, id sanè mihi licere persuaserim, quod huius historia neminem habeam authorem, præter Lusitanum.

MACER.

Censura X. de Macere, non idè esse cum Maci.

Lusitani insolentia.

Macis & Macer quid.

Contendit maximè Lusitanus, utpotè qui semper falsa tueri nititur, Macim, quo Myristica nucce prætextus instar conteguntur, & Gracorum Macerem nihil inter se differre. Cui nisi quis astipuletur, illum seuerus iudex contumacem declarat: tantam sibi arrogat auctoritatem, ut certò putet unumquemque suis debere astipulari deliramentis. Verum quum id nulla asserat ratione, vel auctoritate, ipse meritiò nõ modo contumax fuerit declarandus, sed insolens, vecors, ac delirus. Quippe qui potius errori patrocinari voluerit, nihil perpendens, & aliorum subscribere ineptis, quàm veritatem amplecti ac tueri. Atqui quum nobis in commentariis nostris in Dioscoridem editis, abudè comprobatum sit cum Gracorum, tum etiam Mauritanorum testimoniis, horum Macim Myristica nucis esse tegumentum, ut ipso oculorum intuitu vnusquisq; videre potest, illorum verò Macerem corticem esse radicis magna (ut apertissimè lib. 12. cap. 8. testatur Plinius) non est ut hic pluribus istius Centurionis insolentiam & inscitiam redarguam. Eò itaq; se conferre poterunt, qui hæc differentias hæctenus non considerarunt.

ERICA.

Censura XI. de Erica.

Erica bis in anno floret.

Nec minus in Erica hunc deceptum reperiò, quippe qui neget contra omnium doctissimorum virorum sententiam, eam plantam, è qua vniuersa ferè Hetruria ad mundandas ades scopas sibi parat, vllò pacto esse Ericam, hoc tantum inani argumento fretus, quòd hæc semel tantum in anno floreat, quum tamen Erica, Theophrasti testimonio, bis in anno florere debeat. At quam decipitur? cum non nobis tantum, sed aliis quàm plurimis obseruatum sit plantam, quam Ericam vocamus, bis in anno, nempe verno & autumnali tempore, sine vlla controuersia florescere. At cum lib. III. scribat Dioscorides Corim herbam Erica foliis provenire, constat id Ericam nostram per omnia referre, palam sit omnibus, hanc legitimam esse Ericam.

ACACALIS.

Censura XII. de Acacali.

Myricæ genera.

Acacalim nasci scribit apud sue gentis Olyssiponam Lusitaniciregni metropolim fructu albo, pusillis margaritis simili, ex planta quadam inter Myricam & Ericam media. Sed quòd ad fabulas redeat, palam facit Dioscorides, qui scripsit Acacalim semen habere Egyptij fruticis Myrica semine simili, nõ autem Acacalim fruticem esse Myrica similem. Caterum cum duo sint Myrica genera, alterum fructum gerens, quæsi florem compage muscosum, alterum verò Galle similem, videant obsecro, qui rem medicam profiterentur, quàm negligenter Dioscoridem legerit Lusitanus: quin & qua auctoritate vel ratione ductus affirmare ausus sit, Acacalis semen pusillis margaritis non esse absimile, quum antiquorum quæstiam (quod sciam) nusquam id scriptis commendauerit.

PALIURVS.

Censura XIII. de Paliuro non esse Agrifolium.

Censura XIII. in eodem Paliuro.

IN Paliuro confundens historiam pede prolabitur: siquidem putat Dioscoridis Paliurum & eam de qua lib. 3. cap. 17. de historia Plantarum tradidit Theophrastus, & Galenus octauo de simplicium medicamentorum facultatibus illam esse arborem quam Agrifolium vulgò vocamus, folio lauri, per ambitum aculeato, crasso, perpetuò que fructu Rusci modo rubente. At tam Dioscoridi, quàm Theophrasto citato loco, Paliurus frutex est, non arbor, & semen in siliquis profert, fuliginosum, mansu lentorem relinquens seminis lini modo. Id quòd in Agrifolio nusquam spectari potest, cum baccifera sit arbor. Nec propterea negauerim Agrifolium aliud esse Paliuri genus, quòd (ut ipse Theophrastus inquit lib. 3. cap. 4. de historia plantarum) in Aphrica nascitur, quum notis omnibus illam referat. Verum non ob id affirmauerim Agrifolium alterum illud esse genus, quòd siliquis profert. Sed cum Lusitanus fortè audierit Agrifolium inter Paliuri genera haberi, nunquam legerit Paliuri differentias apud Theophrastum, nulla adhibita distinctione, pro omni Paliuro Agrifolium adducit.

Quin & in hoc decipitur, quòd certò crediderit Paliurum à Plinio descriptum lib. 13. cap. 19. & à Theophrasto lib. 3. cap. 4. esse Dioscoridis Paliurum. Error sanè per se patet, quòd Dioscoridi Paliurus semen in siliquis ferat: Theophrasto verò & Plinio citatis locis, fructum ferat rubrum siliquis nullis insertum. Nam tametsi siliquarum non meminerit Dioscorides, sed tantum seminis, quum tamen rara in arboribus sint semina, quæ siliquis, vel vasculis quibuslibet non asserentur, non temerè censeri potest siliquis prætermisisse Dioscoridem. Nam si de Africana Paliuro scripsisset is, fructus meminisset non seminis. Ad hæc quum Theophrastus Paliuro siliquis ferenti easdem tribuerit tum vires, tum qualitates, quas suo reddidit Dioscorides, ambigendum sanè non est, quin Dioscoridis Paliurus semen in siliquis ferat.

RIBES.

Censura XV. in Ribem.

Ribes legitimæ historia.

Mauritanorum Ribem vulgi opinionem sequutus, eam arbusculam censeset hortis & viridariis familiaris, è quibus fructus racematim dependent, acinis magnitudine piperis, rubentibus, sapore subacido. Sed manifeste refellit eum Serapio, (Ribes enim Arabica planta est) Ribem asserens esse arborem capreolos proferentem, colore viridi rubescente, foliis latis, magnis, rotundisq;, qua quidem nota in nostra Ribe omnes desiderantur. Vulgaris enim Ribes nec fert capreolos, nec lata, nec magna, nec rotunda folia, sed parua, virginea, & diuisuris per ambitum laciniata.

ROSÆ DAMASCENÆ.

Censura XVI. de Rosis Damascenis.

Quo in altum magis in hoc turbulento mari vela facio, ea flagrantius ad portum aliquem me receptum velim. Tædet profecto cum istis ineptis me diutius adnascam vsque consistari. Sed quid agam? In portu erat respiciendum, nunc danda vela, quacunque se offerat molestia: maxime cum ita diluantur ipsius naves, ut hinc ad seriam reuocemur. Audite quæso lepidam hominis peritiã. De rosis enim scribens, quæ Damascenas appellat, quæsq; vulgus Moschetas vocat, quòd odoris fortasse fragrantissima esse medicamentum paribus non minori vi delectoria pollere existimet, quàm Scammonia: sed exitiosissimum esse medicamentum pariter contendit. Hoc ut confirmet, anilè prorsus huic subterxit fabulam, quòd Venetiis viderit (licet mihi nunc suo vitestimonio) nobilissimam quandã sue gentis mulierem Beatricè à Luna vocatam, qua cum semel tan-

sum saccharum ex hisce Rosis paratum à medico quodam Veneto tanquam medicamentum quod nullo incommodo aluum ciceret, degustasset, statim faucium & lingua desquamationem, quin & ventriculi erosionem contraxit. Nihil ad me attinet illa, quam adducit, muliercula. Primum (ut ego mihi testis esse possum) id contra Lusitani sententiā maxime pugnat, quum sepius ipsemet id sumpserim medicamentum, aliisque frequenter dederim sine vilo prorsus incommodo, adeo ut quandoq; pueris felicissime propinauerim. Præterea non magno negotio deprehendi potest Lusitani iudicium esse falsum, quod mansa hæc rosa nullam penitus gustui relinquat acridinem, sed tantum se ostendit tum adstringentem, tum etiam subamaram. Id quod manifeste indicat, ut nulla faucium, aut lingua erosio, inflammatione hinc degustantibus accedere possit. Mihi enim hæc rosas sepe mādenti, ut quandoq; adstrictam excitarem aluum, nihil erosionis, inflammationisue accessit. Quo fit, ut quis recte opinari possit, suo inconstanti iudicio delusum esse Lusitanum, utpote qui huiusce medicamenti facultatis penitus ignarus, symptomatis illius causam in illud perperam reiecerit. Cum potius credendum sit id ab acridis, salisq; succorum defluxu prouenisse, qui forte fortuna eo tempore, quo rosaceum illud saccharum mulier illa sumpsit, a capite in eas partes labi cœpit. Nec putauerim unquam medicum illum Venetum, quem tamē nominare non audeat Lusitanus, adeo excor dem, imprudentē, negligentemq; fuisse, ut tam nobili, ac diuiti mulieri medicamentum præberet, cuius ignorauerit vires, præsertim cum ad huiusmodi ditissimos egrotantes ij plerunq; accedant medici, qui primas in ciuitatibus tenent. Atqui magis sane demiror hominis imperitiā, quod tam acriter damnauerit has Damascenas Rosas, odore perquam suauis fragrantēs, è quibus clementissimū illud paratur medicamentum, nullo penitus incommodo aluum ducens. Contra vero tam magnis laudibus prætulere ad eandem exoluendam Persici arboris flores: quin & Syrupum ex eorundem diluto paratum. Quandoquidem (ut iam sexcenties obseruauimus) Persici arboris flores ad ducendam aluum deuorati, incommodis quam plurimis sumentes afficiunt, nempe crebris vomitionibus, ventriculi & intestinorum torminibus, animi deliquio, & crebris alui detectionibus, quæ omnia plerunq; sequitur frigidus sudor, aestuatio, virium amissio, & corporis uniuersi imbecillitas. Præter id, quisnam Amathum hunc merito & uadū non appellauerit, cum eo ignorantia peruenisse constet, ut certo sibi persuaserit Ieleniabin è Persicis paratum, de quo pluries in febrium curatione & ventriculi dolore meminit Auicenna, ex Persici arboris floribus parari debere: Sed quam falsa, ac ridenda te neatur opinione, luce clarius ostendit ipsa medicamenti nomenclatio, quippè Ieleniabin Mauritanis omnium præclarissimorum medicorum consensu nil aliud designat, quam Mel Rosaceum. Sed quonam pacto Rosaceum Mel è floribus Persici arboris parari possit (ah, ah, ah, prærisu scribere fere nequimus) qui sciunt, doceant, quū id hæcenus nec uiderim, nec legerim usquam. Constat enim per Rosas Persicas nil aliud uoluisse Auicennā, quam Puniceas. Siquidem lib. v. ubi is de compositione medicamentorum omnium egit, de quibus in uniuerso meminit volumine, Ieleniabin ad febres & ventriculi dolores parari iubet è Rubeis Rosis, non autem (ut Lusitani uana fert opinio) ex Persici arboris floribus. Id quod manifeste indicat, nil aliud Persicas Rosas Auicenna designare, quam Puniceas, Persicas illi fortasse uocatas, quod à Persis in suas uenerint regiones. Nam & nos Damascenas uocamus eas, de quibus diximus, quod è Damasco Syria primo ad nos peruenierint.

Lusitani iudicium falsum.

Lusitani in re medica euidens imperitia.

Lusitani in Ieleniabin inscitia.

Rosa Persica quæ apud Auicennā.

PALMÆ INVOLUCRYM,

Fallitur præter id Lusitanus in ea examinanda palma, quam Græci ἐλάτην uocant. Is enim nil aliud Palma Inuolucrum ἐλάτην Græcis uocatum primum esse existimat, quam Nucis Indica villosum tegumentum, hoc tam è argumeto fretus, q̄ Nux Indica uocata ab arbore p̄feratur (ut referunt qui in Indiā peregrinatur) Palma simili. Deinde uero sua fortasse inconstanti ductus, in eiusdē capitis processu, reuocata priori sententiâ Græcis Encephalos dicitur, ea ratione innixus, quod scripserit Galenus libro octauo de simplicium medicamentorum facultatibus, id rectè Elaten uocari. Sed gemino hic se implicat errore. Quædoquidem Dioscoridi Palma Elate nihil aliud est, quā fructus palmarū adhuc florentiū inuolucrum, calixq;, nō nucis alicuius tegumentū, nec germen. Indica enim Nucis nusquam meminit Dioscorides, nec (quod scierim, legerimus) antiquorū aliquid dactylos profert (id quod penitus ignorare Lusitanum non ambigimus) primo inuolucrum magnum edit, folliculi cuiusdam instar in quo quam plurimi flores includuntur, qui longo pediculo serie quadam pendent racematim coherent. Id tractu temporis dehiscit, emerguntq; flores. Carpitur deinde inuolucrum ad plura utile, idq; est, quod Dioscoridi Elate appellatur: quæ si non ignorasset Lusitanus, non ita fortasse facile, dum duabus uult insidere sellis, duobus hinc parietibus caput impegisset. Nec nobis sane obstat Galeni autoritas, quam nitiur Lusitanus. Siquidē Galenus loco superius citato duo facit Elates genera, unum quod germen est ipsius Palmæ, aliud uero tegumentum, de quo tantum scribit Dioscorides: cui etiam Elates duo produuntur genera, quorum unum illud est, de quo diximus, aliud uero id totum, quod inuolucro illo concluditur, quorum nullū Nucis Indica tegumentum, nec Galeni Encephalon esse potest. Caterum ut fortasse probet Elaten plura apud antiquos designare, Pliniū in medium affert, quippe qui scripserit libro duodecimo, capite ultimo, arborē quandā esse Abietem uocatam, unguentis expetitā, quam alii Elaten uocant, alii Palmam, alii Spathen. Id q̄ maxime palam facit, quam imprudenter uelit Lusitanus aliorum errorum inscitia suam tueri opinionem. Siquidem Plinius non satis apte locutus deprehenditur uocabulorum similitudine deceptus. Ipse enim cum legisset apud Græcos ἐλάτην Abietem arborem designare, quin & ἐλάτην quibusdam uocari Palmam Elaten siue Spathen, & hanc in unguentis addi, magno ac pudendo errore putauit, idem esse Abietem arborem, & florentiū dactylorum inuolucrum, quod ad unguenta spissanda expetebat antiquitas.

Censura XVII. de Palmæ inuolucro.

Palma Elate Dioscoridi quid.

Palmæ Elates historia.

Galeno Elates duo genera. Quin etiam & Dioscoridi.

Plinii error, quæ maxime sequitur Amathus.

PERSEA ARBOR.

Reprehendit etiam aliorum opinionem, ut uanam, qui Perseam arborem existimāt à Persico nostrate differre. Sed quam ille totus sit uanus, & quam magno ducatur errore facile quis animaduertet ex probatissimorū autorum testimonio. Nam (ut Theophrastus memoria p̄didit libro quarto, capite secundo, de Plantarum historia) Persea arbor est Aegypti aspectu magna formosaq; folio flore, ramo, totaq; figura potissimum Pyroproxima, nisi quod altera folio perpetuo, altera deciduo est. Fructum abunde parit, omniq; tempore persistit: nouis anniculum semper occupat, maturitas annuersariorum afflatu conficitur, reliquum crudiorem auferunt,

Censura XVIII. de Persea. Perseæ arboris historia ex Theophrasto.

Perfici descriptio.

ferunt, atq; recondunt. Fructus est magnitudine Pyri, figura oblongus, Amygdala modo, colore herbideus, nunc tenuius habet, ut Prunum, verum longe minorem, mollioremq;. Caro eius suavis, ac prae dulcis manditur, concoctusq; facilis, & innocua etiã largiore cibo sumpta. Radice arbor exasperat tum longitudine, tum etiam crassitudine, multitudinẽq;. Materie constat robusta, dura visq; decora, veluti Lotus, quapropter ex ea, & simulachra, & lectulos, & mensas, & reliqua similia fabricant: hactenus Theophrastus. Caterum si Persea Aegyptia nota cum Perfico nostrate conferantur, qua uniuersa scater orbis, liquido constabit has plantas nihilominus inter se distare, quam a quercu salicem: Perficus enim arbor, qua nostris in hortis, viridarius, ac vineis passim frequentissima visitur, procera, magna formosaq; nusquam visitur, nihilq; cum Pyro cognationis habet, sed potius per omnia Amygdalum refert. Quin nec fronde perpetuo viret, nec fructum omni tempore perficit, nec oblongus is est Amygdala instar, sed orbiculatum in sphaera modum, colore minime herbido, sed cum maturuerit, aut sub pallido, aut sub candicante, aut rubente, aut flauo. Huic officulum prae id Pruno minus non visitur, sed quandoq; duplo, triploq; maius, nec illi figura simile, quin nec fractu facilius, sed longe circumscius. Adhuc nostratis Perfici fructus gustu prae dulci non percipitur, sed potius subaustero, aut vino so. Adde q; vulgaris Perfici fructus maxime damnauerit Galenus libro secundo de Alimentorum facultatibus, ut prae succi alimentum, & qui facile corrumpatur, & noxam ventriculo inferat: contra vero qui ex Aegyptia Persea proneniunt. Postremo Perficus nostras radice nititur breui non longa, tenui non crassa, rari non multiplici, & proinde rarissime annosa reperitur. Contabescit, peritq; facile, quod in becillibus admodum sustentur radicibus. Ob idq; ligni materies illi rara, fungosaq; cernitur, nec nisi ad ignem apta, quum tamen Aegyptia Persea solida, compacta, pulcherrimãq; spectetur, utpote qui in multiplices veniat usus. Quo fit, ut omnino Amatho amentior, & Lusitano lasciosior fuerit, qui non noverit Perseam Aegypti arborem a vulgari Perfico plurimum atq; plurimum differre. Id quod etiam comprobatur Plinii testimonio, qui libro decimo quinto in Rhodo decimo tertio sic scriptum reliquit: Nam Persea arborescens, & cum difficultate transire, ut qua in Rhodo nihil ferant, quod primum ab Aegypto eorum fuerat hospitium. Falsum est venenata cum cruciatu in Persia gigni, & panarum causa a Regibus translata in Aegyptum, & terra mitigata. Id enim de Persea diligenter tradunt, que in totum alia est, nec extra orientem nasci volunt. Eam quoq; negauerunt eruditiores ex Persis propter supplicia translata, sed a Perseo Memphi satam, & ob id Alexandrum illa coronari viclorum ibi instituisse in honorem atq; sui. Semper autem folia habet, & poma, subnascensibus aliis: haec Plinius. Verum Galenus, qui libro 11. de compositione medicamentorum secundum locos manifeste testatur, in nulla alia Romanis subdita gente vidisse Perseam arborem, praequam in Alexandria Aegypti. Sed ubi rerum testimonia adsunt, quid opus est verbis? Hoc tamen tantum addam, quod cum per longas ante Galenum atq; Persea vulgaris notitia arbor, uniuersam occupauerit Graciam, Italiam, ac alias passim regiones, si Perficus nostras ab Aegyptia non differret Persea, nullo pacto credendum est, eo aementia peruenisse Galenum, ut posteritatis memoria commendauerit, nusquam gentium vidisse Perseam, nisi tantum in sola Alexandria.

FLUVIATILES CANCRI,

Censura XIX. de Fluminalibus cancris.

Ridenda Lusitaniam amentia.

Quum Lusitanum de Fluminalibus Cancris differentem legerem, tenere me non potui, quin in vehementer studines Cancrorum affirmauerit esse genus, eo grauissimo argumento impulsus, quod heclicis, & lenta febre laborantibus maxime commendentur. O lepidum caput, sine helleboro tibi cerebrum demulceam? Seruone hac dicuntur ab Amatho? an risum mouere sua vecordia studet? Nimirum adducor, ut credam (si id serio fatear, quod sentio) aliquo amentia genere illum quandoq; vexari, & proinde tunc temporis non nisi huiusmodi deliramenta describere. Nam & Rana, & Cochleae in Cancrario genere erunt, quod heclicis maxime conferant, si potius Lusitani delirio addicimur, quam veritati.

MARINVS SCORPIO.

Censura XX. de Marino Scorpio.

onc.

Marinum Scorpionem paruulum quoddam putat esse animalculum, quod ex Cancrario genere existimauerim (vidimus enim illud saepe in Hadriatici litoris tanquam inutile a piscatoribus reiectum) longius ac tenuibus cruribus, corporis forma terrestri scorpioni simili, chelis pariter tenuissimis, cauda nulla, & omnipenitus pulpa carens. Gulielmus Rondoletus libro 18. capite 22. de Marinis piscibus animalculum hoc Cancrum Βεργουχου vocat. Verum Aristoteli, Hicesio, Galeno, Athenaeo, Plinio, Elianoq;, Scorpium pelagium est piscis, & inter mullos, asellos, lacertos, cernuas, & quotquot sunt, alios, dura carnis recensetur, non autem in Cancrario genere. Quum autem eius historiam in Commentariis nostris in Dioscoridem pluribus descriperim, & verã Scorpionis imaginẽ appinxi, eo se conferre poterit Lusitanus, si cacuatio sua remediũ non neglexerit.

RANÆ.

Censura XXI. de Ranis quas venenosas censet.

Lusitani Religio.

Ubi Ranarum vires expendit Lusitanus, proculdubio aberrat, quod omnes in uniuersum Ranas venenosas censeat, adeo ut in Actium inuehatur, quod is libro 3. cap. 55. palustres ranas inter venenatas recenset: & tamen libro secundo earum ius tanquam alexipharmacum praeulerit ad venenatorum reptilium idem. Error nimis est manifestus, quod quotannis infinitus ranarum numerus Italiam in cibum veniat ex his, qua in paludibus, & scrabiis morantur, & nulla tamen incommodo comedentes afficiunt. Nam si (ut Lusitanus inquit) Rana omnes venenosa essent, nulli dubium est, quin quam plurimi earum esu interirent: quum non desint homines innumeri, qui iis tantũ sapius satientur, nulla ob id accedente noxa. Nec sane sententia nostra obstat, quod Galenus lib. de Cibis boni & mali succi scriptũ reliquerit, a Ranis esse abstinentiam, quippe in statu non detestatur, q; veneno aliquo sint infecta, sed quod malũ in corpore succũ procreent, perinde ac pisces in stagnis & paludibus degentes. Quippe si Galenus putasset venenosus esse Ranas, nunquã eas inter cibos retulisset. Sed magis fortasse Lusitanus, credo lege percitus Mosatca, quam veritatis sustinenda desiderio in usum medicum etus est, quẽ (pace eius dixerim) non intellexerit. Ipse enim lib. 2. de Viribus animalium, que in usum medicum veniunt, ubi deuenit ad palustres Ranas, qua passim ab omnibus eduntur: Rana palustres (inquit) in aqua elixata, & modico oleo condita venenosiorũ reptilium vitibus si ius earum bibatur, magnam praesidium afferunt: id quod

id quod ex Dioscoride deprompsit, qui pariter de his egit iisdem verbis. Quibus manifeste suffragatur Plinius libro 32 cap quinto, ubi non modo Ranarum ius pratulit contra serpentium ictus, sed etiam ad Marini Lepo-
 ras venenum, hausta venena, deuorata Rubetam, Salamandrag, ius laudibus pratulit. Nec ob id velim for-
 tasse putet Lusitanus Actiu sibi ipse repugnasse: quippe qui dixerit libro 13, quod deuorata palustris Rana tan-
 quam venenosa, variis ac multis vexet incommodis. Quandoquidem ibi de palustribus Ranis non egit, qua in-
 cibum veniunt, sed de venenosis, qua e Bufonum sunt genere, & in paludibus, praesertim foetidis, morantur. Ipse
 enim cum proximo capite de Rubetis Ranis egisset, quas Bufones alii appellant, voluit de aquaticis etiam Bu-
 fonibus, quos Graeci sub Rana palustris nomine comprehenderunt, verba facere, quoniam sciuerat Bufones &
 terrestres, & aquatiles reperiri, ut unumquemq, compertum habere non ambigimus, qui diligentius, accura-
 tiusq, rei medica opera nauarit, quam fecerit Lusitanus. Id quod manifeste declarat libri illius titulus, qui de
 noxiarum animalium morsu, & de bestiis virus ei aculantibus inscribitur. Nam & idem legitur apud Dioscori-
 dem, quippe qui libro secundo de Ranis, qua in cibum veniunt, egit, sexto vero, ubi peculiariter de Venenis, &
 Venenatis animalibus tractauit, de Rubeta, & palustris Rana curatione caput proprium edidit. Adeo ut iam
 nobis fateri liceat, neutiquam in re medica Lusitano esse astipulandum.

Bufones dupli-
 ces.

Lusitano in re
 medica non esse
 astipulandum.

GALLINÆ.

At qui nulla mihi amplius est contentio cum Medico, optime lector, verum cum solertissimo degustatore, Censura XXII.
 vel coquo potius, quo plurimum recreatur officio regalium epularum. Gallinas inferioris Germania pra-
 nimia algoris inclementia carnes habere scribit hircinis, vel caprinis deteriores, & proinde malum, vitiosumue
 10 prebere alimentum: quin & raro ibidem homines idcirco vesci gallinis. O indagatorem omnium eduliorum:
 Patere id me te percontari: quis amabo te ibidem Princeps sua praefecit culina, ut istis eum spoliare deliciis?
 Id quum ego mecum admiratus Flandris quibusdam exponerem, fabulam esse aiebant. Quippe quod non mi-
 nus in eorum regionibus carniu probitatis saporisq, incunditate praestent gallina, quam alibi. Adhuc pariter
 fabulosum esse fatentur, quod raro gallinis ibidem vescantur incola, ea ratione innixi, quod earu cibis repro-
 bum generet alimentum, sed quod multi fortasse a gallinis abstineant sumptui parentes. Quod autem praeter
 rationem ij medici agant (ut ait Lusitanus) qui post exactam purgationem ad ventriculum abstergendū ab
 inharere medicamento simplex gallinarum ius exhibent, sane non improbamus, sed qui sint illi prorsus igno-
 ramus, quum in communi omnium medicorum usu perpetuo esse sciuerim, ius illud hoc in negotio nunquam
 30 exhiberi, nisi saccharum admisceant rubeum. Nec id temere factum putauerim, cum nō ambigam ius ita pa-
 ratum non modo abstergere, sed etiam posse roborare: id quod a purgatione plurimum praestat.

de Gallinis ma-
 lum alimentum
 praebentibus,

LAC SCISSILE.

Lac Scissile nil aliud esse censet, quam lac ipsum simplex per se acefcens. Conuincitur ipsius Dioscoridis te-
 stimonio, qui huiusce parandi lactis rationem scribit his verbis. Ex omni lacte fit, quod Scissile appellant, Censura XXIII.
 hoc modo. Lac fictili nouo feruet, ramog, ficulneo recenti mouetur, inspersis, postquam bis vel ter efferbuerit,
 totidem aceti mulsi cyathis, quot sunt lactis hemina. Ita enim serescens liquidum ab eo diuiditur, quod in ca-
 seum concreuit, sed cum feruet, ne superfundatur, conueniet spongia ex frigida continuo fictilis labrum deter-
 gere, sextariumq, argenteum frigida aqua plenum demittere: haec ille. Dioscoridi subscribit Galenus libro deci-
 mo, de simplicium medicamentorum facultatibus, ubi de Canino stercore egit: quin & Paulus lib. 1. cap. 88.
 40 Non possum satis cogitare, quae fuerit in homine tanta imprudentia, aut somnolentia, quod cum tam splendi-
 dis enarrationibus explanandum Dioscoridem susceperit, adeo grani labascet negligentia.

de Scissili Lacte,
 Lactis Scissilis
 paranditatio.

OLYRA.

In frumentaceo genere eam, magno errore Olyram censet Lusitanus, quam nos Secalam, & Plinius Seca- Censura XXIII.
 lem, & Farraginem appellat, e qua rustici panem cōficiunt nigrum triticeo longe deteriore. Sed cadit Lu-
 sitani opinio, quod Galeno primo de alimentorum facultatibus Olyra colore sit albo, adeo ut dixerit Plinius
 libro decimo octauo, cap. octauo, esse, qui ob Olyra candorem, illam Orizam esse putarent. Praeterea scribit idem
 Plinius ex Olyra dulcem confici panem, id quod ex pane ex Secale confecto minime percipitur, cū potius quo-
 dammodo amarorem respiciat. Adhuc Secala ita vulgo vocata, cum in area flagellis decutitur, illico omnem
 10 exiit tunicam, & tritici modo nuda colligitur: sed aliter Olyra euenire fatetur Galenus loco superius citato,
 dum Olyrinas expendit partes, sic inquit: Habet autem Typha semen extrinsecus corticem veluti Olyra &
 Hordeum, verum decorticatum in panes congeritur: & paulo inferius ait: Ex nobilissima Olyra, cum, ut de-
 cet fuerit decorticata, nominatum Tragum conficiunt, quo pleriq, utuntur. Quibus plane constat, Olyra de-
 corticari in area non posse flagellis, quemadmodum nec Hordeum, nec Zea, nec Auenā, dum in area concuti-
 tur, sed opus esse, ut in pilis pinferentur, ut etiam hoc auo moris est apud omnes.

de Olyra, quam
 Secalem censet.

CHONDRVS.

Ex ea fruge parari Chondrum existimat, quam quidam in Italia, ut in Tridentino agro, Scandellam vo- Censura XXV.
 cant, quod merito redarguit omnium agricolarum consensus, qui dicunt hanc esse Hordei genus, non Zea,
 Hordei enim plura habentur genera, ut quis ex Theophrasto nosse potest libro octauo, capite quarto, de plan-
 60 tarum historia. Quae si recte expendantur, nil aliud Scandella erit quam Hordeum minus, qua binis tantum
 versibus spicam gerit, rotundiore etiam grano. Nam praeter id, quod per omnia, nempe facie & viribus, Hor-
 deum referat, constat non esse Zeam, quam Dicoccon appellant, quod nunquam Scandella reperta sit, qua Zea
 illius modo in geminis putaminibus coniunctum semen habeat: quo fit, ut nullo pacto Scandella inter Zeas re-
 censi possit. Zea autem Dicocco abundat Goritensis ager, & Foroiulensia arua, ibiq, vulgo Pirra Farra di-
 citur quod Zea ibi ab incolis in vniuersum Pirra vocetur. Caterum quia ex hoc Zea genere Halicam, siue
 Chondrum sibi parant, quam ipsi Far appellant, licet falso (differt enim ab Halica Far) ideo eadem Pirra Far-
 ra nominatur aruricolis. Huic alius eius affinis est error, quod scripserit, putaueritq, Far ab Halica nihil dif-
 ferre, idque ex Scandella parari, quam Zeam Dicoccon censet. At Plinii testimonio, Far nihil aliud est
 quam frumenti vel tritici genus, Adoreum vocatum. Ille enim libro 18. cap. 8. ita scriptum reliquit. Fru-
 menti

de Chondrio.

Censura XXVI,
 de Farte & Hali-
 ca quae idē facit.

menti genera non eadem ubique, neque ubi eadem, sunt iisdem nominibus. Vulgarissimum Far, quod Ado-
rum veteres appellauerunt. Item eodem capite, ut palam faceret aliud esse Zeam, e qua fit Halica, aliud ve-
ro Far, Qui Zea utuntur, inquit, non habent Far. Item cap. 7. eiusdem libri Populum Romanum, aut Far-
retantum e frumento trecentis annis usum Verrinus scribit. Quo tempore Strabonis nullus fuit Halica usus, ut
ipsemet testatur Plinius libro 22. cap. 25. cum inquit: Halica res Romana est, & non pridem excogitata, neq;
arbitror Pompeii magni etate in usu fuisse. His accedit Asclepiadis & Galeni auctoritas libro septimo de
comp. medic. secundum locos in quodam ecligmate ad cruenta sputa, ubi sic habet: Farris Clusini appellati
sextarii dimidium, decocti Marrubii viridis sextarium unum. Hac in vas vitreum coniecta per diem &
noctem macerari finito, sequenti die pharmacum molito, quemadmodum Halicam maceramus: hac Galenus.
Quibus palam est a Farre differre Halicam. Galeno subscribit Aetius lib. 9. cap. 45. his verbis: Quod vero
Latine in regionibus Rome vicinis Far appellant, hoc modo paratur. Frumentum modico tempore aqua
madefacito, indeque extractum, ac in pilam coniectum, veluti Pisanam a cortice repurgato, ubi vero cor-
ticem exuerit, tollito, atq; in sole siccato: deinde manibustrium, donec penitus a cortice fuerit mundatum,
crassissime molito, ita ut granum unum in quatuor aut quinque partes redigatur, & siccum asseruato. Vnus
autem tempore Halicæ modo coquitur, & a sanis in cibum sumitur. Hac ille. ad qua certe peringere debuerat
ille magnarum centuriarum constructor.

PHASEOLVS.

Censura XXVII.
de Phaeolo, quæ
Eruiam statuit.

Phaseolum, siue Phasiolum, non paruum illam & vulgarem, quam Galenus Ochron appellat, sed magnam
esse Eruiam falso censendit. Quandoquidem Eruiam illa maior Latinis Pisum dicitur, non autem Pha-
seolus. Differre autem Phaseolum ab omni Eruiam & Pise, testis est Plinius lib. 18. cap. 7. sic inquit: Fru-
mentis folium harundinaceum, Fabæ rotundum, & magne leguminum parti. Longiora Eruiam, & Pise:
Phaseolis venosa. Quibus palam est, nec Eruiam genus, nec Pisum esse Phaseolum. Constat præterea Erui-
am cuiusque generis, vel Pisi siliquas elixas in cibis a nemine mandari, quod adeo dura sint cartilagine, ut nullo
mansu dentibus confici queant. Contra vero vulgaribus, genuinisq; Phaseolis accidit. Id quod idem sateur
Plinius cap. 12. eiusdem libri, ubi sic habet. Siliqua rotunda Ciceri, ceteris leguminum longa, Pise cylindrica
& Phaseolorum cum ipsis mandantur granis: id quod nostris Phaseolis vulgaribus accidit. Nam tenella eu-
rum siliquas suis granis refertas, modo in acetariis Asparagorum modo, nunc una cum brassicæ elixas, ante
maturitatem estate comedimus: quod tamen nulli alii leguminum generi a natura datum esse comperimus. His
itaq; palam est, Phaseolum Dioscoridi nullam esse Eruiam, sed vulgaris usus Phaseolum, qui passim in ci-
bis feritur. Quippe non tantum folia illi insunt (ut Plinius inquit) venosa, sed (ut Dioscorides ait) deuorantur
inflat spiritus ciet, & egre concoquitur. Quin etiam viridis cum siliqua sumptus, alium emoluit. Annon in-
idem cadit erratum, quum Eruiam, quam confundebat cum Phaseolo, Dolichum a Theophrasto credit ap-
pellari? quum Dolichum ille testetur aperte adacto longo palo consurgere. Id quod maxime denotat, Dolichum
nil aliud esse, quam varium Phaseolum illum, qui Dioscoridi hortensis Smilax dicitur. Quippe in primis hic
longissimos ascendit palos, qui Lupi Salictarii modo se circumuoluit, nec alibi, quam in hortis feritur. Quippe in primis hic
iam eius siliqua simul cum granis, perinde ac aliorum Phaseolorum, mandantur in cibis. Id quod in præfatio-
ne secundi libri de Alimentorum facultatibus testatur Galenus, & Paulus Aegineta libro primo. Plura enim
pluribus inanem suam vel sententiam confutari, commentarios nostros in Dioscoridem consulat. Plura enim
ibi reperiet, quæ hic silentio prætermittenda duximus, ne plantarum potius historiam videamur aperire, quod
iam nostrum est institutum, sed id breuiter: ne si omnino tacuerimus, ille sua temeritate in ceteris nostris ab-
tatur modestia, sin copiosius, ne iustum excedamus modum.

Censura XXVIII.
in Dolicho.

LAPATHVM SIVE RVMEX.

Censura XXIX.
de Rumice.

Aciam propemodum vereor, ne quis creditus tandem fastidiat in audiendis innumeris & turpissimis istius
hominis erratis: quæ si nuda in medio ponerem, cui non ista stomachum moueat? Nunc ita vnusquisq;
occurrere studeo prudentia, ut non parum hoc quemq; consolari debeat, quod in huius reseranda audacia
plura interim a nobis afferuntur non infrugifera, & (nisi me spes fallit) non indigna cruditis auribus. Id vnus
siquidem hic ubiq; laboro, ut & Lusitani, qui tam infide ac improbe aliorum versat scripta, pateat audax
inscitia, & veritas simul in his tenebris non sine lectoris emolumento elucescat. Verum sic a nobis utrumq; est
peragendum, ut plura, & absolutius nos alias de his acturos meminere rimus, utque contra Lusitanis insulsum, ac
imperitiam, non parum hinc quoq; roboris & lucis accedat. Quare (quod in ceteris sum facturus) iam acce-
dam ad ea, quæ de Spinachio, seu Rumice ille profert. Nam quod hortense olus, Spinachium nobis passim vo-
catum satium Lapathum esse asserat, meo certe iudicio longissime aberrat, quod Spinachium cum Rumice
vel Lapatho, nihil habeat cognationis: siquidem nec folio, nec caule, nec flore, nec semine, nec radice Spinachium
Lapatho simile cernitur: quemadmodum nec gustu, nec viribus. Constat item Galenum (et si contrarium for-
tasse somniauerit Lusitanus) Spinachii, quin nec Hortensis Lapathi meminisse inter olera, sed tantum sylue-
stris Lapathi, cum inquit: Litor cuius (ut ante diximus) Lapathum appellare Betam agrestem, ut quod non
gustu modo, sed viribus etiam Beta hortensis est ad simile. Verum cum Beta Lapatho sit suauior, ideo nemo
est, qui non ipsa libentius vescatur: hæc tamen Galenus. Quibus palam est Spinachium, Lapathum esse non posse:
nam præter id, quod Spinachium nihil cum Lapatho habeat similitudinis, syluestre olus non est, sed hortense.
Quo fit, ut syluestris Beta etiam appellari nequeat. Adde quod Spinachium suauius, & cibo gratius olus sit,
Galenus loco iam citato, ubi syluestre Rapum inter olera, quæ comeduntur, recensuit, eam syluestrem appella-
rit Betam. Quin etiam & Tridentina, & Goritiensis rura, totiusq; fere Italia agrestes homines id maxime cibum
probant, cum vere syluestris Lapathi plurimum manducant, quod eo tempore tenella habeat folia.

Spinachium.

Spinachium nõ
esse inter Lapa-
thi genera recẽ-
sendum.
Vana Lusitani
persuasio.

Censura XXX.
de Chondrylla.

Chondrylla Dioscoridi caulem, flores, & folia habet Cichorio similia, adeo ut inter Cichorii species
ueniat numeranda: tenuior tamen, tota Cichorio est. At Lusitanus, qui in Dioscoridis lectio-
maximo

CHONDRYLLA.

maxime versatum se ubiq; censet, Chondryllam folio esse hortensi Intybo minus recte scribit. Id quod proculdubio ostendit Chondryllae stirpem aliquam nunquam vidisse Lusitanum.

GINGIDIVM.

Nec errore vacant, quae de Gingidio censet, quippe qui velit recentiores quosdam sequutus, nil aliud Graecis esse Gingidium, quam vulgare illud Olym, quod Cherophyllum, vel Cherofolium vocant. Atqui Cherophylli folia, pariter ac radices nihil amaroris adstrictionisq; mandentibus relinquunt, sed potius dulcedinis acuitatis tantillum respiciunt, quum tamen Dioscoridis & Galeni testimonio Gingidium herba sit adstrictio- nis & amaritudinis non obscura, adeo ut sit etiam sylvestri Pastinaca amarior, & ob id (ut Galenus inquit libro secundo de Alimentorum facultatibus) potius fuerit hac herba medicamentum, quam alimentum. Adde quod Galeno libro de Cibis boni & mali succi cap. octavo, & Attenuante victus ratione capite tertio, Gingidium herba sit sylvestris: contra vero Cherophyllum, quod passim in hortis seritur, ad obsonia.

Censura XXXI. de Gingidio quod Cherophyllum facit.

SCANDIX.

Nec minus improbari debet, quod senserit legitimam Scandicem esse herbam, quae in segetibus nascitur, plerumq; in agrorum extremitatibus Cherophyllum similis, Geranii emulus, in quibus conditur semen: quandoquidem haec herba nec amara est, nec subacri gustu deprehenditur. Id quod in Scandice Galeni testimonio non obscure percipitur, adeo ut hanc ille retulerit inter ea medicamenta, quae secundo ordine inteso, vel tertio incipiente excalfaciunt. Praeterea quum Scandicis historiam (quod viderim, legerimq;) nemo scripserit anti- quorum, arduum sane videtur, vel potius temerarium decernere, & pro certo affirmare hanc vel illam plan- tam esse Scandicem. Quippe hac quam, alios sequutus, Scandicem appellat Lusitanus (ut rei herbariae pe- riti existimant) eam maxime refert plantam, quae Plinio Veneris Pecten appellatur, ut latius in commenta- riis nostris scriptum reliquimus.

Censura XXXII. de Scandice.

HIRCI BARBVLA.

Quamvis in censenda Hirci Barbula fallatur Lusitanus, si facile noscent, qui in re herbaria eius legerint enarrationes. Ille enim, ut noni aliquid afferre videatur, si vera desint, fabulosa afferre non ambigit. Scribit is duas Tragopogoni esse species, alteram flore purpureo, alteram luteo, sed utriusque radicem esse par- nam bulbosam, aliquantulum oblongam, Auellanae nucis magnitudine, dulcem, & esui aptam, quam pueri in Hispania in campis eradicantur a similitudine paruorum nucum Nucellas appellant, & illarum esu ma- xime delectantur. Sed aberrasse deprehenditur, quod non solum Dioscorides, sed & Theophrastus, & Pli- nius scriptum reliquerint, Tragopogon radicem esse longam ac dulcem. Id quod Sole clarius visitur in ge- nua Hirci Barbula, non autem bulbosam Nucis Ponticae magnitudine. Quibus palam est, quam dili- genter quamque accurate diligens enucleator legerit Dioscoridem (ut Theophrastum & Plinium praeterea) quem enarrandum suscepit. Is enim (quantum video) eam plantam Tragopogonem putat, quam Fuchsio in Commentariis de Stirpium natura Apios admentitur. Planta haec in Bohemia frequens, non in agris tan- tum sed etiam in vineis: Germani Terra Nucem appellant. Sed quam habeat cum Tragopogono cognatio- nem, ego sane nullam video.

Censura XXXIII. de Hirci barbula.

Lusitanum non legisse Dioscoridem nisi oicis tantum.

SMILAX HORTENSIS.

Non paruo profecto etiam errore notatur Lusitanus, ut Dioscoridem de Hortensi Smilace differentem de omni Phaseolorum genere sub Smilacis illius nomine scripserit arbitretur, cum vulgares Phaseoli, quibus passim in cibis vescimur, dum sati in campis virent, non repant, nec adeo frutices conscendant, ut Smilacis mo- do topiarias scenas inumbrare queant. Praeterea quum vulgaris Phaseolus passim in campis seratur, cate- rorum leguminum more, quo pacto, quae ratione hortensis Smilax vocari possit, profecto nescio. Sed quo- niam hac longe pluribus nobis comprobata sunt in Commentariis nostris in Dioscoridem, eo Lusitanum re- mittimus.

Cens. XXXIII. de hortensi Smilace.

THLASPI.

Nec minus decipitur Lusitanus in expendendo Thlaspi, quod dixerit in eo latum percepisse semen, & folia in cacumine diuisa. Ac si ex verbis eius coniecturam facere licet (quod tamen pace eius dixerim) nun- quam vidit Thlaspi. Non enim Thlaspi semen latum est, ut Galenus testatur, sed rotundum, simile milio, & aliquanto longiusculum, & proinde recte scripsit Dioscorides, Thlaspi semen esse Nasturtio simile. Latus qui- dem folliculus est, qui semen ipsum includit, sed qui folliculum dicant esse semen, neminem habeo praeter unum Lusitanum. Caterum Thlaspi folia (ut insuentibus facile patebit) nusquam in cacumine diuisa spectan- tur, sed folliculi, qui semen concludunt, ut in commentariis nostris quis legere poterit, ubi hunc Dioscoridis locum restitimus.

Cens. XXXV. de Thlaspi.

ZEDOARIA.

Quod Zedoaria & Zurumbetum Mauritanis idem non sint, aduersus Lusitanum reclamant Serapio, qui de his diuersis capitibus diuersam scribit historiam. Deinde quod Zedoaria radix sit herba, Zurum- betum vero arbor procera, infrugiferaque, citreum odorem spirans, folio Salicis colore ex viridi in luteum- languescente, ut idem Serapio scriptum reliquit. Zurumbetum Paulo Arnabo appellatur. Actius tamen utriusque meminit, Zedoaria, scilicet, & Arnabonis variis in locis, tanquam de medicamentis inter se disse- rentibus. Sed Lusitano perinde ac aliis quibusdam errandi ansam dedit Serapionis interpres, qui capite centesimo septuagesimo secundo, Zedoariam falso Zurumbetum appellat. Patet interpretis error Serapio- nis ipsius testimonio, quippe qui capite ducentesimo septuagesimo primo, de Zurumbeto egerit, & longe aliud Zedoaria fecerit.

Censura XXXVI. de Zedoaria.

Serapionis interpres lapsus.

STRUTHIVM.

Cens. XXXVII.
de Struthio.Cens. XXXVIII.
in Lusitanifabu-
lam.

Struthium, siue Radiculam, siue Lanariã herbã magno sane errore nihil à vulgaribus Saponariis differre
putat Lusitanus. Quippe quod harũ nulla spinoso proveniat folio, quũ tamen Theophr. ac Plin. Struthium
aculeata sit planta, & caulẽ proferat fœnilaccũ, qui talis iis Saponariis, de quibus meministi, non visitur. Ad-
de quod neutrum Saponaria genus sternutamenta cedere valeat. Ad fabulam autẽ maxime ridendã, & potius
longo Cachinno explodendã, quam verbis resellendã, quam narrat Lusitanus de herba illa in eius castelli ma-
nũ nascente, à quo se oriundum facit, que flore sit Passerculi effigie, eo quod ibi passeris quam plurimi nidificen-
& semine in coitu ei aculato herbaradices respargant nil aliud dicendũ censemus, nisi quod hic suis delramen-
tis colophonẽ addiderit Lusitanus. Ceterum si prope nidificantes passerulos, nascentes plante ob id flores passer-
culorũ illorũ formã proferat, quod earum radices eorum spermate madescat, cur fiat igitur quod plurimorũ animan-
tium formas, qui in campestribus, & sylvis morantur, in quam plurimis non reperiuntur herbis, quotidie eorũ
semine perfusus. Lusit. ipse dicat, qui sua singulari amentia, novam hanc philosophiã excogitavit, in qua si for-
tasse perseverandum statuerit, discat etiam à circulatoribus scribere Madragoras ex humani seminis profusa-
ne oriri: quin & Antirrhinum ex bubulo, quod eius semen vasculis includatur, qua vitulina referunt capita.

CYCLAMINVS ALTERA.

Censura XXXIX.
de altera Cyclo-
mino.
Lusitanus inani-
ter Matthiolum
citat.

Graue, & permolestum mihi est, quod in Cyclamino sui erroris me faciat auctorem, cum dicat Matthioli Se-
nsem alteram Cyclaminum a se conspectam affirmare, radice parua Auellana per similit, tamen si hactẽ
nus ille nunquam viderit. Quibus conuicere quis recte poterit, quã ille oscitanter commentarios nostros legerit,
& inaniter me citauerit: quandoquidem nobis nusquam dictum est Cyclaminum alteram, cui superuacua
radicem assignat Dioscorides radice constare parua, Nucis Pontica magnitudine, quum ibi recte affirmau-
rim Cyclaminum hanc me nusquam vidisse in Italia.

BVLBVS ESCULENTVS.

Censura XL. de
Bulbo Esculento.

Ceparũ genera.

Nillum discrimen cernit diligens & solertissimus rerum inspector inter Esculentum Bulbum, & Escaloni-
cum Cape, quod nos vulgo vocamus Scalongna. At quantum distant: Escalonicum enim Cape inter Ca-
parum genera antiquis recensetur, non autem inter Bulbos. Lusitano refragatur maxime Theophrastus, qui-
pe qui lib. 7. cap. 4. de Plantarum historia, Escalonicum Cape, ac alterum eiusdem generis Fissile appellatum
inter Ceparum genera recensuit, non inter Bulbos, de quibus speciatim egit cap. 13. eiusdem libri, cui subscribit
Plinius lib. 19. cap. 6. sic inquit: Allium, Capa, & inter Deos iure iurando habet Ægyptus. Genera apud Gra-
ecos plura, Sardinia, Samothracia, Alsidena, Setama, Schista, Escalonia ab oppido Iudæa nominata. Demũ Ga-
lenus lib. 6. de simplicium medicamentorum facultatibus, Esculentos Bulbos amaros, ac pariter adstringen-
tes facit. Id quod rursus repetit lib. 2. de Alimentorum facultatibus. Quæ tamen qualitates in Escalonia Ca-
pa non reperiuntur. Ipsa enim acris est valde, perinde ac cetera Ceparum genera, nec quicquam ei inest ama-
rosi saporis. Equidem putabam hæc non ignorasse Lusitanum, quum illum compertum habeam oriundũ a locis
quibusdam non procul ab Escalonia Iudæa.

ARGEMONE ALTERA.

Cens. XLI. de al-
tera Argemone
quam Argenti-
nata facit.

Alteram Argemonem Dioscoridi adulterinam esse non ambigimus, ut in Commentariis nostris diffusius
diximus, sed hoc fortasse nesciens Lusitanus, ne huius planta videretur ignarus, Argemonem eam plantã
esse censet, quæ recentioribus quibusdam Argentina dicitur, non alia (ut opinor) ratione, quam quod Argem-
onina folia gerat vulgari Agrimonis similia, quæ quantum cum Sylvestri Papauere habeant cognationis, simi-
litudinisque (talìa enim Argemoni alteri requiruntur folia) in indices erunt, qui plantarum historias diligẽ-
tissime explorauerunt, & Lusitani imperitiam norunt. Qui cum fortassis sibi persuaserit, eam ob causã Eu-
patorio Argemonii nomen accessisse, quod foliis & facie Argemonem hanc referret, nomenclationibus magis
innixus, quam plantarum ipsarum notis, hic etiam miser se deridendum dedit.

TELEPHIVM.

Censura XLII.
de Telephio,
quod Semperui-
um textũ facit.

Qantum in Censura Telephii hallucinetur, qui vult Telephium Dioscoridi nil aliud esse, quam tertium
Semperuium, illud sane statim ostendit, quod Dioscorides de Telephio lib. 2. & de Semperuium illo lib. 4.
scripserit, & quod nec nobis scriptum reliquerit Dioscorides tertium Semperuium quibusdam Telephio vo-
cari. Siquidem Dioscorides has nomenclaturas non recipit, sed tantum adducit: quamobrem nõ est propterea
dicendum tertium Semperuium esse Telephium: quemadmodum (exempli gratia) nec Hel sine, quam Par-
thenium quosdam appellasse Dioscorides scribit, Parthonium est, nec Asarum Baccar est, nec Asplenium He-
monium, nec Gingidiũ Lepidium: tamen si hæc omnia aliarum plantarum nomine quibusdam appellerentur,
Nam si Dioscoridi idem esset Telephium, & tertium hoc Semperuii genus, non fuisset illi opus de altero per se
lib. 2. scribere, de altero vero lib. 3. inter Semperuii genera, ut etiam compertum habemus secisse Plinium, qui
lib. 27. cap. 13. de Telephio egit libro vero 25. de tertio Semperuium, postquam de aliis duobus generibus disseruit.
Ad hæc si Telephii facultates apud Dioscoridem & Plinium expendantur, Telephium videmus vitiligines sa-
nare, quinetiam vulnera, & sinus: hoc vero Semperuium strumas tantum discutere.

AGARICVM.

Censura XLIII.
de Agarico.

Longe ab omni scopo eos medicos aberrare scribit Lusitanus qui Agarico in pastillis conformato passim v-
tuntur, noua sua quadam opinione ductus, quod Agaricũ contritũ nullo pacto diu suas vires seruari possit.
At nos illum errore sane longe maiori procul dubio duci censemus, eo quod præsertim, quod nullam afferat rationem,
nec probatissimorum scriptorum auctoritatem, qua suam fulciat sententiam. Porro Mesues clarissimus inter
Arabas, & qui in componendis medicamentis primas tenet, Agaricũ in pastillos redigi suadet, ut vna cum iis
quibus excipitur medicamentis tractu temporis debitiã acquirat mixtionem: id quod expedit omnibus & passim
medicamentis. Nec video cur tam facile quicquid tenuium partium in eo exiterit (ut frigidus admodũ per his
contendit Lusitanus) evanescere possit. Siquidem cum Mesui pastilli de Agarico, Salem possit, Gingiber, &
Oxymel excipiant: non sane constãt, cur tam facile tenuior Agarici pars in aurã resolui possit, cum mellis pro-
prium

priam sit in suo vigore admista diutius asseruare, Salis vero & Gingiberis huic medicamento facultatē augere. Frustra quidem tot catapotiorum massas, quae Agaricum excipiunt, Sepplasia confectas asseruarent, quin & Elethuaria aluum ducentia, si Agaricum in puluerem ius additum suas statim deperderet vires: frustra quoque illud in Theriaca addidisset Andromachus. Quamobrem omnino explodenda erit Lusitani sententia, qui praeter omnium clarissimorum virorum placita, solus inbeat Agaricum ea ipsa hora esse contundendum, ac aliis addendum medicamentis, qua expedit illo vti.

RHABARARVM.

10 Ceterum de Rhabarbaro scribens Lusitanus, medicos illos magno teneri errore contēdit, qui tostum, vel vsti Rhabarbarū dysentericis propinant, ea ratione adductus, quod omnia quae igni torrentur ob contractam acredinem abradant. Quare suadet, ut a Rhabarbaro in dysentericis omnino abstineant medici. Atqui si Rhabarbarū dari libeat, non vstum, neque, assum esse propinandum, sed crudū, hac tamen conditione, ut prius auferantur ab eo tenuiores partes. Id quod facile (ut ipse ait) effici potest, si ex aqua Plātiginis vel Rosarum maceretur. Verum Lusitano maxime refragatur Mesues, ubi Rhabarbari vires expendit his verbis. Rhabarbarū tostum dysentericis probe confert. Et paulo superius ait. Quod si post haec functiones viscera adstrictione roborante egerint, ipsum quidem Rhabarbarum in puluerem contritum exhibendum fuerit. At illud, quod igne torrescit, vehementer operatur, ac etiam vehementius id, quod cōburitur. Hac Mesues. Sed audiat etiam Galenū, qui lib. 9. de Compositione medicamentorum secundum locos, combusta torrefactaque, medicamenta dysentericis dare suadet, nempe Cochleas, Cornu Cerninum, Opium, Gallas, Malicorium, Pini corticem, Hyoscyamū, Acaiam, & alia plura vino nigro excepta. Præterea XI. de Simplicium medicamentorum facultatibus, exustas etiam Cochleas cum Galla & Piperi dysentericis commendat. Quibus sane patet non modo hoc in medicamento spernendum huiusmodi medicamentis nulla dubitatione vtuntur etiam posteriores Graeci, Pauli (inquā) Oribasius, Aetius, Alexander. Adde quod ubi intestina ulceribus fuerint affecta, Auripigmētum, Sandaracham, Alumē, Calcem, Aeris squamā, & alia plura erodentia medicamenta clysterib. infundunt. His itaque, palam est, combusta, tostaque, medicamenta non modo nullo prorsus incommodo dysentericis dari posse, sed magno sane inuamento, quod crudis longe magis exiccet, ac etiam adstringant. At si vsta, & in cineres versa dysentericis tuto exhibere suadent tot grauissimi auctores, cur illis tostum Rhabarbarum interdicit Lusitanus, cōdicere nequeo. Nam si Medicorum omnium consensu, dysenteria affecti alii debent assatis volatiliū carnibus, omorū vitellis ignitis tegulis tostis, & aliis quā plurimis alimentis frictis, torrefactisque, cur igitur a Rhabarbaro illo fueris abstinendum, nulla penitus (ni fallor) sese offeri ratio. Porro ad aliud Lusitani segmentum, quo fretus ait, pluribus vidisse Lusitanos sui generis homines dysenteria affectos vsti Rhabarbari potu interuisse, nil aliud respondendum in praesentia succurrit, quam quod nobis minime sit approbandum, cum sexcentos homines ad vitam reuocatos sciamus vsti Rhabarbari potu. Equidem non possum nō mirari Lusitanum, quod sua tantum gentis Lusitanos Rhabarbari vsti potu interemptos in exemplum adducat, ac si illis tantum fuerit letale medicamentum, cum tamen is (ut ipsius testantur scripta) toto fere aetate sua decursu apud inferiores Germanos primū, & deinde apud Italos suam exercuerit medicinā. Demiror ite, quod ita temere quasi diuinitus edoctus affirmare non sit verius potius ex Rhabarbari vsti potu interuisse eos, quam ex morbi natura, quā hac sciri nō possint. Præter id, mihi nunquā persuasum velim, longe magis dysentericis Rhabarbarum illud profuturum, quod aqua Plantaginis vel Rosarum fuerit maceratum, quam tostum, vel vstum. Quandoquidem, Galeni testimonio, assatio vstioque plurimū siccitatis adustionisque, medicamentis confert, cōtra vero euenit ius, quae aquis macerantur. Sed hæc fortasse in medium adducit Lusitanus Auicenna testimonio confisus, qui dysentericis Rhabarbarum nullā vstionem assationemque, expertū ex plantaginis aqua bibendum suadet, quod fortasse nesciuerit Rhabarbarum nil aliud Auicenna designare interpretis lapsu, quam Græcorum Rhabarbarum. Quod cum nulla diettorica vi polleat, citra vstionem, assationemque propinat Auicenna ex Plantaginis aqua, nec id macerat, ut sibi fingit Lusitanus.

Censura XLIII. de Rhabarbaro.

Rhabarbarum tostum dysentericis maxime conuenire.

Lusitani infertis in censendo Auicenna Rhabarbaro.

CHAMÆLEO ALBUS ET NIGER.

10 A cum ille Chamæleonem album censet esse stirpem spinis undiq, horrentem folio grandi lactis quasi madam interlito, quam quidam Carduum Marie, quidam a maculis Carduum Lactarium vocant, quidam Dioscoridi, sed e medio spinas echinatas Cinnare modo, Carduus autem Lactarius caulem profert bicubitalem, & quandoq, maiorem adnatis pluribus referunt, longis prae durisq, Radici nulla est odoris praesentia, nec Chamæleonis facultas. Siquidem desorata, Dioscoridis testimonio, canes, sues, muresque necat. Contra vero hæc sues non modo alit, sed etiam saginat, Vnde illi nomen. Postremo albo Chamæleoni, Theophrasti testimonio, caput requiritur magnum Acano simile, non autem paruum, quale in Lactario Carduo spectatur. Sed Carduo Lactario nulla alia dignoscitur differentia, quam quod huic folia non sint lacteis illis maculis respercubitali, ac colore viridem effert. Deinde huic flores non sunt versicolores, sed purpurei. Præterea Carduus hic radice nititur alba, integraq, non Chamæleonis nigri modo exterius nigra, interius vero flaua & pluribus in locis exesa, non acri, sed potius subamara. Adde quod Dioscoridi Nigri Chamæleonis folia requiruntur rubro colore distincta, non maculis infecta nigricantibus. Quibus certum facit omnibus, quanta iudicii maturitate in plantarum censurā ducatur Lusitanus.

Censura XLV. de Chamæleonibus.

CROCODILIVM.

10 AT quam nec sui se praestat dissimilem in Crocodilio? Eam hanc opinatur esse stirpem, quā vulgus herbariorum Carlinā appellat, ea tantum ductus ratione, quod hæc non solum in syluis, sed etiam in arenosis (ut Plinius inquit) & siccitibus nascatur locis. Sed cacutit non leuiter, quod Carlina, qua caulem profert, a deo omnibus in uniuersum notis nigrum Chamæleonem representat, ut neutiquā quis persuaderi possit eam esse Crocodilium, praesertim cum factio periculo, iis sane viribus non praestet, quibus praestare Crocodilium. Dioscorides,

Cens. XLVI. de Crocodilio, quod Carlinam facit.

Crocodili mira
vis.

Galenus, Plinius, ac alii plerique posteritatis memoria prodiderunt. Crocodili enim decoctum (horum omnium testimonio) potui datum sanguinem copiosum per nares pellit. Quod si praestaret Carline radix, magno admodum pretio aestimaretur a Medicis. Adde quod Crocodilio radix sit longa, lenis, aliquantulum lata, odore, ut Nasturtio, acuto: Carline vero crassa, rotunda, aspera, inaequalis, exesaque, nullo Nasturtii odore praedita. Adhuc Crocodili semen, Galeni testimonio, acre, odoratumque, percipitur: qua facultates in Carline procul dubio desiderantur.

POTERIVM.

Censura XLVII.
de Poterio, quod
Prunū syl. facit.
Cornarius re-
prehenditur.

Poterium eam vult esse arbusculam, quam Germani Schleben, nos vero sylvestrem Prunum nominamus, quod idem existimavit Cornarius vir alioqui insignis, cuius opinionem magis hic sequitur Lusitanus, quam genuini Poterii historiam. Ego vero nihil hic contra Cornarium dicam, quem vir Clarissimus Fuchs pluribus argumentis copiosissime refellit. Quocirca his iam super sedemus, solum, ut nostri memores instituti, dicimus utrumque, deceptum, & plurimum aberrasse Lusitanū, quod sylvestris Prunus potius inter fruticosas arbores recenseri debeat, quam inter herbas: item, quod nulla penitus conuetsiatur lanugine, quod item ramulis non habeatur longis ac tenuibus Tragacantha modo, sed breuibus, solidis, duris, contorsisque: quin nec fructu est aucto nec odorato, sed inodoro, austero, adstringenti admodum succo: adeo, ut qui dixerit sylvestrem Prunum esse Poterium (Cornarii, & illius pace dixerim) Tiresia cecior dici possit, vel mente captus. Quo fit, ut mirari non debeant medici, si clarissimus ille Fuchs plurimam in Cornarium uberrime conscripserit.

Fuchii laus.

LEUCACANTHA.

Censura XLVIII. de
Leucacantha.

Nec a seipso dissentit, quod etiam Leucacantham herbam eam esse arbusculam contendat, quae in sepibus, & frutetis provenit, folio Pyri, fructu in maturitate nigro, ligustrinis baccis non absimili, & quibus elegantissimum colorem viridem parant pictores. Quandoquidem Dioscorides hoc loco de aculeatis herbis egit, non autem de arboribus. Adhuc arbuscula haec, quam nos vocamus Spino Merlo, quidam vero Spino Zerbindo, Cyperi radices non habet, sed arbores, lignosus, longas, praedurasque, austero sapore, nulla admixta amaritudine, adeo ut nihil succi inde exprimi possit, etiam si arctissimo prelo stringeretur, quum tamen Leucacantha radicibus succum exprimat Dioscorides, adrupta & conuulsa sananda.

CRETENSE DICTAMNUM ALTERVM.

Censura XLIX.
de altero Cretē.
si Dictamno.

Ceterum & de altero Cretensi dictamno cecutisse Lusitanum non ambigimus, quippe qui scripsit videtur hoc non modo in hortis sed etiam in scitilibus ad fenestras frequenter reponi folio (ut illius verba videntur). Sed Cresonis, flore pulchro, purpureo, qui fricatus odorem ex se refert, qualem ex flore Nararii oriri videmus. Sed quam sibi ipsi imponit: primum quod hoc Dictamnum Theophrasti testimonio in Creta tantum proveniat. Id quod videtur etiam fateri Dioscorides, cum dicat, & hoc ex Creta ad nos aduehi. Praeterea quod non scripserit Dioscorides, quin etiam nec Theophrastus, nec Plinius, Dictamnum hoc folio esse Sisymbrii Aquatici, quod Lusitanus, vulgus sequutus, Cresonem appellat sed Sisymbrii absolute, quod indicat, hos praclarissimos auctores de primo Sisymbrii genere intellexisse. Sisymbrium enim primi generis folio est Mentha, rotundior tamen, non autem Eruca, qualia sunt Cresonis folia, quae an magis Dictamni foliis sint comparanda, quam primi generis Sisymbrio, ii diiudicent, qui rem herbariam doctissime proficiunt. His accedit, quod Dioscoridibus in Creta Dictamni folia odorem ex se mutant medium inter Sisymbrium & Saluiam, a quo omnino cum diuersum putamus, quem Arantiorum flores suavissime fundunt.

CALAMINTHA.

Censura L. de Calamintha.

Censura LI. de tertio Calamintha genere.

Eo quod Ferrarienses, & Longobardi Gattariam herbam Neuedam (quasi Nepetam) vocent, magno errore sibi persuasit Lusitanus, Gattariam hanc esse secundam Calamintha genus: sed aberrasse videtur, quippe Dioseoridi Calamintha secundo loco posita, folio est Pulegii, ut & sapore, non autem Apiastrum, vel Pratica, quibus Gattaria vocata maxime visitur emula. Nec minus item decipitur in censenda tertii generis Calamintha, quae crediderit hanc esse, quae passim in Italia utitur Seplesia. Patet error, quod haec folia habeat Pulegio grandiora, rotundioraque, non autem praelongam Mentastri modo, cui tertiam Calamintha simile fecit Dioscorides.

SAMPVCHVS.

Censura LII. de Sampfuchio.

Lusitani leuitas.

Quanta sit Lusitani inconstantia, quanta in nos inuehendi fraus, quantaque is sui ipsius capiatur obliuione, ita facile intueri poterit, qui legerit eius enarrationes lib. 1. in Olei Sampfuchii confectio, & lib. 3. capit. proprio de Sampfuchio. Quandoquidem lib. 1. apertissime contendit aduersus nos scribens, Dioscoridi Sampfuchum nulla ratione esse Amaracum, & ob id plura ibi in nos machinatur, ut in Apologia superius praemisimus. Libro vero tertio: uidenter fatetur magno sua leuitatis dedecore nil aliud esse Sampfuchum, quam Amaracum, vel Maioranam. Quare non modo seipsum euidenter confutat, & grauissime vulnerat, sed etiam palam declat suum virus in nos euomeret. Tanta in nos inflammatus rapitur cupiditate, quae mentem ei excacat, memoria tollat, & insano quodam modo seipsum destruat, ac pene subuertat.

RUTA SYLVESTRIS.

Censura LIII. de Ruta syl. quam Caryoph. Indicum facit.

Sylvestrem Rutam, quam Cappadocibus Molyn, Syris Besafa, quibusdam vero aliis Harmolam vocari Dioscorid. inquit, eam esse plantam existimat Lusitanus, quam Caryophyllos ultramarinos, vel Indicos vulgus appellat, sed manifeste decipitur. Quandoquidem haec verba praeter id, quod folia Ruta non proferat, flores aureos gerit magnos, ad luteum vergentes, non, ut Ruta sylvestris, candidos. Quin etiam capita non prodeunt alterius Ruta modo, sed longa pluribus eminentibus costis striata. Praeterea, nec semen illi visitur trianguli speciem referens, neque subrufum, sed longum, nigrumque, nulla amaritudine praeditum. Adde etiam quod Galeni testimonio sylvestris haec Ruta radicem proferat nigram, id quod in hisce Caryophyllorum Indorum plantis maxime desideratur.

CVMINVM SYLVESTRE.

Sylvestre Cuminum quod non viderit, nec nouerit, Lusitanus, illud Officinis rusticum Cuminum vocari ait, Cens. LVIII. de
perinde ac si adeo vulgaris notitia fuerit, ut nullo sit opus examine, quum tamen pauci (ne dicam nulli) re-
periantur Pharmacopœi, qui unum vel alterum sylvestris Cumini genus legitime cognoscant. Nam præter sa-
nuum, nullum aliud nouere Seplasia. At Amathus, ne videatur id ignorare, sylvestre Cuminum adeo vulgare
facit, ut quis illud apud Myropolas intueri possit. Quo fit, ut recte intuentibus palam sit, non Amathum sylue-
stris Cumini historiam confundere, sed quid sit sylvestre Cuminum penitus nescire. Et ignorata, tanquam cogni-
ta & vulgaria, fateri. Duo enim Dioscoridi, quem nunquam accurate legit Lusitanus, sunt Cumini genera in-
ter se pluribus repugnantia, sed hac negligens Amathus rem omnem confudit. Siquidem nulla generum habitus
differentia absotute protulit sylvestre Cuminum, Officinis Cuminum rusticum vocari, quum tamen non desint
rei herbaria peritissimi, qui hæcenus de sylvestris Cumini generibus nihil affirmant. Cens. LV. de co-
dem.

CORIANDRVM.

In censendo Coriandro quam non hallucinatur, nõ decipitur, sed pene delirat, quod vulgaris vsus Coriandri
scribat, non esse antiquorum Coriandrum, sed illis Coriandrum fuisse aliam plantam Cicutariam dictam, Cens. LVI. de Co-
folio nostratis Coriandri simili. Id quod tueri nititur hoc tantum argumento quod Coriandri plantam Hispani
nullo incommodo oleraceis cibis admisceant. Quin & quod eius semen odoratũ sit, & eius pariter herba optimi
sui odoris vel saporis. Ceterum hæc quum legissem, mirari sane desui, quod alia etiam innumera deliramenta in
medium adduxerit. Quis autem (Dij boni) Lusitanum hunc nugantem, imo & amentem ignoret, quum dicat
Coriandri vulgaris herbam utero tantum gerentes mulieres ciuita picaz, corripit posse. Sed (ut video) Ama-
ac saporis? Equidem censebam quidem foetidissimi leululariorum cimicum, instar optimi esse odoris
thius etiam eo morbo laborabat, quod fortasse ob multam præstitam in re medica operam, & ob magnas illas
Centurias adeo innumuerit, ut pregnantis similis euaserit. Vel q. fortasse Coriandri tantum inter olera esitauerit
in Hispania eius saporis, odorisq. præstantia allectus, ut inde facile amentiam contraxerit, quam facere Coriã-
drum scribit Dioscorides, ubi largius assumatur in cibum. Quo postea factum est, ut inde Amathi nomen fue-
rit consequutus. Præterea cur suam probare possit Amathus stultitiam, quod Coriandrum communis vsus, ve-
terum Coriandrum non sit, quod in cibo acceptum nihil mali inferat, nihil sane rationis adduci potest. Quan-
doquidem etiam Galeni tempore Coriandrum in obsoniorum venerat vsus, ut ipse testatur Galenus libr. 2. de
Alimentorum facult. & libro de Attenuante victus ratione. Quin & Dioscorides non nisi a largiore Corian-
dri esu abstinere prohibet. Proinde mirum non est, si cum aliis oleribus pro obsonio deuoratum nihil incommo-
di afferat, perinde ac Papauer.

PETROSELINVM.

Cenninum Græcorum Petroselinum idem quod Seplasia, & Herbariorum vulgus passim Apium vocant, Censura LVII.
magno sane lapsu esse credit Amathus, quod hoc Paludapium sit in hortis translatum, riguis, & vliginoso
solo gaudens. Contra vero Petroselinum, quod Dioscoridis & Galeni testimonio, in præruptis & saxetis monti-
bus locis, ut ipsamet indicat nomenclatio, tantum proueniat, semine Ammi odoratioris, sapore acri aroma olen-
te. Id quod in communi Officinarum Apio nusquam percipitur. de Petroselino
esse apium.

ELAPHOBOSCVM.

Errare in Elaphobosco non modo Amathum censemus, sed pro more etiam falsa narrare scimus. Nam ut
seipsum præclarum ostendat, ait in quærendo Elaphobosco sibi adiunxisse duos doctissimos viros, quos etiã
nominat. At quum horum altera, cuius in commentariis nostris pluries meminimus ob præstãtissimam eius do-
ctrinam, integritatemque, mihi pluries affirmauerit illum nec nouisse, nec fortasse vidisse unquam, quod illi
credam, non habeo. Amathus infide-
litatis arguitur.

COLLYTEA.

Colluteam quibusdam rei agrarie arboribus Alburnum vocari affirmat, Italis vero vulgo Aorno. Verũ
quantum ego legi, cum Alburnum planta non sit sed pars tantum arboris, idem qui semper fuit deprehe-
ditur Amathus, Plinij primum testimonio, qui lib. 16. c. 18. de Alburno hæc scriptis mandauit. Humor & cor-
tici arborum est, qui sanguis carni intelligi debet: pro cute cortex est. Proximi plerisq. adipis. It vocantur a colo-
re Alburnum molle ac pessima pars ligni, etiam in robore facile putrescens, tere dini obnoxia: quare semper am-
putabitur: hæc ille. Quibus facile Amathiconuincitur ignorantia. At si fortasse, ut nostram effugiat censuram,
dixerit, non dixisse Colluteam vocari Alburnum, sed Laburnum, & id erroris in Typographum, reiecerit,
facile responderi poterit & hoc esse falsum. Quandoquidem Laburnum, teste Plinio, Alpina tantum, est
arbor dura, & candida materie, cuius florem cubiti longitudine apes non attingunt. Id quod in Collutea sa-
ne desideratur, quum hæc Alpina non sit sed ubique fere proueniat, materie non alba, sed exterius buxea, me-
dullis nigra flore non cubiti longitudine, sed breui, Genista modo.

SENA.

Ceterum magno etiam errore scribit Senã herbam aluum exoluentem eam esse plantam (ut ipse opinatur)
qua Theophrasto Collyrea appellatur. Nam cũ apud Theophrastum duplex sit Collyrea, nec de qua intel-
ligat explicet, non solum hallucinatus deprehenditur, sed & confusus, adeo ut quid sibi velit nesciat. Præter-
ea cum Collyrea utraque Theophrasto lib. 3. cap. 14. & 17. de historia plantarum arbor sit non herba, & vtriusq.
que meminerit inter arbores, minus constare sibi vana Lusitani potest opinio. Cens. LX. de
Sena quam Col-
lyream statuit.

GLAUCIUM.

Nisi alium præter se testem adduxerit Lusitanus, qui Glaucium herbam apud Louanienses viderit, quæ vñ
Dioscoridis historia concordet, ego illicredam. Nam cum illum tam sepe hallucinatum offenderim, ac
fabulosam, vitio mihi dandum non censeo, si nisi dato pignore illi non credidero. Censura LXI. de
Glaucio.

ALYSSUM.

Censura LXII. de
Alyſſo, dū Dioſc.
& Pliniidem
eſſe vult.

Nullam conſtituit differentiam inter Dioſcoridis Alyſſon, & Plinianum. Sed quam penitus neutrum intellexit? Siquidem Dioſcoridi Alyſſum exiguum eſt frutex uncaulis, ſubſper, rotundis foliis, fructu duplicium ſcutorum effigie, quadantenus latum, in montibus & aſperis locis emicās: qua ſane omnia in ſylveſtri Rubia, quæ Plinio Alyſſum eſt, deſiderantur. Siquidem hæc non adeo exigua eſt planta, ſed plerumq; bicubitilis, nõ uno tantũ caule creſcens, ſed pluribus foliis minime rotundis, ſed ſtella modo decuſſatis, ſemine rotundo non lato, nec duplex, nec ſimplex ſcutum referente. His accedit, quod Dioſcorides de utraq; Rubia, maiori nempe & minori tradidit, uno & eodem capite. Id quod illum feciſſe putandum non eſt, ſi Sylveſtrem Rubiam ab Alyſſo diuerſam non indicaret, de quo prius dixerat eodem libro.

ATTRACTYLIS.

Censura LXIII.
de Attractyli
quam Cnicum
Syl. alterũ cęſet.

Redit auſterus & immitis cenſor? virgam, vel fuſtem potius profert. Eiicit omnes ex medicorum, id eſt, ex ſuo ſenatu, & grauiſſime hallucinari eos contendit, qui negant Attractylida alterum Sylveſtris Cnici eſſe genus, eo argumento innixus, quod ſcribat Plinius, primam ſylveſtris Cnici ſpeciem Attractylida quibuſdam vocari, ſed, quantum videre aut conicere poſſum, Amathus ipſe potius hallucinatur. Nam quamvis ſcribat Plinius primi generis ſylveſtre Cnicum quibuſdam Attractylida nuncupari, nõ tamen affirmat, Cnicum illud eſſe Attractylida, nec eorum recipit ſententiam, qui putant genuinum ſylveſtre Cnicum nihil ab Attractylide differre, quemadmodum ſuperius diximus de Telephio diſſeretes, Telephium non propterea eſſe Sempervivum minus, quod hic etiam Telephium (ut Dioſcorides ſcribit) quibuſdam dicatur, nec Helxinen Partheniũ, nec Aſplenium Hemionium: quoniam iis etiam nominibus a nonnullis appellantur. Quamobrem Plinius ipſe eodem libro ſpeciatiim de Attractylide egit his verbis: Acarna colore tantum rufo à Scolymo diſtinguitur, & pin-
giore ſucco. Idem erat Attractylis quoque, niſi candidior eſſet, & niſi ſanguineũ ſuccum funderet, qua de cau-
ſa Phonos vocatur a quibuſdam, odore etiam grauis. Quibus palam eſt, Plinio Attractylida nullum ſylveſtre
Cnici eſſe genus. Id quod maxime atteſtatur Theophrastus lib. 6. cap. 4. de plantarum hiſtoria. Is enim poſtquã
de omni Cnici genere diſſeruit, de Acarna, & Attractylide ſpeciatiim egit. Adde quod experimento etiam
liquet, neutrum ſylveſtris Cnici genus ſanguineum ſuccum fundere. Vnde Amathi minus probari poteſt
ſententia.

TEUCRIUM.

Censura
LXIII. de Teu-
crio quod San-
guiforbam dicit.

Sanguiforbam quam Itali Pimpinellã proprie appellant, quamq; frequentiffime in acetariis addunt, Amathus Teucrium eſſe indicat. At in priſtina ſua verſatur cecitate, quippe cũ ſcribat Dioſcorides Teucriũ herbam virgã effigiem referre Triſaginis ſimilitudine, facile palam fit inter Teucriũ & Sanguiforbam maximã intercedere differentiã. Siquiã hæc nobis Pimpinella vocata in uinceis conſtat cauliculis, ſolis utring; pinnatis, nullam virgã effigiem, nec Triſaginis formam referentibus. Quod vero Pimpinella hoc nomine ſit appellata, eo quod odore ſit Citruli, quẽ Hiſpani Pipinũ vocant, nobis probare non libet, quum comperiũ habeamus, vocatã fuiſſe primum Pimpinellã à bipinnitis cauliculis, unde poſtea corrupta appellatione Pimpinella eſt appellata. Nam cum nullo Citruli odore vel ſapore ſit prædita, cur Amathi ſententiam probem non video.

Amathi opinio
exploſa.

LYCHNIS.

Censura LXV. de
Lychnide.

Quæ de Lychnidis viridibus foliis ſcribit Amathus, quod ſcilicet ea oleo illita igne flagrent, & inde nomen traxiſſe ſtirpem fabuloſa omnino videntur, cum re vera Lychnidis folia, non viridia, ſed ſicca ad lucernarũ uſum pro elychnio uſurpauerit antiquitas, unde ſibi nomen inuenit, non q; viridia flagrent, ut Amathus putat. Quippe λυχνος Græcis lucerna dicitur, & λυχνος funiculus, qui è goſpicio lucernis inditur ad ignem excipiendum. Sunt enim Lychnidis folia admodum villoſa, tomentofaq; & proinde arefacta ignem facile concipiunt, perinde ac illius Verbaſci folia, quod Lychnide ab eodem effectu pariter appellatur.

MARTAGUM.

Censura LXVI.
Martago.

Martagum flores edere Lilio albo ſimiles, ſed croceos aſſeuerat, & proinde Martagum Plinio eamplãtã meſſe exiſtimat, quam ipſe ab Hercule Petilium vocatã ſcribit lib. 21. cap. 8. At demiror, ubi Luſitanus, qui tanto uſu, tanta omnium rerum peritiã eſt præditus, Martagum uiderit croceos emittens flores. Mihi enim ante hunc diem, id eſt inauditum, cum flores proferat purpureos, rubentibus quibuſdam punctis reſperſos. Id quod manifeſte arguit, Hemerocallẽ pro Martago accepiffe Luſitanum. Namq; is flore conſtat aureo Liliũ tum facie, tum etiam magnitudine. Caterũ an Martagum, vel Hemerocallis Petilium ſit à Plinio deſcriptũ, fateri ſane non auſim, quum Petilium, Plinii ipſius teſtimonio, autumnali tempore floreat inter uepres colore roſæ ſylveſtris, illa uero cum aliis Liliis media floreant eſt ate.

TRIFOLIUM.

Censura LXVII.
de Trifolio, ubi
prateuſe cum
bitumina, idẽm
facit.

Quod Bituminoſum Trifolium nunquam uiderit noueritq; Luſitanus, hoc argumento facile cõiici poteſt, quod aſſerat prateuſe Trifolium omnibus vulgo notum primo Rutam olere, ubi uero adoleuerit, Bituminis odorem reddere. Atqui hoc falſum eſſe unicuique conſtabit, qui prateuſis Trifolii odorem olfactu explorauerit. Siquidem id nec Ruta, nec Bituminis quicquam ullo tempore reſpiat. Etenim aliud genus eſt à communĩ Trifolio, quod Græci Aſphaltite, ab odore nos Bituminoſum uocamus. Iccirco recte ſcripſit Plinius lib. 22. cap. 9. Trifolii tria eſſe genera: Aſphaltite aliud, aliud acutum, Minutum item aliud, quo præta fere omnia ſcatent. Hinc itaque apertiffime conſtabit, prateuſe Trifolium longe ab Aſphaltite diuerſum haberi, & Luſitanum non paruo in errore verſari.

AMBROSIA.

Censura LXVIII. de
Ambroſia quæ
illi Tanacetum.

Ambroſiam ait ille eſſe herbam, quam vulgo Tanacetum uocant Septaſia. Verum patet eius non mediocriſ lapſus. Siquidem Ambroſia, Dioſcoridis teſtimonio, puſillus eſt frutex, adeo ut trium palmorum longitudinem non excedat, foliis exiguis circa imum caulem, Rutam referentibus, cauliculis perinde quaſi racemulũ.

li grauidis, qui nunquam florent, odere vinoso suauig, radice tenui, sesquipedali, qua omnia in Tanaceto maxime desiderantur. Nam Tanacetū bicubitalis gerit caules, ac etiam quandoq, longiores, folia non Ruta, sed Tanaceti descripti
 maioris. Millefolii, amaro sapore, flores aureos globuli modo, odore (quod maxime refert) graui, ac ingrato. Illud etiam addi
 Nallos fert hac planta racemos cauliculis appensos, nullus ibi vinosus odor, nec alias suauis. Illud etiam addi
 potest, quod Tanaceto nusquam visa sit radix sesquipedalis, sed breuis, & supernuacua.

GNAPHALIVM.

10 A Deo breuiter, perplexeque Gnaphalii historiam scribit Dioscorides, qui etiam Plinius illum sequitur, ut non decernas, quam plantam ex his, qua in ipso natura viridario colitur, genuinum Gnaphalium repraesentet. At Lusitanus, qui hac, quemadmodum & cetera, leniter admodum expendit, quandam herbam Gnaphalium esse asserit, qua Anconitanis Zigi appellatur, ea tantū ratione ductus, quod hac planta tenuibus foliis, mollibus, albicantibusq, quum tamen plura habeantur herbarum genera, qua his notis insigniantur, perinde ac herba illa, qua vulgaribus herbariis Gnaphalii nomen menitur. Etenim adeo Plinii Impiam repraesentat, ut posthac ambigendum non sit, quin Impia nobis sit desideranda.

Tanaceti descripti

Cens. LXXIX. de Gnaphalio,

OENANTHE HERBA.

20 R Ecentiores quosdam sequuntur Oenanthem eam vult esse plantam, quam Filipendulam vocant, cum potius Oenante, Dioscoridis testimonio, caulem crassum palmi longitudine gerat, semen quale in Atriplice spectatur radicem magnam in multa rotunda capitula extuberantem, nascaturque in petris. At longe aliter prouenit Filipendula. Etenim non in petris, sed in pratis, & lato solo nascitur, radice nusquam magna, qua in rotunda capitula extuberet, sed fili modo tenuis, pluribus appensis globulis, non rotundis, sed potius glandium figura, ut in peonia, sed longe minoribus, unde illi nomen. Semen praeterea Atriplicis illi non inest sed globuli instar quadruplici apice mucronati, ut in Buxo: quin nec caulis illi visitur crassus, sed tenuis, no palmari longitudine sed bicubitali. Quibus palam esse non ambigimus, Oenanthem a Filipendula quam maxime abesse.

Cens. LXX de Oenante herba, esse Filipendulam. Filipend. descriptio.

PHYLLVM.

30 D Vm in Phyllo Ruellii sententiā improbat Lusitanus, seipsum ignorātia manifeste accusat his verbis: Hanc Ruellius alterā Persicariā esse credit, quo vero iudicio alii iudicent. Est vero hodie herbula quadā, vnicotantum ornata folio, & inde Vnifolium dicta, Semen racemosum serpentis similitudinem ferens. His herbam illam describere videtur Lusitanus, quam quidam Ophioglossum, id est, serpentinam linguam vocauerunt. Sed plurimum us a veritatis scopo, & a veris ipsius herbae delineamenti digreditur. Etenim praeter id, quod semen racemosum non proferat, id nullā serpentis imaginem ostendit, sed serpentis potius linguam imitatur. Id quod certo arguit Lusitanum, hanc plantam negligenter admodum examinasse. His accedit alius illius lapsus, quod affirmauerit Dioscoridis Phyllum esse Ophioglossum, cum nullis prorsus notis conueniant.

Cens. LXXXI. de Phyllo, quod Ophioglossum facit.

Cens. LXXII.

HORMINVM.

40 A Liorum quorundam insistentis vestigiis pro certo asseuerat Horminum eam esse, quam quidam Sclaream, alii Mairisaliā, nonnulli herbam S. Iohannis vocant. Sed cum Horminum Dioscoridi plāta sit Marubio similis, caule semicubitali, circa quem eminentia siliquarum forma prodeant ad radicem spectantes, in quibus semen includitur oblongum nigrumq, nentiquam crediderim, Sclareā ipsam, qua miro odore fragrat, esse Horminum. Quandoquidem hac folio est Verbaſci, nō Marrubii, caule bicubitali, non semicubitali. Praeterea Sclarea caulis nullis vestitur siliquis, sed ramis, qui ex caule ipso prodeunt multi. Adhuc siliquula, in quibus semen concluditur, rotundum, non oblongum ad radicem non spectat, sed ad verticem. Adde etiam, quod nulla odoris praesentia Horminum commendauit Dioscorides. Etenim illius odoris fragrantiam nunquam sententio inuolisset Dioscorides. Quo sit, ut cum hac non perpenderit Lusitanus, aliorum tantum opinione imprudens abductus errauerit vna cum illis, quorum sequitur errores.

Censura LXXXIII. de Horminis. quod Sclaream statuit.

ONOSMA.

50 O Nosma inter vulgares Rapunculos, quibus passim utimur in acetariis, nasci Lusitanus scribit: quin & illis a deo Onosmam similem facit, ut difficile ab ipsis dignoscatur. At quū Onosma folio sit Anchusa, Dioscoridi testimonio, que non minus distat a Rapunculo, quam equus a lepore, illico frivolum, & stolidum nimis, ut ceteras omnes, opinionē induit Lusitanus. His accedit quod Onosma non nisi in asperis nascitur, radice sanguineum succum fundente: id quod maxime desiderari potest in Pseudorapunculo illo, quod is radice sit alba, tenui, ac supernuacua, nullo unquam tempore cruenta.

Cens. LXXXIII. de Onosma, quod Rapunculum fecit.

ANTYLLIS.

60 Q Vm in Antyllide censenda plurimum decipitur, cum velit quinimo & affirmauerit, eam legitimam genuinamque esse Antyllidem, qua Mauritanis Kali, sine Alkali appellatur, cuius cinere utuntur ad constanda vitra. Error non magno negotio deprehenditur. Etenim cum Dioscoridi dua sint Antyllidis species, altera que Lenti sit similima, foliis mollibus, ramulis rectis, palmi altitudine, altera vero foliis Antyllidis hirsutioribus, non video cur credam Alkalim Antyllidas utraque referre, quum, nullis conueniat, notis: quippe Alkali, cum primum, è terra emergerit, folio est tereti, pingui, minori Sedo non absimili, quod postea in doctantalem, fere longitudinem, adolescit, geniculatimque protrahitur Equiseti modo. Quum vero iam adoleuerit (ut de Trago differentes in Apologia superius diximus) prodeunt, è geniculata, hirsuta pinguis, crassaque, incurua, ex lata origine in acutum desinentia. Ubi vero ad summum plantae extremitatem, in caulium cacuminibus longe minora exilioraque spectantur rufo colore, à quorum extremitate parua rotundeq, pilule prodeunt, in quibus semen minutum concluditur. At quum huiusce plantae rariarum mutationes non animaduertit Lusitanus, proinde factum est, ut ipse crederet Alkali diuersi esse generis quorum unum alteram Antyllidem, aliud secundam esse contendit. Sed cum Alkali nullam cū Antyllide hirsuta similem fecit Dioscorides, nec foliis ynquā hirsutis sit visa, nec ulla ex parte

Cens. LXXXV. de Antyllide quam kali censuit.

Alkali descriptio

parte Lentis figuram referat, cui prior Antyllis est amula, fateatur ex veteri suarum opinionum promptario constanter hac se protulisse Lusitanus. Adhac cum ipse de Trago agens asserat Alkali esse Tragum, deducor in eam opinionem, ut credam Lusitanum Circa veneficis incantationibus imbutum, unam & eandem plantam in varias transmutare formas. Quod in Alkali factum videmus, quam nunc Tragum nunc Antyllidem facit.

LITHOSPERMUM.

Censura LXXVI. de Lithospermo quod lacrymam statuit.

Lacrymæ descrip.

CEnnium Dioscoridis Lithospermum eam memorat esse plantam, quæ globulos illos (lacrymas vocant) mittit, quibus utuntur funiculo traiectis ad numerandas preces. In quo manifeste peccat, quoniam Dioscoridi Lithospermum planta est foliis Oleæ longioribus, latioribusq; ac mollioribus, humi accubantibus ramulis, rectis, tenuibus firmis, crassitudine acuti iunci, lignosis, in quorum cacumine bifidi exortus cauliculorum scissuram exhibeant foliis longis, interq; paruum semen, rotundum, Erisi parvi (ut Oribasius & Serapio ex Dioscoride transcribunt) magnitudine, nascaturq; in asperis. Quæ omnia in planta lacrymas illas ferentem desiderantur. Si quidem hæc folia profert Harundinacea, quemadmodum & cistinos per intervalla geniculatos, in quibus semen Orobo duplo grandius visitur, quæ quantum cum Lithospermi notis habeant similitudinis, esse videat. Adde etiam quod Lithospermum in editis & asperis locis per se sponte nascatur: lacryma vero vocata non nisi sata proveniat, erectis omnino calamis, non humi repentibus, ut scribit Plinius.

ALISMA.

Censura LXXVII. de Alisma, quæ illi Plantago aquat. Plantag. aquat. descrip.

Ceterum Alismam herbam credit Lusitanus Ruellium & Cordum sequutus, eam esse plantam, quam quidam Plantaginem Aquaticam, alii Barbam Sylvianam vocant, sed falsum non obscure liquet. Etenim Alisma folia fert Plantagini similia, sed angustiora, in terram reflexa, laciniataq; caule simpliciter tenui, cubito altiore, capitibus Thyrsi, flore candido, pallecente. At plantagini Aquaticæ folia insunt Plantagine latiora, acuto cacumine sursum spectantia, neutiquam laciniosa, caule plurimo adnatis multis refero, nulla Thyrsi effigie, radice inodora, nec etiam acri. Quæ omnia palam faciunt maxime deludi eos, qui una cum Lusitano in hoc versantur errore.

BRITANNICA.

Censura LXXVIII. de Britannica quæ illi Bistorta.

Aliorum iterum adhaerens errori credit nil aliud esse Britannicam, quam eam herbam, quæ passim Sepalsis, ac vulgaribus herbariis Bistorta dicitur, eo tantum fortasse argumento ductus, quod hæc planta Rumicis sit folio. Verum mea sententia fallitur. Etenim quamvis Bistorta folio sit Lapathi, aut Rumicis nigriore, pilosore tamen non visitur, sed glabriore, leuioreq; rubris intercurstantibus fibris, & a terra quadantenus casta, quæ omnia in Britannica maxime desiderantur. Adhæc Britannica radix requiritur tenuis, ac brevis: contra vero alteri. Namq; Bistortæ radix quandoque nobis visa est brachiali fere crassitudine, bipollicari aut & se passime, colore in nigrum rufescente, non (ut in Britannica scribit Plinius) nigro. Præter id Britannica radice tenui quam breuib; ac tenuibus, nihil virium attribuit Dioscorides, sed tantum foliorum succum ad medicamentum prætulit. At Bistorta contrario modo se habet, cum tantum radicibus præstet, & nullus sit eius foliorum visus.

ALTERA CLEMATIS.

Censura LXXIX. de altera Clematide, quod Flammulam vult.

Nec minus in altera decipitur Clematide, quippe qui censeat Flammulam vulgo appellatam, genninam esse Dioscoridis Clematidem alteram. Clematis enim hæc Dioscoridi per arbores reperit, id quod in Flammula nusquam mihi videre licuit, cum planta sit recti caulis. Legitimam Clematidem nos eam esse non ambigimus, cuius imaginem dedimus in commentariis nostris, quanquam ob id haudquaquam negabo, Flammulam hanc Clematidis non esse genus: sed non propterea affirmaverim unquam Clematidem alteram esse Dioscoridi.

POLEMONIA.

Censura LXXX. de Polemonia, quæ illi Galega.

Arrogantia Amathi.

Aloysius Mundella à calūnia vindicatur.

Nimium additus Brasauoli, viri alioqui eruditissimi, non tam ut veritatem videatur indagare, quam ut pro sua fide, & antiqua consuetudine huius patrocinetur sententia, Polemoniam esse herbam contendit, quam quidam Rutam Caprariam, alii Galegam appellant. Multa porro sunt (ut in Commentariis nostris ostendimus) quæ utriusq; sententiam confutent. Primum si natale solium expendamus, id profecto facile indicabit Galegam non esse Polemoniam, quod hæc in montibus & asperis proveniat, illa in cæpestribus lato & oliginosis solo adeo ut prope aquas, & in scrobium aquarum marginibus plurimum oriri videatur. Præterea nihil in summis caulibus habet, quod corymbaceam effigiem referat, sed corniculos Fœni Græci amulos, in quibus semen occluditur rufescente colore, quod in Polemonia nigrum requiritur. Hæc itaq; si diligentius explorasset Lusitanus, non ita fortasse facile in Brasauoli sententiam concessisset. Nec sane video cur sibi tantum arrogantia asseruerit, ut tantum Brasauoli tuendi causa, Aloysium Mundellam medicum huius ætatis eruditissimum, & medicæ materie studiosissimum, sua tantum garrulitate fretus, adeo temere maledictis conititissimum, præsertim quum pro more illius argumentis, quemadmodum & nostris, nihil responderit. Obsecro dicas Amathe, quo furore agitaris? quæ temeritate duceris? ut ausus sis, ubi de Sorbis egisti, Mundellam ipsum, virum citra omnem controuersiam clarissimum, Sycophantam appellare? Tu, mihi crede, potius Sycophoros appellas, si tu eris, cum tantum ad amentias, & fatuitates te procreauerit natura, illum vero ad totius reipublice commodum. Depone istum mentem, desine impudentissimo isto modo doctissimos viros lacerare. Omnes, qui istam in te audient ingrati contumaciam, quamvis de facie te nunquam viderint, quum tamen talem te audierint, nonne stolidum, vecordem, insanum, & omni mentis statu dimotum te iudicabunt? Aliter iam pridem nullus prudens de te existimat, hoc unum tibi patet refugium, si istius insana dementia infames velis delere maculas, ut aliquando te ad mentem reuocet, & præstantissimos viros optime de literis meritos o tuo more sycophantas, sed modestius nominare assuescas.

LAGOPVS.

Censura LXXXI. de Lagopo, eum Trinitatem autemat.

Lagopum magno errore eam plantam existimat Lusitanus, quæ à triplici foliorum apice Trinitas appellatur. Quandoquidem cum Dioscorides, Plinius, & si qui sunt alii, qui Plantarum historiam scribunt, nullis penitus notis Lagopum descripserint, non video cur solus Lusitanus diuinare velit, quasi oraculo quodam doctus, quoniam plantam anti-

in antiquis fuerit Lagopus. Verum quod Trinitas Lagopus non sit, id argumento esse potest, quod ille Plinius & Dioscoridis testimonio inter segetes nascatur in campis, illa vero in fructibus iuxta sepes, & in opacis proueniat.

XYPHIUM.

10 Quod Plinius libro 25. capit. 11. per Xyphium intelligat Pseudoacorum, quod in Paludibus prouenit, flore aureo, Iridis emulo, ut Lusitanus perperam intelligit, minime probamus, non solum ea ratione, quod Xyphi historiam Plinius accurate, probeque describat, non Pseudoacori: sed quod etiam genuinas eius facultates, quas Dioscoridi acceptas facile referre potest, recenseat. Præterea Pseudoacoro radicem esse Iridis grandio-
nem nemo ambigit. At Plinius ibidem recte Xyphio dixit esse radicem Nucis Auellanae figura. Nec obstat quod scripserit is nasci Xyphion in aquosis, Dioscorides vero in aruis, quum & in aruis, & in palustribus locis magis quoque proueniat, ut, perinde ac nos, rei herbaria studiosos obseruasse non dubitamus. At Plinius, qui longe melius Xyphii natale solem explorauerat quam Lusitanus, non aliam ob causam in humidis nasci dixit, quam ut eorum refelleret opinionem, qui Lonchitium a seminis figura Xyphium esse censebat. Hinc itaque is argumentum sumens, probat Lonchitium Xyphium non esse, quod illa in sitientibus tantum proueniat locis. His alius accedit Lusitani lapsus, quo facile adducor ut credam, ipsum nusquam uidisse Xyphium, nimirum quod scribat illi esse radices Caninis testiculis similes, quum nusquam Xyphium reperiuntur, quod Cynosorchis mordaces generet. Xyphii enim radices rotunda sunt & compressæ verticilli modo, vel Ibsci seminis instar, cui plurimum astipulatur, inuolucris simul conclusæ, iis similibus, quibus Croci bulbis contegitur. Quæ tamen de his scripturus animaduertisse debuerat Lusitanus.

Censura LXXXI. de Xyphio quod Pseudoacorum fecit.

GRAMEN HARUNDINACEVM.

20 Lusitani opinionem de Harundinaceo Gramine ea ratione improbamus, quod scribat plantam esse vulgare, rarissimam ad Eridani ripas nascentem, quin & iumentis gratissimum esse pabulum. Nam cum (Dioscoride teste) hoc graminis genus iuxta vias oriatur, non iuxta flumina, non magno mihi negotio credendum fuerit, Aquaticos Calamos, qui prope flumina aquas nasci solent, pro Harundinaceo Gramine accepisse Lusitanum.

Cens. LXXXIII. de Harundinaceo Gramine.

RUBVS IDÆVS.

30 Tame si Idæum Rubum in Ida monte plurimum nasci scribat Dioscorides, & sapius Idæum pro monte accipiatur: Lusitanus tamen ad Padum fluminis ripas oriri hunc Rubum affirmat. Sed minime vereor, quin pro more cœcutiat, quum quæ montana sunt, fluiatilia fecerit.

Cens. LXXXIII. de Idæo Rubo.

CHRYSANTHEMVM.

40 Quum nusquam verum Chrysanthemum viderit Lusitanus, quo tamen abundat Italia, passimque omnibus sit notum, quumque oscitanter eius historiam examinasset apud Dioscoridem, eam herbam Chrysanthemum esse putat, quam herbariorum vulgus, quod unoquoque mense floreat, Calendulam vocat. A parte conuincitur error, quod Chrysanthemum Dioscoridi folia gerat plurimis incisuris diuisa, id quod in Calendula vocata prorsus desideratur, quum illi minoris Anthis modo longa spectentur, nullis prorsus incisuris laciniata. Sed id fortasse illum in hanc opinionem adduxit, quod habeantur aliqua Dioscoridis exemplaria, quæ habeant Chrysanthemum, quæ alii Caltham vocant, &c. Nam quum non desint rei herbaria periti, qui Caltham hanc non sine ratione Caltham esse existiment, ille nominis tantum argumento fretus, neglecta penitus Chrysanthemi historia, Calendulam ipsam Chrysanthemum esse putauit. At si in simplicium facultate ac historia, ut illum sane decebat, se exercuisset, & varia Dioscoridis exemplaria habuisset ad manus, eaque præsertim, quæ a doctissimis viris magno labore sunt restituta, vidisset quidem in Chrysanthemo non legi, sed

Cens. LXXXV. de Chrysanthemo quod Caltham voluit.

ASTRAGALVS.

50 Astragalum oriri radice rotunda, Raphani modo magna, scribit Dioscorides. Quibus quis facile conice-
re potest, Astragalo radicem non esse rotundam in pila modum, sed tereti forma, quum talis sit Raphani radix. Quamobrem in Astragali censura inaniter Lusitanum hallucinari deprehendimus, quod scribat in ferioris Germanie incolæ Astragali radicibus vesci sub cineribus Castanearum modo assatis, easque Ingle-
dium nucum figura, magnitudineque esse asserit, albo intus colore, & nigro exterius cortice. Hinc itaq; suspicor ego Lusitanum pro Astragalo eam plantam accepisse, quæ Fuchsis, & quibusdam ex recentioribus, Dioscoridis esse Apios existimatur, quæque Germanis Erdnussen, id est, Nux terra vocatur. Sed quam magna inter has plantas inter sit differentia, Tiresia caciore fuerit, qui non viderit.

Censura LXXXVI. de Astragalo.

ACONITVM.

60 Dum in censendo primi generis Aconito Fuchsi virum apprime doctum accusat Lusitanus, ille tamen longe grauius aberrat: quippe qui tanquam cæcus iudicet de coloribus, & nulla ratione scribat Aconitum Pardalianchen in multis reperiri locis, radicibus nigris ad rubedinem declinantibus. Quibus facile palam est, quam fuerit ille negligens in explorandis, legendisque plantarum historiis. Etenim Dioscorides primi generis Aconito radicem facit Scorpionis caudam emulantem, & Alabastrum modo splendentem. Verum an Alabastrum colore sit nigro rufescente, statuarii iudicent, & lapicide, & qui Romæ columnas ex Alabastrum viderint ad Constantinum lauacrum prope sacrum Lateranense, & ad D. Agnetis ades extra Viminalem portam.

Censura LXXXVII. de Aconito.

COLCHICVM.

Quando hic homo semel errandi faciet finem? quousque tot vitii hic omnium caterorum nos obtundet in-
dex? nusquam ne dabit breue aliquod spatium in omnibus paginis respirandi? Vbi que (ut vere fatear) ad nauisam usque omnia passim Amathi sapiunt officinam. Tædet omnia hac coaceruare, quibus ille sum-
volumen expoluit. Transcurro innumera, & ad finem, strictim per omnia, propero. Quid tamen boni de Col-
chico sentit? cum hoc nihil refert dissidere ab Hermodactylo, de quo scripsere Paulus, & Serapio. Verum nihil

Censura LXXXVIII. de Colchico, quod idem cum Hermodactylo pronunciat.

est, quo minus Lusitano merito reluctemur, cum Paulus diuersis capitibus eodem libro de Colchico & Hermodactylo tractauerit, hunc per se, vel ex decocto potum, arthriticis commendans, illud vero quod lethale sit ab usu medico abigens. At Lusitanus, ut suam tueatur sententiam, mirandum non esse dicit, quod Paulus scriptum de Hermodactylo, tanquam à Colchico differente sermonem habeat, alibi vero caput de Colchico praescribat: quum id consulto fecerit, videns utique Colchicum non adeo venenosum esse, praecipue ubi Hermodactyli nomine dicebatur, sed rei medica potius conducibile. Qua de causa de eo, ut venenoso, cum ceteris Graecis caput conueniunt, alibi vero, tanquam de re sibi nouiter comperta, & non admodum venenosa, sub Hermodactyli nomine differit. Verum haec Lusitani signa, cur sane probem, non video. Siquidem si Paulus hac fuisset ductus opinione, credendum quidem non est, quasi ille eo insania, furorisque peruenisset, ut Colchici nomen in Hermodactylum peruertisset: quin etiam nec quod in medicum afferret usum mortiferum medicamentum, de quo paulo post egit sex tantum interiectis capitibus, proprio occultato nomine, quum recte sciret Paulus, vix & facultates in plantis haberi, non in earum nomenclaturis. Nec pariter obstat alia Lusitani ratio, nimirum, quod in vno loco de eo tanquam veneno sub Colchici nomine scripserit Paulus, in altero tanquam medicamentum sub Hermodactyli appellatione. Quandoquidem cum Paulus libro quinto, inter ceteras venenosas stirpibus Colchici latius meminerit, non fuerat, illi opus iterum de eo scribere libro septimo, ubi de medicamentis scribitur, non de venenis egit, nec tam horrendam facere metamorphosim, ut medicos deciperet. Nec tamen obstat Serapionis auctoritas, quod is Colchicum Dioscoridis Hermodactylum appelleret. Quippe hoc in loco, sicut in aliis nonnullis Colchicum, quod Hermodactylum vocat, cum genuino Hermodactylo, de quo spectatim egit Paulus, confundit. Etenim sciatere mendis Hermodactyli caput in Serapione quae facile nouerit, quum ea quae Dioscoridi accepta referre debeat, Paulo ascribat, & quae Pauli sunt in Hermodactylo, Galeno accepta referat. Quod autem (ut Lusitanus putat) in sola Colchide Colchicum nasci venenosum ac lethale, alibi vero minime, non facile probamus, cum nulla huiusce rei sit nobis veterum auctoritas. At quum Dioscorides libro 4. ubi de Colchico scripsit non Colchicos tantum admoceat, ne huiusce plantae radicem deuorent eius dulcedine ne allecti, sed omnes in uniuersum homines, maximo est argumento, hanc plantam non tantum apud Colchos, sed ubique nasci venenosam.

Serapio lapsus.

EPHEMERVM.

Cens. LXXXIX. de Ephemero, quod illi Liliū conuallium.

Lusitanus recentiores quosdam sequens Liliū, quod conuallium vocant, magno errore Ephemerum esse putat. Nam huic Lilio, folia non insunt Liliū, quin nec radix longa, quae digitis sit crassitudine, sed tenuius in capillamenta desinens. Praeterea nec caulis illi videtur Lilio similis, sed gracilis, flexilis, tenuissimus in cernis. Adhuc nec credi par est, Dioscoridem silentio inuoluisse, quin etiam nec Galenum, qui eius quoque historiam narrat, suauissimi odoris praestantiam quo Liliū Conuallium fragrat, si hoc illis Ephemerum esset. Quo fit, ut una cum Lusitano cacutiant, qui hac ducuntur opinione.

VMBILICVS VENERIS.

Censura XC. de Veneris Umbilico.

Ubi de Veneris Umbilico scribit Lusitanus, tam primum quam alterum parietibus herere asserit, & huiusmodi nasci in locis, folio crasso, rotundo, concavo, coxendicis figura, quibus palam sit, quantum in re herbaria praestet valeatque Lusitanus, quippe qui hallucinatus existimauerit inter Veneris Umbilicos nullam intercedere differentiam foliorum, radicum, ac etiam locorum, in quibus proueniunt: quum tamen Dioscoridi Coyledoni primum genus folia ferat Acetabuli figura, & radicem Olina modo rotundam: alterum vero maius referat Sedum, & maiori nitatur radice. Adde etiam quod neutrum in humectis nascatur locis, quum primum in tectorum tegulis, & collapsis edificiorum parietibus, proueniat, maritimis praesertim locis, ut Plinius inquit: Alterum vero inter ingentissima saxa in montibus nascatur.

THALICTRVM.

Cens. XCI. de Thalictro.

Ruellius vir profecto clarissimus, & in stirpium historia non postremus author, Thalictrum in Galliana-rci scribit, ubique appellari Argentinam, eo quod eius Coriandrina folia argenteo splendore micent. Nos autem quod hanc herbam nusquam viderimus, Ruellii sententiam nec probare, nec improbare possumus. At Lusitanus, qui nulla ratione omnes impugnare solet, statim id falso sensisse Ruellium scribit, tametsi eius Argentinam nec viderit, nec nouerit unquam. Nec valet Lusitani argumentum, quod Argentinam herbam sic alius vocatam, à Thalictro maxime distinguat. Siquidem de hac Lusitani Argentinam haudquaquam intelligit Ruellius. Hoc enim foliis non est Coriandri, sed vnico tantum folio assurgit, nullis laciniis interfecto. Quo fit, ut ille merito veniat accusandus, quum iniuria alios accuset.

POTAMOGETVM.

Censura XCII. de Potamogeto, quod Pulmonariam dicit.

Potamogetum sic dicta est Graecis, quod fluminibus sit vicina, aut in ipsis fluminibus nascatur. Id quod clarissime demonstrat. Dioscorides, quum inquit Potamogetum folium Beta simile gerit hirsutum, paulo supereminens extra aquam. Id quod facile comprobatur etiam in hac planta hallucinari Lusitanum. Quippe qui Potamogetum eam herbam esse contendat, quam Septisia Pulmonariam vocant. Siquidem haec primum in fluminibus non nascitur, nec prope eorum alueos, sed secus vias propter sepes & fructeta, praesertim, opacis locis, folia non Beta sed Buglossi, cuius saporem etiam adeo imitatur, ut eo sicut & facie Buglossum referat. Adde quod huic macula quaedam in foliis cernantur albo colore, de quibus nihil inuenio scripsisse eos, qui Potamogeti historiam narrant.

LOTVS VRBANA.

Censura XCIII. de Urbana Loto, quae trifolium acetosum dicitur.

Quam vehementer decipitur Lusitanus in censenda Urbana Loto. Constat id, quod nulla ratione nec authorum testimonio temere affirmauerit eam esse Lotum Urbanam, quam quidam Trifolium acetosum, alii Panem Cuculum, nonnulli Allclia vocant. Etenim non memini me legere apud antiquorum aliquem

liquè Lotum hanc sapore esse acetoso. Præterea Plinio quis non viderit aliud esse Satiuam Lotum, aliud Trifolium acetosum, quod ipse speciatim Oxyn à sapore merito vocat, quod nomine & viribus differant? Siquidem ille Oxyn ad enterocelus, & dissolutum stomachum præstare ait, id quod facile quis gustu deprehendere potest. Lotum vero satiuam ad discutiendas oculorum cicatrices, argema, & nubeculas ex Dioscoride proposuit, tanquam excussorium detersoriumque medicamentum. Id quod nunquam Oxys præstare poterit.

ANTIRRHINVM.

10 **IN** existimando Antirrhino immerito sane Lusitanus Plinium criminatur, quod Antirrhini plantam lino similem fecerit, ac etiam quod Lychnin Agriam appellauerit. Nec alia ratione Plinium impugnat, quam quod non liceat (ut ipse putat) Antirrhinum appellare Lychnin, quod florem habeat illi similem, & magna sit inter has plantas differentia. Quia in re sane quid arguat in Plinio nescit: cuius inscitia id in causa esse putauerim, quod Lusitanus Pliniane lectionis, perinde ac aliorum authorum, impatiens & rudis fuerit. Nam quanquam Plinius libro 25. capit. 10. Antirrhinum Lychnin Agriam vocari scribit: non tamen ob hoc affirmat, quod Antirrhinum & Lychnis Agria una & eadem sint planta, sed tantum admonet, à quibusdam ita vocari Antirrhinum. Id quod etiam inuenitur in quibusdam Dioscoridis codicibus, qui ita habent ἀντίρρινον οὐδὲ ἀντίρρινον, οὐδὲ τὸν τὸν λυχνίδα ἀγρία καὶ λυχνίδα. Nec tamē ob id accusandus est etiam Dioscorides, qui nō ob hoc prætermisit, quin Lychnidis Agria meminerit, ubi libro tertio de domestica scripsit. Alias enim nobis superius dictum est, præsertim que de Telephio differentib. non deesse plantas, quæ aliarum etiam plantarum nomenclaturis appellentur, quum tamen nihil cum illis habeant cognationis. Præterea cum plures hodie habeantur Antirrhini species, quarum alia, quæ maior est, folia gerit multifida, alia Lino similia, alia parua, ut Anagallis, quæ fortasse genera nunquam vidit Lusitanus, hic Plinium defendere non verebor, quem tamen miror accusare Lusitanum, quum is de Iride differens, acriter me accusauerit, quod ibi quadam in Plinium deprompserim.

Conf. XCIII. de Antirrhino, male appellari Lychnin agriam.

Antirrhini species.

POLYGALA.

20 **P**olygalam scribit Dioscorides ad palmi altitudinem adolere foliis Lenticula, gustu astringenti, cui ita subscribit Plinius libro 27. capit. 12. Polygala palmi altitudinem petit, in caule summo foliis Lenticula, gustu adstringenti. Quibus tamen notis difficile admodum videtur, ut quis herbam afferre possit, quæ legitimam Polygalam referat, quum horum neuter caulium, florum, radicum, natalisque soli huiusce plantæ meminerit. At Lusitanus, qui (quantum video) longe potius Oedipum quam medicum proficetur, quandam plantam Polygalam esse putat, quæ virgas Genista mittit, in quarum summitate flores emicant aurei, præstanti odore, ex quarum tamen cum a nemine memoria proditum sit, Polygalam hisce notis haberi, coniecturas, quas se dicit habere Lusitanus, præsertim quum eas scribere non sit ausus, frivolas ac inanes putamus. Adde quod Dioscorides, Galenus, Plinius, Orbasius, & quotquot sunt alii grauissimi auctores, nusquam Polygalam scripserunt esse amarum, sed adstringenti sapore. Præterea Polygala planta tota, omnibus consentientibus, lac pronocat, non flores tantum, quorum nemo meminit. Sed hoc ignorans Lusitanus, putat hanc facultatem floribus tantum deberi, quod suauiter præstent odore, ac si odorata omnia lacti pronocando sint idonea.

Conf. XCV. de Polygala.

Lusitani coniecturæ inuitiles.

OCHRA.

40 **P**rat Lusitanus Rubricam qua utuntur Pigmentarii ac Sarcinatores, quæ, vti sunt hæcenus Myropola, lapidis Hamariis vice, genuinam esse Ochram. Sed magno tenetur errore. Ochra enim (ut Dioscorides scribit) luteo est colore, non rubro, ut propria indicat nomenclatio. Quos enim Græcis, pallor Latinis interpretatur. Id quod etiam fatetur Galenus Comm. 11. in lib. Prognosticorum Hippocratis. Quæ si legisset Lusitanus, non ita fortasse temere de rebus sibi ignotis tam ridiculum protulisset iudicium.

Conf. XCVI. de Ochra.

MELANTERIA.

50 **M**elanteriam nasci in faucibus cuniculorum, in quibus asfoditur salis modo concretam, quin & in summa facie eorundem locorum, testis est Dioscorides: quo sit ut aris potius aliquid hanc continere crediderim quam argenti, ut sibi falso persuasit Lusitanus. Ipsa enim in argenti metallis non reperitur, sed in aris cuniculis, cuius facultates possidet, perinde ac Chalcanthum, Sory, Chalcitis, ac Misy: & proinde recte vim causticam obtinere Melanteriam, scribit Dioscorides, quemadmodum & Lisy. Argento enim nulla vis caustica inest, sed ari quam plurima.

Conf. XCVII. de Melanteria.

SORY.

IN censendo Sory non minori ducitur errore, quod pro certo crediderit, Chalcanthum factitium, quod Pharrata, tum etiam quod Chalcanthum siue fossitium siue sit arte paratum à Sory, omnium consensu, plurimum differat.

Conf. XCVIII. de Sory.

AURIPIGMENTVM.

60 **E**odem fere tenetur errore etiam in Auripigmento, quod pro more, temere asserat id coctum esse. Error facile palam sit, quod scribat Dioscorides Auripigmentum per se gigni iis in metallis, in quibus gignitur Sandaracha, non autem excoqui & arte parari. Crudum itaque est Auripigmentum, non coctum. Quippe si coctum: & igne torreatur, magnopere rufescit, adeo ut Carbunculi speciem induat, & pellucidum fiat.

Censura XCIX. de Auripigmento.

GAGATES.

Quid de Gagates eandem eius opinionem referam? quem nigrum illud Succini genus esse arbitratur, quo imagines parantur eorum in galeris affigenda, qui peregre proficiscuntur, vel ad D. Iacobi ades, vel ad alias quas cunque. Nihil Lusitanum fore dænitet, quantum illa inter se dissonant? Quum Succinum hoc, lapis non sit, sed potius, ut quidam putant, Bituminis: aut pissiphalti genus. Gagates porro lapis est bituminosus, non autem Bitumen ipsum squalidus, & crustosus: contra vero illud, quum nullam lapidis speciem præ se ferat, nulloque,

Censura C. de Gagates lapide. Gagates delensæ.

Animaduersio
in Amathum.

squalore, crustiue sit vitiatum. Genuino ac vero Gagate vtuntur Septentrionales quamplurima regione, qua lignis non admodum abundant, ad fouendum ignem. Plurimum Gagatis foditur in Leodiensi agro apud Eladros, Brabantosque, qui plurimum differt ab illo succini genere. Sed praedam tandem quaeso alia, quarestant innumera, ne videamur pilos quosque carpere, qui veritatis candorem impediunt, & ne minutias quasque cauillari nos arbitretur Lusitanus. Mibi quidem (vt ingenue fatear) non leue fuit incommodum cum huius friuolis ineptiis colluctari. Veruntamen tum istius proteruitate lacesitus, tum multorum (vt praediximus) honestissimorum virorum precibus excitatus, id diligentius facere sum coactus, quam vel mea occupatio-nes, vel istius leuissima & imperitissima temeritas a me exigebant: Simul & commonebat non mediocriter il-
lius sanctissima auctoritas, quam in omnes tam temere tamque vane sibi vendicat, cui tantum ceteros existima-uit adhibituos fidei, vt ea quoque, qua nulla confirmaret ratione, eodem mentis stupore excepturos alios pu-
tarit. Hoc si vel temeritate, vel fortasse simplicitate, aut inscitia potius, quibus plurimum valet, fecerit, agnoscat iam denique quam ei periculosum fuerit aliorum carpere & immodestissime damnare labores, priusquam sua valeat intelligere sedissima errata, quibus omnia eius volumina, & praeclara ille Centurie ubique
sciant. Nunc cum & tela repulerim, qua tam insipienter ille in me iecerat, & pariter hominem ex suis profes-
diis, citra omne negotium, dimouerim, non tyronibus modo, sed etiam doctis non ingratis me in hoc collocasse
operam arbitror. Nec vero tanti mihi erit, si Lusitanus, quo est furore, iniuste se argui clamitet. Quin & hoc
singulare sua demementia dabit indicium, quo manifestius argumentis, nulla ratione, nulla veritate satisfieri
posse conueratur. Equidem quantum potui, hoc vnice sum conatus, vt non solum se reprehendi dolent,
sed & sua confidentissima imperitia ipsum iure poeniteat. Quinetiam vt sciat ac noscat se er-
rorum Centuriam fecisse, quemadmodum & aegritudinum. In quo quantum
profecerim, Lectoris candidi, & eruditissimorum virorum
erit indicium.

F I N I S.

PETRI

PETRI ANDREÆ

MATTHIOLISE-
NENSIS MEDICI

EPISTOLARVM MEDICINALIVM

Libri Quinque.

SERENISSIMO PRINCI-
PI FERDINANDO, ARCHIDVCI

Austriæ, Duci Burgundiæ &c. Comiti

Tyrolis, &c.

Domino suo Clementissimo.

QVOD paucos adhuc factitasse video, SERENISSIME PRINCEPS, cam ab ineunte ætate vitæ degendæ rationem, id consilium sequutus sum, ut turpe otium ac desidiam, quantum in me esset, fugerem semper, operis vero, & laboribus meis publicæ utilitati omni tempore, & loco perquam fideliter inseruirem: nec eadem de causa dubitavi defraudare sæpe genium meum voluptatibus omnibus, & honoribus, & opibus posthabitis, ipsaq; valetudine mea neglecta. Itaq; in vigiliis, & perpetuo veritatis indagandæ studio (liceat hæc nunc mihi citra iactantiam de me ipso præfari) ætatem hanc continuatione laborum, iamque annis ingrauescētē senex adhuc traho: estque animus in posterum etiam, quicquid reliquum est virium, id totum publicis dicare commodis, laborareque in medium, donec spiritum hūc meum debitu sibi natura, motusque vltima linea rerum reperierit. Aceo maiore sane animo maioreque spe hæc omnia aggrediar, quod cum eo me esse PRINCIPE intelligo, cuius sub autoritate, clementia, prudentia, ac potentia, in otio, & pace, ab hostium incurfionibus, ab iniuriis omnibus, ab egestate, quin etiam ab insidiis, & maleuolorū calumniis, tanquam in portum hospitalem appulsus, tutus, & securus tractare studia publice profutura, meæque vitæ extremam partem foeliciter claudere queam. Cur autem ab impedimentis hisce omnibus, que sæpenumero, vel optimis conatibus obstant, quominus dicerem in præsentia pluribus, si aut ea facundia essem, quæ rei tantæ sufficeret, aut non verecundia impediret, ne fortasse fortunæ tuæ, & vniuersæ Austriacæ familiæ assentati res, de qua sermo haberi cœpit, postulat. Nam consideranti mihi nostro seculo genus, in genium, mores, & eorum omnium institutum, qui cum Imperio, & potestate humanis rebus administrandis præsunt, non multos quidem inter eos reperiri posse censeo, qui huic naturæ & diuinæ prouidentia dotibus vobis AVSTRIACIS PRINCIPIBUS comparari possint. Si enim vniuersam familiam intueamur, si patrem non tam amplissimo illo imperio, quam virtute, & sapientia Augustum & verendum, si Auos, Proavos, Patruos & Patruales, quorum gestis ad cælum vsque plena sunt elementa, si fratrem tuum Boemiæ Regem, cuius splendore, magnanimitate, pietateque iam fulgēt vbiq; omnia, si Carolum te natu minorem, cui regna & imperia grauis quædã promittit mortu maiestas, si te ipsum, de cuius virtute, & cæteris admirandis animi dotibus silere potius debeo, quam breuiter scribere, spectemus, qua mundus vniuersus patet, ad extremas vlti-

que Indias, quarum etiam habetis imperium, dignitas, fama, & gloria vestra incredibili fulgore, & lumine resplendet. Quid enim? An non hoc, qui vitam, spiritumque mortales, aliquo saltem iudicio præditi ducimus, libentissime confitemur omnes, diuino quodam fato miserante res nostras factum esse, ut difficilimis, & grauissimis temporibus familiæ Austriacæ fastigium, ad Cœlum vsque immensis facultatibus, innumeraq; regnorum accessione, sublatum extolleretur, ut imperia omnia senescente iam mundo ruinâ minantia, vestris opibus, & potentia sustentarentur, aut collapsis iam illis sua dignitas, pristinusque splendor, & gloria restituerentur? Quod quidem magnifice vbique terrarum fieri videmus. Omnes in vos Reges & Principes, omnes ciuitates, omnes denique populi coniectos defixosq; oculos habent, a vobis iura perunt, a vobis opem, consilium, salutem tanquam à Diis quibusdam immortalibus expetunt. Iidem vestram Amplitudinem, & Maiestatem tremunt: clementiam & pietatem amant: & illud admirantur, in vna tam potenti familia admirabilem connexum omnium, quæ natura in homines conferre potuit, bonorum, sapientiæ, fortunarum, potentiæ, authoritatis, gratiæ, & quod magis est animorum vestrorum admirabile consensus. Hinc fit, ut certatim vos omnes gentes, & nationes, non laudibus tantum summis efferant, sed tacita etiâ admiratione & veneratione animis prosequantur, ac colant. Verum ut nunc de te ipso tantum dicam, etsi pacis consilia, quæ ad administrationem, moderationemque Regni, ad iustitiam, tranquillitatem, dignitatemq; Imperii conseruandam pertinent, sequutus esse videaris, nulla profecto militaris disciplinæ pars est, quam non diligenter obieris, nulla ratio, aut munus bellicum, quod non vtiliter, magnaque cum laude, & gloria exercueris. Taceo pueritiam tuam, cum iussu & consilio sapientissimi Patris, sub præceptoribus rei militaris peritissimis exercitatus, magna cum omnium admiratione, admirabile adolescentis virtutis specimen ederes. Taceo, & spectatum sæpe robur, animique præstantiâ, quando in pompis & theatricis spectaculis cataphractis equitibus concurristi, atque etiam pedester hasta, ense, claua, omnique armorum genere victor plerunq; intrepide depugnasti, quæ viderunt sæpe Proceres, Principes, Reges & Imperatores. Quinetiam in magnis expeditionibus emicuit virtus tua, & primo quidem quando ante annos plus minus quatuordecim adolescens, bellicis exercitiis, & laboribus assuescere cepisti, cum Germania magno bello, magnis seditionibus implicata, res nouas, ac tot dissensiones moliretur vna cum CAROLO Quinto inuictissimo Cæsare, & Serenissimo Patre tuo Romanorum Rege exercitum ductitantibus, in Saxoniam concessisti: vbi primum expertus es, quam dulces sint victoriæ fructus. Postea vero cum ductandis te copiis exercitibusq; suis in Vngaria FERDINANDVS Rex Pater tuus anno ab hinc quarto præfucisset (memini enim, qui ipse etiam periculis illis aliqua ex parte interfui) eo tempore ducis optimi officio adeo functus es, ut non solum Seghetum à Turcis antea obsessum, inuitis hostibus, militibus, comitatibus, bombardis, & armamentorum omnium genere, munieris, ut ab initio tibi proposueras. Sed Babotiam munitissimam, Corodnam, & alias arces expugnaueris, occisis Turcis quampluribus, & incolam seruato semper exercitu hac tantum de causa congregato. Iam vero in pace degens, quam in conferenda politica disciplina, usque administrandis, quæ ad iustitiam, & tranquillitatem spectant, & ad promouenda studiosorum bonarum artium præmia, promptus ac sedulus publicè testantur omnes. Ut enim de me vno dicam, ad illius sumptuosi operis editione quod de omni stirpium genere à me nunc instituitur, grandioribus, & elegantioribus imaginibus ad viuum expressis, quantum tu mihi subsidii recens contulisti? Verum non contentus eo, etiam alia ratione bene mereri de sapientiæ studiis statuisti. Pergendum vero tibi, PRINCEPS, eodem animo est, eodemque tenore recte factorum series continuanda. Ita enim tui nominis splendorem & gloriam, nulla vnquam ætas antiquare, nulla obliuio oblitterare poterit. Sed ut redeam vnde digressus sum, letor quidem semper esse numen mihi tam fuisse propitium, ut senili hac ætate, tu mihi ea authoritate, is facultatibus, ea liberalitate, insuper tam prompta in bonas literas, propensaque voluntate ornibusq; ornamentis maximis, quæ optare quisque in suo Principe, vel Domino, vel velle, vel possit, præditus patronus contigeris. Sub quo quidem cum voluptate, securitateque sudores, & lucubrationes meas sedulus persequi queam. Id, quod vnum ego prærebus omnibus cæteris opto. Est autem & pars aliqua diligentis, ac studii mei huius in EPISTOLIS. Quas quidem, & si in meis in Dioscoridem editis commentariis ad ampliore rei plantariæ indagandæ doctrinam describere pollicitus essem, non tamen hoc tempore eas typis committere publice legendas decreuissem, nisi amicorum quorundam frequentiores fuissent adhortationes. Namque hæc adeo me conuicerunt, ut non potuerim illis non morem gerere. Continent vero materias varias: citu fortasse non indignas,

Editio cum græ-
diorib. figuris.

De epistolis his.

